

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΓ'

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1950

ΑΡΙΘ. 101

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Α'.

Ἡ ἔθνικὴ ἐπιταγή, ποὺ βγήκε ἀπὸ τὰ δραματικὰ γεγονότα τοῦ 1949, μᾶς εἶχε ὑποχρεώσει νὰ ἀφήσωμε γιὰ μῆνες τὸ σπουδαστήριον τῆς στήλης αὐτῆς. Ἡ, γιὰ τὴν ἀκριβεία, εἶχε ἀναγκάσει τὸ σπουδαστήριον νὰ ἐργασθῆ μέσα σ' αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πεδία τοῦ ἔθνικου ἀγῶνος γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἀνασυγκρότησιν. Νὰ ὁμῶς, τώρα, ποὺ ἡ προεκλογικὴ κίνησις μᾶς ἀναγκάζει νὰ φύγωμε γιὰ λίγο ἀπὸ τὰ «ἐπίκαιρα» θέματα ποῦ, ὅσο νᾶναι, μπορεῖ νὰ εἶχαν τὸν κίνδυνον νὰ σχετισθοῦν, ἔστω καὶ ἀπὸ μίλλια μακρὰ μὲ τὴν πολιτικὴ δίνην. Μᾶς δίνεται ἔτσι ἡ εὐκαιρία νὰ κλεισθοῦμε πάλι στὸ σπουδαστήριον καὶ νὰ συνεχίσωμε τὴ μελέτη ποὺ εἶχε ἀρχίσει ἐδῶ στὶς ἀρχὲς τοῦ περασμένου ἔτους, γιὰ τὸ κοινωνικὸ πρόβλημα⁽¹⁾.

Καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν εἰσαγωγικὴ ἀνάπτυξιν ποὺ ἔχει γίνῃ ὡς τώρα γιὰ τὴν πνευματικὴ θεώρησιν τῆς οικονομίας⁽²⁾, τὸ θέμα ποὺ ἔρχεται νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ τώρα εἶναι ἡ χριστιανικὴ θεωρία τῆς ἐργασίας.

Ἡ πρώτη πρότασις ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρίαν στὴ μελέτη αὐτοῦ τοῦ θέματος εἶναι, ἡ ἐργασία σὰν ἀποστολή. Καὶ πρὶν καλὰ-καλὰ ἀρχίσωμε, προβάλλει

(1) Τέχνη Ἰανουαρίου καὶ Φεβρουαρίου 1949 μὲ τὰ θέματα: Μπροστὴ στὸ κοινωνικὸ πρόβλημα (Εἰσαγωγή) καὶ Ὁ Καπιταλισμὸς: Θεμελιώσεις καὶ Ἀποτελέσματα. Καὶ ἡ συνέχεια, στὰ ἄρθρα τὸ ἄσπρημα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης (Μάιος 1949) καὶ χριστιανικὸς κοινωνισμὸς (Ἰούλιος 1949).

(2) Χριστιανικὸς κοινωνισμὸς. Ἀκτίνες, Ἰουλίου 1949.

ἡ ἀνάγκη νὰ ξεκαθαρίσωμε κάτι: Μιὰ ἐποπώλαιη ἐρμηνεία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης παρουσιάζει τὴν ἐργασία σὰν τιμωρία τάχα καὶ, ἐπομένως τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὴν ἐργασία σὰν τὴν μακαριστή, φυσικὴ, τὴν ἰδανικὴν κατάστασιν ποὺ πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ ὁ ἄνθρωπος καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους. Ἀντίληψις ποὺ τὴν ἀσπάζονται πολλοί, ποὺ φανερόνεται ὁμῶς πὼς εἶναι πλάνη μεγάλη, μὴ τὰ κείμενα ἀνοιχθοῦν.

Ὅποιος μελετήσῃ τὰ χωρία τῆς Παλ. Διαθήκης, Γενέσ. 2, 15, καὶ 3, 19, εὐκολα θὰ καταλάβῃ ὅτι τιμωρία εἶναι ὄχι ἡ ἐργασία, ἀλλὰ ἡ βίσις ἀλγῆ. Ἡ ἐργασία εἶναι ἡ ὑψηλὴ ἀποστολή, ὀλότελα ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴν ἀνάγκην, ἀπὸ τὴν πείναν. Ἡ σκληρὴ βιοπάλη γιὰ τὸ ψωμί, αὐτὴ ἦταν τὸ κατάντημα, ποὺ ἦλθε μὲ τὸ παραστράτημα, μὲ τὴν «πίτῳσι». Μόνον μὲ τὴ διάκρισιν αὐτῆ, θὰ μπορέσωμε νὰ νοιώσωμε τὰ σχετικὰ κείμενα καὶ ὅλη τὴ θεωρίαν τῆς ἐργασίας, ποὺ εἶναι διάχυτη σ' αὐτὰ.

Αὐτὴ ἡ ἱερὴ ἀποστολή τῆς ἐργασίας φαίνεται καθαρὰ καὶ μέσα στὴν Καινὴ Διαθήκην. Δὲν χρειάζεται παρὰ νὰ παραπέμψωμε τὸν ἀναγνώστη στὰ γνωστὰ χωρία Β' Θεσ. 3, 10 καὶ 12 καὶ Ἰωάν. ε' 17.

Ἄλλως τε καὶ σήμερον δὲν εἶναι πάντοτε βιοπάλη, ἡ ἐργασία. Ὁ φυσιολογικὸς ἄνθρωπος, ποὺ νοιώθει μέσα του τὴν ἀνάγκην τῆς δημιουργίας, ἐργάζεται περισσότερον ἀπ' ὅ,τι τοῦ ἐπιβάλλει ἡ ἀνάγκη τῆς συντηρήσεώς του. Ἡ ἐργασία εἶναι μιὰ φυσιολογικὴ ἀνάγκη γιὰ τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ἡ ἀναγκαστικὴ ἀργία γίνεται μιὰ φοβερὴ τιμωρία ἀκόμη καὶ ὅταν ὁ ἀργὸς

ἔχει ἐξασφαλισμένη τὴν διατροφή του. Ὁ ἀνεργὸς ἐργάτης ἅμα εἶναι φυσιολογικὸς ἄνθρωπος, ὑποφέρει μὲ τὴν ἀναγκαστικὴ ἀργία, ἔστω καὶ ἂν στὸ οἰκονομικὸ μέρος κάτι παίρνει. Ὅσο γιὰ τὸ ψυχικὸ δράμα τοῦ συνταξιούχου ὑπαλλήλου, ὅσο εἶναι σὲ ἀκμὴ δυνάμεως ἀκόμα, δὲν χρειάζεται νὰ ποῦμε τίποτε.

Ἔτσι, καταλήγομε στὸ πρῶτο μας συμπέρασμα ποὺ ξεκαθαρίζει τὴν χριστιανικὴ θεωρία τῆς ἐργασίας ἀπὸ διάφορες ὀνειροπολήσεις καὶ διεκδικήσεις. Κι' ἄς τὸ ποῦμε ἀπὸ τὴν ἀρχή, καθαρὰ καὶ ξάστερα: χριστιανικὸς πόθος εἶναι ὄχι ἡ κατάργησις (ἢ ὁ ὅσο τὸ δυνατόν μεγαλύτερος χρονικὸς περιορισμὸς) τῆς ἐργασίας ἀλλὰ ἡ κατάργησις τῆς βιοπάλης. Καὶ μιὰ λαμπρὴ ἐκδήλωσις τῆς χριστιανικῆς λυτρώσεως ἀπὸ τὴν πῶσι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἶναι τὸ ἀνέβασμα τῆς ἐργασίας ἀπὸ βιοπάλη σὲ ἀποστολή.

Β'.

Ἐκεῖνο, λοιπόν, ποὺ δίνει τὸ δραματικὸ στοιχεῖο στὸ μεγάλο θέμα τῆς ἐργασίας δὲν εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἐργάζεται. Αὐτὸ τὸ «πρέπει» δὲν εἶναι μόνον οἰκονομικὸ ἀλλὰ καὶ βιολογικόν. Τὸ δραματικὸ στοιχεῖο προβάλλει, μόλις ἡ ἐργασία διαμορφωθῇ σ' ἐξάρτησι, μόλις ἐμφανισθῇ ἡ μορφή τῆς ἐξαρτημένης ἐργασίας. Τῆς ἐργασίας ποὺ χωρίζει τὸ κοινωνικὸ σύνολο, ποὺ παρουσιάζει τὸν ἐργοδότη ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, τὸν ἐργάτη ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ μᾶς καλεῖ νὰ λύσωμε τὸ μεγάλο καὶ δυσκολώτατο ἀλήθεια πρόβλημα. Ποιὰ μορφή θὰ πάρῃ ἡ ἐξάρτησις αὐτή, ἢ σχέσις τοῦ ἐργοδότη με τὸν ἐργάτη.

Αὐτὴ τὴν ἐξάρτησι τῆς ἐργασίας, τὴν ἀντιμετωπίζει ἡ μηχανιστικὴ ὕλιστικὴ οἰκονομία μὲ τὴν «ἠθικὴ διαφορά», τὴν ἐγκατάλειψι τοῦ ἠθικοῦ κριτηρίου, τὴν απογαλιτέ, ποὺ εἶδαμε σὲ προηγούμενο ἄρθρο μας (3). Μὲ αὐτὴ τὴν «ἠθικὴ ἀδιαφορία» τῆς οἰκονομίας, τὸ ζήτημα παίρνει τούτῃ τὴν ὄμην: Ἐργάτης θὰ πῆ ἐργασία.

Ἐργασία θὰ πῆ οἰκονομικὸ ἀγαθόν. Οἰκονομικὸ ἀγαθὸν θὰ πῆ ἐμπόρευμα. Ἐμπόρευμα θὰ πῆ ἀνάγκη καθορισμοῦ τιμῆς. Καθορισμὸς τιμῆς ὁμως—καὶ ἐδῶ εἶναι τὸ δραματικὸ στοιχεῖο—θὰ πῆ ὅτι θὰ λειτουργήσῃ ἢ ὁ «σιδερένιος νόμος» τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, ἢ ὁ νόμος τῆς βίας. Τρίτη λύσις δὲν ὑπάρχει στὴν χωρὶς ἠθικὴ, μηχανιστικὴ οἰκονομία.

Ὅσο γιὰ τὴν λύσι ποὺ λέγεται βία καὶ θὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν νόμο τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, αὐτὴ θὰ ἔσῃ μιὰ ἀπὸ τὶς δύο ἐπόμενες μορφές: Ἡ θὰ εἶναι ἡ βία-δικτατορία τῶν ἐργατῶν, ποὺ προσφέρουν τὴν ἐργασία (τῆς προσφορᾶς), ἢ ἡ βία-δικτατορία τοῦ κεφαλαίου (τῆς ζητήσεως). Καὶ μὲ τὴ μιὰ καὶ μὲ τὴν ἄλλη κατεύθυνσι, ὁμως, ἡ βία εἶναι βία. Παραβιάσις, ὄχι ἐφαρμογὴ τῶν οἰκονομικῶν νόμων, ποὺ δὲν βρίσκει τὴ θέσι τῆς μέσας στά πλαίσια τῆς οἰκονομίας. Εἶναι «ἀντιοικονομική». Στὸ τέλος, ὀδηγεῖ στὴν μεγάλη καταστροφὴ, ποὺ εἶναι ἡ αὐτοκαταστροφὴ τῆς μηχανιστικῆς οἰκονομίας.

Γ'.

Ἄς συνοψίσωμε γιὰ μιὰ στιγμὴ: Ἡ μηχανιστικὴ αὐτὴ οἰκονομία, στὴν ἀρχή, ὀδηγεῖ σὲ μιὰ τυφλὴ λειτουργία τοῦ νόμου τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, ὅπου ἡ ἀνθρωπίνῃ ἐργασία δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἐμπόρευμα. Ἀλλὰ ἡ λειτουργία τοῦ νόμου αὐτοῦ ὀδηγεῖ ὑποχρεωτικὰ στὴν λειτουργία τῆς βίας καὶ ἡ βία ὀδηγεῖ πάλι ἀναγκαστικὰ στὴν αὐτοκαταστροφὴ τῆς μηχανιστικῆς οἰκονομίας. Ἔτσι καταλήγομε στὴν καταστροφὴ τῆς οἰκονομίας ποὺ ἐβασίσθη στὴ μηχανιστικὴ θεώρησι τῆς κοινωνίας.

Τὸ συμπέρασμα αὐτὸ εἶναι πιά σήμερον πῆρα πανανθρώπινη. Ὁ χριστιανὸς τὰ προέβλεπε αὐτὰ πρὶν νὰ τὰ ἴδῃ. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι σὲ θέσι νὰ δώσῃ τὴν διέξοδο ἀπὸ τὸ φοβερὸ δίλημμα. Καὶ ἡ διέξοδος εἶναι, ὅτι πρέπει νὰ ἀλλάξωμε βάσι, στὴν ἀντιμετώπισι τοῦ προβλήματός μας. Ἡ μηχανιστικὴ οἰκονομία βλέπει: Ἐργασία=ἐμπόρευμα. Ὁ Χριστιανισμὸς βλέπει: Ἐργάτης=ἄνθρωπος καὶ ἐργασία=συμβολὴ τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος

(3) Ὁ Καπιταλισμὸς. Θεμελίωσις καὶ ἀποτελέσματα. Ἀκτίνες Φεβρουάριος 1949

στην παραγωγή τῶν οικονομικῶν ἀγαθῶν. Καὶ μισθὸς δὲν σημαίνει τὴν τιμὴ τοῦ «εμπορεύματος» τοῦ οικονομικοῦ ἀγαθοῦ ποῦ λέγεται ἐργασία ἀλλὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ οικονομικά ἀγαθὰ ποῦ ἐπιβάλλεται νὰ δοθῶν στην ἀνθρώπινη προσωπικότητα ποῦ ἐργάζεται γιὰ τὴν παραγωγή.

Πρέπει ἀκόμα νὰ προσέξουμε καὶ κατὰ ἄλλο: Στὸ πρόβλημα τοῦ μισθοῦ θὰ περιλάβουμε καὶ ἄλλους τοὺς ἄλλους ὄρους, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους παρέχεται ἡ ἐργασία καὶ ζῆ ὁ ἐργάτης. Ἔτσι, στὸ πρόβλημά μας θὰ περιλάβουμε: α) Τοὺς ὑγιεινοὺς ὄρους ἐργασίας. β) τὴν ἀνάγκη νὰ ληφθῆ πρόνοια γιὰ τὴν ἀσθένεια τοῦ ἐργάτου καὶ τῆς οικογενείας του. γ) τὴν ἀνάγκη κάποιας ἀδείας γιὰ τὴν ἀναψυχὴ του. δ) Τὴν πρόνοια γιὰ τὰ γηρατειὰ τοῦ ἐργάτου. ε) Τὸ ζήτημα τοῦ πότε καὶ πῶς θὰ ἀπολυθῆ ὁ ἐργάτης ἀπὸ τὴν ἐργασία, ὥστε νὰ μὴν μπορεῖ νὰ πεταχθῆ στὸ δρόμο ἀπὸ τὴν μιὰ στιγμή στην ἄλλη καὶ τέλος στ) τὴν ἀνάγκη νὰ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν εἰδικές ἀτομικὲς ἀνάγκες τοῦ ἐργάτου, π.χ. γιὰ μιὰ ἔκτακτη ἀδεια ἢ κάποιο εἰδικὸ μέτρο ὑγείας κλπ. κλπ.

Μὲ τὴν πνευματικὴ λοιπὸν ἀντίληψη τῆς κοινωνίας, μὲ τὴν χριστιανικὴ θεώρησι τῆς ἐργασίας, τὸ μηχανιστικὸ στοιχεῖο φεύγει ἀπὸ μοναδικὸς ρυθμιστὴς τοῦ μισθοῦ. Ὁ μισθὸς δὲν εἶναι κατὰ ποῦ θὰ ρυθμισθῆ ἀπὸ τὸν νόμο τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως οὔτε ἀπὸ τὴ βία. Θὰ ρυθμισθῆ ἀπὸ κάποια προσταγὴ ἀνώτερη, ἀπὸ ἓνα «δέον» ποῦ εἶναι ὁ ἀντίλαλος τῆς ἠθικῆς ἐπιταγῆς, ἡ ἀπαίτησις ποῦ βάζει εἰς τὴν πλάστιγγα τὸ στοιχεῖο τῆς δικαιοσύνης. Δὲν θ' ἀφήσωμε τυφλοὺς οικονομικοὺς νόμους ἢ τὴν ὀμὴ βία νὰ ρυθμίσουν ἓνα τόσο ζωτικὸ, οικονομικὸ, μὰ πρὶν ἀπ' ὅλα ἠθικὸ, πνευματικὸ θέμα. Θὰ φροντίσωμε νὰ βροῦμε τὸ *justum pretium* ποῦ ζητοῦσε πάντα ὁ χριστιανικὸς εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς, τὸν δίκαιο μισθὸ γιὰ νὰ τὸν βάλωμε στὴ θέσι τοῦ μισθοῦ τῆς μηχανιστικῆς οικονομίας.

Φυσικά, αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι γιὰ νὰ βροῦμε τὸν δίκαιο μισθὸ δὲν θὰ ρωτήσωμε καὶ τὴν οικονομικὴ ἐπιστήμη, τὸ συμφέρον δηλαδὴ τῆς οικονομίας. Ἄν δὲν τὸ

ἐκάναμε αὐτὸ θὰ εἴμαστε χμαιορικοὶ καὶ θὰ ξαναγυρίζαμε ἔτσι χωρὶς νὰ τὸ θέλωμε στὸ ὑλιστικὸ μηχανιστικὸ δίλημμα. Γιὰ νὰ ἐπιναλάβωμε μιὰ ἔκφρασι ποῦ χρησιμοποιοῦν Γάλλοι χριστιανοὶ οικονομολόγοι (Guittou), ἡ «justice» τοῦ μισθοῦ πρέπει νὰ συντροφεύεται ἀπὸ τὴν «justesse». Μὲ ἄλλα λόγια, ὁ δίκαιος μισθός, (*juste salaire*) πρέπει νὰ εἶναι καὶ ὁ ἀπὸ οικονομικῆς πλευρᾶς ταιριαστὸς μισθός (*salaire juste*).

Μὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα, τὴν δικαιοσύνη καὶ τὴν οικονομικὴν ὀρθότητα, πρέπει νὰ προστεθῆ καὶ τρίτο στοιχεῖο. Ἡ ἀλληλεγγύη τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Ὁ μισθὸς πρέπει νὰ καθορίζεται ἔτσι, ὥστε νὰ ἐξυπηρετῆται καὶ τὸ κοινωνικὸ σύνολο.

Τρία στοιχεῖα, καὶ τὰ τρία ἀπαραίτητα, δίνουν τὸν τύπο γιὰ νὰ βροῦμε τὸν σωστὸ μισθό. Ἐνα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἂν λείψη, πᾶμε στὴν ἀποτυχία, στὸ χάος.

Ἀπὸ τὴν ἀποψὶ τῆς δικαιοσύνης, τῆς justice, ὁ μισθὸς πρέπει νὰ ἱκανοποιῆ μὲ κάθε ἄνεσι τὸν ἐργαζόμενον. Ἡ ἀποψὶς τῆς δικαιοσύνης, δηλαδὴ, σπρώχνει πρὸς τὸν μισθό—*maximum*. Ἡ οικονομικὴ ἀποψὶς καὶ ἡ ἀλληλεγγύη μὲ τὸ κοινωνικὸ σύνολο δείχνουν, πόσο μπορούμε κάθε φορὰ νὰ πλησιάσωμε τὸ *maximum* αὐτό.

Δ'.

Ἄς δοῦμε τώρα, εἰδικότερα, τὴν πλευρὰ, ὅπου ὁ μισθὸς ἐξετάζεται σὲ συνάρτησι μὲ τὸ συμφέρον τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ θέμα ἔχει δυὸ ἀπόψεις:

Πρώτη εἶναι ἡ πλευρὰ τῆς *ισότητος*. Ὅλοι οἱ ἐργαζόμενοι εἶναι τὸ ἴδιο ἱεροὶ καὶ σεβαστοὶ γιὰ τὸ σύνολο καὶ πρέπει νὰ ἔχουν τὴν ἴδια προστασία γιὰ τὴν ἱκανοποίησι τῶν οικονομικῶν ἀναγκῶν τους.

Μιὰ τέτοια ἰδέα, ἐννοεῖται, δὲν ἔχει καμμιὰ θέσι μέσα στὴ μηχανιστικὴ οικονομία, γιατί δὲν ταιριάζει οὔτε μὲ τὴν προσφορὰ-ζήτησι, οὔτε μὲ τὴ βία. Ὁ ἐργάτης ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ μεταχειρισθῆ βία γίνεται ἔρμαιο τοῦ νόμου τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως, ἐνῶ ὁ ἐργάτης, ποῦ μπορεῖ

νὰ ἐκδιᾶση μιὰ λύσι με τὴν ἀπεργία, ὑπαγορεύει ὅτι ὄρους θέλει, ἔστω κι' ἂν ἄλλοι πού προσφέρουν περισσότερα καὶ πολυτιμότερα καὶ με πολὺ σκληρότερους ὄρους ἐργασίας, μένουν στὴν ἀκρῆ. Ἄς σκεφθοῦμε τὴ θέσι ἐκείνου τοῦ ἐργαζομένου πού εἶτε ἀπὸ τὸν νόμο εἶτε ἀπὸ τὴ φύσι τῶν πραγμάτων, εἶτε ἀπὸ ἠθικὸ καθῆκον, δὲν μπορεῖ νὰ ἀπεργήσῃ. Ἄς σκεφθῆ κανεὶς τὸν δημόσιο ὑπάλληλο, τὸν γατρό, τὸν στρατιώτη, τὸν ἀστυνομικό, πού ἀπ' ὄλους αὐτοὺς ζητᾶμε τὸ πᾶν, πολλές φορές χωρὶς νὰ τοὺς δίνωμε τίποτε. Ἄς σκεφθῆ πρὶν ἀπ' ὅλα τὸν ἀ γ ρ ὀ τ η μας, ἀκόμα τὸν μικροεπαγγελματία, τὴν μικροράφτρα κλπ. Καὶ ἄς τοὺς συγκρίνωμε αὐτοὺς ὄλους με τὸν ἐργάτη πού δὲν δέχεται νὰ ἐργασθῆ οὔτε ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας παραπάνω ἀπὸ τὸ ὄριο τῶν ὥρων ἐργασίας, πού αὐτὸς με τὴν ἀπεργία του, ἐπέβαλε, ἔστω καὶ ἂν τὸ τέταρτο αὐτὸ θὰ ἦταν εὐεργετικὸ γιὰ ἑκατομμύρια συνανθρώπων του. Δὲν πρόκειται ἐδῶ γιὰ τὸ θέμα πού λέγεται «δικαίωμα τῆς ἀπεργίας». Τὸ θέμα αὐτὸ θὰ ἐξετασθῆ ἀργότερα. Ἐδῶ τὸ ζήτημα εἶναι ἂν θὰ ἔχωμε μηχανιστικὴ ἢ πνευματικὴ ὀρθομυστι τοῦ μισθοῦ καὶ εἰδικώτερα, ἂν με μιὰ πνευματικὴ ὀρθομυστι θὰ εἶναι ἀνεκτό, ἐκεῖνοι πού μοχθοῦν γιὰ τὸ σύνολο νὰ ὑφίστανται μιὰν ἀνισότητα πού μόνη τῆς ἐξήγησι ἔχει τὸν μηχανιστικὸ παράγοντα, εἶτε με τὸν νόμο τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως εἶτε με τὴν ἀπεργία. Εἶναι φανερό πὼς κάποτε πρέπει νὰ ξεφύγωμε ἀπὸ τὴν ἀνισότητα αὐτὴ πού ἐπιβάλλει τὸ δίκαιο τοῦ ἰσχυρότερου καὶ πὼς πρέπει νὰ φθάσωμε στὴν ἀληθινὴ ἰσότητα πού θὰ βασιλεύῃ στὸ σύνολο τῶν ἐργαζομένων.

Δεύτερον. Ἐπάρχει μιὰ ἄποψις, πού ἄς μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ τὴν ὀνομάσωμε με ὄνομα δανεισμένο ἀπὸ τὴν φορολογία, ἢ ἄποψις τῆς «πικτώσεως». Ὅπως ὑπάρχει «ἐπίπτωσις» στὴ φορολογία (ἄλλος πληρώνει τὸν φόρο, π.χ. ὁ ἐργοστασιαρχῆς, καὶ ἄλλος ἐπιβαρύνεται στὸ τέλος μ' αὐτόν, π.χ. ὁ καταναλωτής, με τὴν αἰ-

ξησι τῶν τιμῶν), ἔτσι «ἐπίπτωσις» ὑπάρχει καὶ ἐδῶ, ὅταν ὠφισμένα πλεονεκτήματα, πού θὰ τὰ δώσῃ ὁ ἐργοδότης θὰ τὰ πληρώσῃ στὸ τέλος τὸ σύνολο. Ἄν (ἄς φέρωμε ἓνα φανταστικὸ παράδειγμα) με τὴν βία τῆς ἀπεργίας κατώρθωναν οἱ τροχιδορμικοὶ νὰ σταματοῦν τὰ τραμ στὶς 7 ἢ ὦρα, τὸ βράδυ, αὐτὸ θὰ ἐσήμαινε, ὅτι χιλιάδες, ἑκατομμύρια ἀνθρώπων πρέπει νὰ πηγαίνουν με τὰ πόδια, καὶ νὰ ταλαιπωροῦνται, γιὰ νὰ μὴν κουρασθῆ ὁ τροχιδορμικός. Δὲν χρειάζεται ὅμως μεγάλη φαντασία γιὰ νὰ σκεφθοῦμε τί θὰ ἐγένετο ἂν ἀπεφασίζετο ὅτι, μετὰ τὶς 7 μ.μ. οἱ γιατροὶ δὲν θὰ ἐργάζωνται καὶ τὰ νοσοκομεία θὰ ἀδειάζαν ἀπὸ τὸ προσωπικὸ τους!

Ε'.

Καὶ τὸ συμπέρασμα; Τὸ πρόβλημα τοῦ δικαίου μισθοῦ δὲν εἶναι οὔτε εὐκόλο οὔτε ἀπλό. Τὸ νὰ συνδυᾶσῃ κανεὶς τοὺς τρεῖς παράγοντας πού εἶδαμε παραπάνω (δικαιοσύνη-οἰκονομία-ἀλληλεγγύη τοῦ συνόλου) εἶναι πολὺ δύσκολη δουλειά. Καὶ τὴν δυσκολία αὐτὴ θὰ τὴν δηλώσουν ξεκάθαρα οἱ χριστιανοί. Δὲν ἔχουν ὑποχρέωσι νὰ βροῖσουν τίς ἐννοίας ἀλλὰ τίς σωστὲς λύσεις. Κι' ἂν μόνο στὴ δυσκολία τοῦ προβλήματος καταστήσαμε προσεκτικὸ τὸν ἀναγνώστη, εἶναι αὐτὸ κάτι πού μᾶς χρειάζεται καὶ μᾶς ὠφελεῖ περισσότερο ἀπὸ «ἀπλοποιήσεις» πού παραπλανοῦν καὶ ἀπογοητεύουν καὶ ἐτοιμάζουν τίς ἀλυσίδες τῶν λαῶν.

Δύσκολος λοιπὸν ὁ δρόμος μας. Μὰ θὰ τὸν συνεχίσωμε. Γιατί πρέπει νὰ προχωρήσωμε, νὰ ἐξετάσωμε τὴν ἐργασία στὴν ὀργάνωσί της. Πρὶν σταματήσωμε ὅμως στὰ βήματα πού κάναμε σὲ τοῦτο τὸ ἄρθρο, ἄς θυμίσωμε μιὰ συμφωνία πού εἴχαμε κάνει με τὸν ἀναγνώστη (στὸ τεῦχος Φεβρουαρίου 1949), στὴν μελέτη τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος. Εἴχαμε πῆ ὅτι δὲν θὰ βγάλωμε κανένα συμπέρασμα, πρὶν ὀλοκληρώσωμε τὴν ἔρευνά μας. Πρὶν τελειώσωμε τὴ σειρά τῶν ἄρθρων πού ἀφιερώνονται στὸ κοινωνικὸ ζήτημα.

Η ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Δώδεκα χιλιάδες άνθρωποι έχουν επισκεφθῆ τὴν Ἀ΄ Ἐκθεση Ἑλληνικοῦ Χριστιανικοῦ Βιβλίου στὸ κτίριο τοῦ «Ἀποστόλου Παύλου». Δώδεκα χιλιάδες ἄνθρωποι ἔσκυψαν μὲ ζωηρότατο ἐνδιαφέρον, πολλοὶ μὲ φανερὴ συγκίνηση, ἄλλοι μὲ ἐκδηλοῦθαυμασμό καὶ ὄλοι μὲ ἀγάπη πάνω ἀπὸ τὰ τριακόσια περίπου βιβλία τῆς Ἐκθέσεως, ποὺ ἀκτινοβολοῦσαν τόσο ἔντονα καὶ καθαρὰ τὴν μεγάλη ἀναγεννητικὴ καὶ δημιουργικὴ ἐπίδραση τοῦ Χριστιανικοῦ πνεύματος στὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα καὶ στὴν Ἑλληνικὴ γενικὰ Διανόηση.

Ἀνάμεσα στὶς χιλιάδες αὐτές, ποὺ χάρηκαν τὴν πνευματικὴ αὐτὴ χαρὰ καὶ ἱκανοποίηση, ἐκείνοι ποὺ ὑστέρησαν σημαντικώτατα εἶναι—τί θλιθερὴ ἀντινομία!—οἱ λεγόμενοι Ἰσα-Ἰσα «πνευματικοὶ ἄνθρωποι» τοῦ τόπου, αὐτοὶ ποὺ κυρίως ἀσχολοῦνται μὲ τὰ Γράμματα.

Ἔβγα τὴν εὐκαιρία, πρὶν ν' ἀρχίσῃ ἡ Ἐκθεση, νὰ γράψω καὶ νὰ στείλω σὲ πενήντα «πνευματικὸς ἄνθρωπος»—προπάντων λογοτέχνες—προσκλήσεις, γιὰ νὰ τὴν επισκεφθοῦν. Δὲν ξέρω ἂν μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἤλθαν στὴν Ἐκθεση, χωρὶς νὰ δώσουν σημεῖα παρουσίας. Τὸ μόνο βέβαιον εἶναι ὅτι τὴν ἐπεσκέφθησαν... δύο καὶ ὅτι ἔγραψαν καὶ οἱ δύο μὲ πολλὴν ἱκανοποίηση τὶς ἐντυπώσεις τους (1). Οἱ πενήντα προσκλήσεις ἐπομένως δὲν πῆγαν ἄδικα, ἀφοῦ καὶ σὲ δύο ἔστω μονάχα ἔδωσαν τὴν εὐκαιρία ν' ἀντικρύσουν ἀπὸ κοντὰ καὶ νὰ νοιώσουν τὸ θαῦμα—δὲν εἶναι σχῆμα λόγου, εἶναι ἡ κυριολεξία—τὸ θαῦμα τῆς εὐλογίας καὶ τῆς καρποφορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Χριστιανικοῦ βιβλίου.

Οἱ ἄλλοι ὅμως σαραντασκότῳ; Τί κρίμα—γιὰ ὅσους δὲν ἤλθαν—νὰ μὴ χαροῦν τὴ

γνήσια αὐτὴ καλλιτεχνικὴ συγκίνηση, νὰ μὴ νοιώσουν ἀκόμη τὸ μεγάλο αἰσθηματῆς αἰσιοδοξίας καὶ τῆς πίστεως, ποὺ χάρηξε ἡ Ἐκθεση αὐτὴ, γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωτικότητα καὶ τὸ πνευματικὸ μέλλον τοῦ λαοῦ μας!

Ἐνας ἀπ' αὐτούς—ποὺ ἔχει πολλὲς γνώσεις καὶ ξεύρει νὰ γράφῃ—ἔταν τοῦ μίλησα καὶ προφορικὰ γιὰ τὴν Ἐκθεση, μὲ κοίταξε μὲ κάποιαν ἀπορία καί... συγκατάθετα καὶ μοῦ εἶπε: «Μὰ τώρα γιὰ θεολογικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία εἴμαστε ἡμεῖς;»

Πολὺ φοβοῦμαι ὅτι αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι ἡ νοοτροπία καὶ πολλῶν ἄλλων ἀπὸ τοὺς πνευματικὸς μας ἀνθρώπους. Εἶναι τόσο αἰγούροι καὶ τόσο περήφανοι γιὰ τὴν πνευματικὴ τους... ἀνωτερότητα, νοιώθουν τόσο ἀυταρέσκεια καὶ αὐτάρκεια γιὰ τίς γνώσεις τους (πολὺ ἀμφίβολες συχνὰ κι' αὐτές) καὶ γιὰ τὴν κάποιαν συγγραφικὴ τους ἐπιδεξιότητα (ἔταν ὑπάρχη πράγματι κι' αὐτὴ), ὥστε νὰ ξεχνοῦν ὅτι ἔξω καὶ πάνω ἀπὸ τίς στεγνὲς γνώσεις καὶ τίς ταχυδακτυλουργικὲς ἱκανότητες, ὑπάρχει καὶ κάτι ἄλλο—κάτι βαθύτερο καὶ οὐσιαστικώτερο—ποὺ αὐτὸ Ἰσα-Ἰσα ἀξιοποιεῖ τίς γνώσεις καὶ ζωογονεῖ καὶ γονιμοποιεῖ τίς ἱκανότητες: τὸ ἀληθινὸ καὶ γνήσιον Πνεῦμα. Ξεχνοῦν ὅτι, χωρὶς αὐτό, ἡ ψυχὴ εἶναι ἄδεια καὶ στεῖρα, καὶ ὁ λόγος πέφτει στὸ κενόν, σὰν κούφιος ἤχος ἀπὸ κύμβαλον ἀλαλάζον. Ξεχνοῦν ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ πνευματικὸς Ἕλληνας, χωρὶς νὰ ἔχη νοιώσει καὶ νὰ ἔχη κλείσει βαθιὰ καὶ σταθερὰ μέσα του τὴν μόνη ἀληθινὴ πνευματικὴτητα, τὴν ἀγνή, τὴν πλατεῖα κι' ἀνώτερη πνευματικὴτητα τοῦ Χριστιανισμοῦ.

«Ἐρχου καὶ Ἴδε», ἦταν ἡ μόνη ἀπάντηση στὸν συνομιλητὴ μου ἐκεῖνον. «Ὡ, ἂν ἔρχόταν! Πόσα θὰ τοῦ ἔλεγαν, πόσα θὰ τοῦ δίδασκαν ἐκεῖνα τὰ βιβλία! Καὶ χωρὶς

(1) Ὁ « Ἀγγελος Μετ' ἑξῆς στὸ «Ἐμπρός» (27 Δεκ. 1949) καὶ ὁ κ. Σταθ. Σηλ. στὴν «Ἀρόπολιν» (12 Ἰαν. 1950).

τίποτε νὰ διάβαζε, μόνο τὰ ἐξώφυλλα καὶ τοὺς τίτλους νὰ ἔδλεπε, μόνο ἓνα πρόχειρο φυλλομέτρημα νὰ ἔκανε καὶ ν' ἄφηγε τὸ μάτι του νὰ πάρη μιὰ φράση ἀπ' ἐδῶ, δυὸ στίχους ἀπ' ἄλλου, θὰ ἔνοιωθε—δὲν μπορούσε παρὰ νὰ ἔνοιωθε—τὴν ζεστή τους ἀκτινοβολία νὰ τυλίγη καὶ νὰ θερμαίνῃ τὴν μουδιασμένη καὶ κρύα σκέψη του, θὰ αἰσθανόταν τὴ γλυκεῖα κ' ἁρμονικὴ συμφωνία, ποὺ ἀναδίδεται ἀπὸ τίς σελίδες τους, νὰ γαληνεύῃ, νὰ πλαταίνῃ καὶ νὰ ὑψώνῃ τὴν ἀήσυχη, στενὴ καὶ βαρεῖα ψυχὴ του.

Πλησιάσέ μας—θὰ τοῦ ἔλεγαν. Κι' ἂν δὲν σέ ὀδηγῇ ἡ ἀγάπη, δὲν ἔχεις τουλάχιστο τὴν περιέργεια νὰ μᾶς ἰδῆς ἀπὸ κοντά, νὰ προσθέσῃς στίς γνώσεις σου—ποὺ τίς θεωρεῖς τόσο πολυτίμες—μερικῆς, ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, πληροφορίες γιὰ τὴν ὕπαρξή μας, γιὰ τὴν ἔκταση καὶ τὴ θέση ποὺ κρατοῦμε στὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου σου, γιὰ τοὺς σκοποὺς ποὺ ἐπιδιώκουμε;

Θὰ μᾶς ἐπιτρέψῃς πρῶτα-πρῶτα νὰ ἐλπίζουμε ὅτι ἡ ἐμφάνισή μας δὲν εἶναι ἀποκρουστικὴ, δὲν ὑστερεῖ καθόλου ἀπὸ τίς διάφορες «ἐκδόσεις πολυτελείας» ποὺ μὲ τόσο καιμάρι προβάλλεις στὴ βιβλιοθήκη σου. Ἴσως μάλιστα—ἂς συγχωρεθῇ καὶ σέ μᾶς λίγη αὐταρέσκεια—νὰ ὑπερέχουμε σὲ γνήσια καλαισθησία κ' εὐπρέπεια, σὲ σεμνὸ, ἐπομιμένως κ' ἀληθινὸ καλλιτεχνικὸ παρουσίασμα.

Κι' ὅσο γιὰ τὸν κύκλο τῶν ἐνδιαφερόντων καὶ τῶν θεμάτων μας, πόσο μεγάλο λάθος κάνεις νὰ φαντάζεσαι πῶς περιορίζεται μέσα στὰ θεολογικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ μόνο πλαίσια. Εἶναι τόσο πλατὺ καὶ μεγάλο, τόσο ἀπέραντο κ' ἀπεριόριστο τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅστε νὰ μπόρῃ ν' ἀγκαλιάζῃ κάθε τομεῖα πνευματικῆς ἐκδηλώσεως, νὰ διαποτίξῃ, νὰ ζωογονῇ καὶ νὰ γονιμοποιῇ κάθε βαθεῖα κ' ἀληθινὴ πνευματικὴ ἔφεση, ν' ἀνταποκρίνεται καὶ νὰ ἱκανοποιῇ κάθε πνευματικὴ ἀνάγκη.

Πλησιάσέ μας. Αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ παρουσία μας, ὅπως τόσο καλαισθητὰ καὶ συστηματικὰ—θὰ τὸ ἀναγνωρίσῃς πιστεῦσά μας—μᾶς ἔχουν τακτοποιήσῃ οἱ Χριστιανοὶ καλλιτέχναι (θ' ἀπορήσῃς ἴσως, ἀλλὰ ἔτσι εἶναι:

ὑπάρχουν καὶ καλλιτέχναι Χριστιανοί, καὶ μάλιστα τόσο ἐκλεκτοί), θὰ σοῦ χρησιμεύσῃ ὡς «πυλὸς» ἀνάμεσα στίς τραχιῆς αὐτῆς μορφῆς τῆς πνευματικῆς μας ἐκδηλώσεως (ὅσα εἶναι περίπου καὶ τὰ βιβλία ποὺ θὰ ἰδῆς), γιὰ νὰ σέ ὀδηγήσῃ νὰ μᾶς γνωρίσῃς καλύτερα, ἴσως καὶ νὰ μᾶς κατανοήσῃς βαθύτερα.

Βλέπεις ἐδῶ, ψηλά, στὸ κέντρον, ἓναν κύκλο Βιβλίων, ποὺ, ἂν ἦλιος ποὺ ἐποπτεῖ: καὶ φωτίζει: ὅλη τὴν αἴθουσα, ρίχνει σ' ὅλα τὰ ἄλλα βιβλία τίς ἀκτίνες του καὶ σχηματίζει: ἔτσι μ' αὐτὰ ἓναν ἄμωσο καὶ φωτεινὸ δεσμιό: Ἄν εἶσαι Χριστιανός, ἂν εἶσαι τουλάχιστο Ἕλληνα, πρέπει νὰ σταθῆς μὲ προσοχὴ καὶ μὲ σέβας. Εἶναι ἡ Ἁγία Γραφή, τὸ βιβλίον τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἔθνους σου. Ἄν ὄχι τίποτε ἄλλο, θὰ κρατῆς πάντως μὴν ἀνάμνηση, θὰ νοιώθῃς μιὰ μακρυνὴ ἔστω, ἀπὸ τὰ παιδικὰ σου χρόνια, ἀπήχηση μέσα σου ἀπὸ τὸν Λόγον τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ θὰ ξεύρῃς διὰ ἡ Καινὴ Διαθήκη εἶναι: γραμμικὴ στὴ γλῶσσα σου (ἂν εἶσαι μάλιστα καὶ δημοτικιστῆς, θὰ ξεύρῃς ἰδιαιτέρως πῶς εἶναι γραμμικὴ στὴ δημοτικὴ τῆς ἐποχῆς), ὅτι καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, μὲ τὴ μετάφραση τῶν ἑβδομήκοντα, μπορεῖ καὶ αὐτὴ νὰ θεωρηθῇ γραμμικὴ στὴ γλῶσσα σου. Θὰ ξεύρῃς ἀκόμα—ἐσὺ ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος, ὁ λογοτέχνης—πόση ποίηση καὶ πᾶνη ὕπαρχει, δίπλα στίς αἰώνιες ἠθικῆς ἀληθείας, σ' ὀλόκληρη τὴ Βίβλο.

Καὶ ὅμως νὰ τὴν ἀγνοῆς! Νὰ ἔχῃς σπάσει τὴν ἐπαφὴ σου μὲ τὴν πηγὴ αὐτῆς τῆς ζωῆς! Νὰ ἔχῃς κόψῃ τίς ἀκτίνες, ποὺ σχηματίζουν τὴ χρυσὴ γέφυρα ἀνάμεσα στὸ ἀληθινὸ Φῶς καὶ στὴν ψυχὴ σου! Καὶ νὰ λέγῃσαι Χριστιανός! Καὶ νὰ λέγῃσαι Ἕλληνα!

«Δυστύχημα» ἔχει πολὺ σωστὰ λεχθῆ (2) «τὸ νὰ βρίσκῃς Ἕλληνα καὶ μάλιστα μορφωμένον ἄνθρωπον, ποὺ νὰ μὴν ἔχῃ τὸ καιμάρι μας αὐτό (τὴν Ἁγία Γραφή) ἐντρυφήματα προσφιλέστατο. Μὰ νὰ βρῆς Ἕλληνα πνευματικὸ ἄνθρωπον, ποὺ ἀναγνωρίζει τὴν ἀ-

(2) Π. Μελέτης, «Ἀκτίνες», 1947, σελ. 53-54.

ξία τοῦ Χριστιανισμοῦ κ' ἕμως στερεῖ τὸν ἑαυτοῦ τοῦ ἀπὸ τῆς θεῖας τροφῆς, ποὺ εἶναι ἡ ἀδιάκοπη ἐπαφή μετὰ τὸ Εὐαγγέλιο, αὐτὸ ἔπρεπε νὰ εἶναι, ἀλήθεια, κάτω τὸ ἀσύλληπτο στό νοῦ μας!

Ἐδῶ μπροστά σου, στό τραπέζι αὐτὸ ἐπάνω, ὑπάρχει ἓνας φακός, γιὰ νὰ διευκολύνῃ ἐκείνους ποὺ θὰ ἤθελαν νὰ διαβάσουν κάποια τοποθετημένα ἐκεῖ παλαιὰ χειρόγραφα τοῦ Εὐαγγελίου. Πάρε αὐτὸν τὸν φακὸ καὶ βάλε τον μπροστά στήν ψυχὴ σου. Ἐχει τόσο ἀμβλυθῆ ἡ δύναμη τῆς ὁράσεώς της ἀπὸ τὸ σκοῦρο ἐπιχείρημα τῶν ψυχρῶν γνώσεων καὶ τῶν θετικιστικῶν σκέψεων, ὥστε ὁ φακὸς νὰ τῆς εἶναι ἀπαραίτητος. Ἄν ἡ ψυχὴ σου δὲν ἔχει δόξα τελα τυφλωθῆ, θὰ μπορέσῃ, πίσω ἀπὸ τὸ κρύσταλλο, νὰ ἰδῆ καὶ νὰ νοιώσῃ τὸν ἀπαλὸ καὶ γλυκὸ φωσφορισμὸ τῆς θεῖας Ἀλήθειας.

Καὶ τώρα, ἀκολουθώντας τίς χρυσῆς ἀκτίνες, προσπάθησε νὰ πάρῃς μὴν ἰδέα γιὰ τίς διαφορῆς ἄλλες πνευματικῆς δημιουργίαι, ποὺ ξεκινοῦν ἀπ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν ὀλόφωτο ἥλιο.

Ἄρχισε πρῶτα-πρῶτα ἀπὸ τὸν τομέα, ποὺ σοῦ εἶναι πιὸ οἰκετός: ἀπὸ τῆς Λογοτεχνίας. Γιατί τρίθεις τὰ μάτια σου; Ἀπορεῖς; «Λογοτεχνία—ρωτᾷς ἑκπληκτος καὶ δύσπιστος—ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή;» Ναι. Λογοτεχνία ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Κοίταξε αὐτὸ τὸ βιβλίον. Θὰ τὸ ἔχῃς ἀκουστά βέβαια. Εἶναι «Τὸ ταξίδι τοῦ Ἑκατοντάρχου» τοῦ Ἑρνέστου Ψυχάρη (μετάφραση Γ. Βερίτη) ποὺ ξεύρεις πόσο μεγάλη καὶ πλατεῖα ἀπήχηση εἶχε σ' ὅλο τὸν κόσμον. Κι' ἂν τὸ ἔχῃς διαβάσει μετὰ τὸν ἐπιφανειακὸ καὶ ἐπιπόλαιον τρόπο ποὺ συνηθίζετε εἶσεῖς οἱ «πνευματικοὶ» ἄνθρωποι, ξαναδιάβασέ το, ἢ μᾶλλον διάβασέ το. Θ' ἀντιλήφθῃς ὅτι ὄχι μόνον μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ λογοτεχνία διαποτισμένη ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἀλλὰ καὶ ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀληθινὴ λογοτεχνία ἔξω ἀπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό.

Κοίταξε ἀκόμα τὸν «Φόνον στὴ Μητρόπολι» τοῦ Eliot (μετάφραση Ἀντ. Ζαχαρόπουλου), τὸν «Χιτῶνα» τοῦ Douglas

(μετάφραση Γ. Λάμψα), τὸ «Κοντὰ σου» τοῦ I. Ermitte (μετάφραση Ἀργ. Κοπελιά), τὴ «Φαβιδά», τὴν «Περπέτουα», τὸ «Χωρὶς Θεμέλια» (ἐκδόσεις τῶν συνεργατῶν τῆς «Ζωῆς»).

Κοίταξε ἀκόμα καὶ τὰ δικὰ μας: τὴν μεγάλοπνοη «Ὁδὴ τοῦ Ἀγαπητοῦ» τοῦ Βερίτη μας· τὴν ἐμπνευσμένη ἀπὸ γνήσια ποιητικὴ πνοὴ «Ραψωδία» τοῦ Στ. Μπολέτη· τὴν ἐξαιρετὴ «Καινουργία Γῆ» τοῦ Σώτου Χονδρόπουλου, καινουργία πράγματι σὲ ἐμπνευση, πρωτοτυπία καὶ τεχνικὴ ἐπεξεργασία· τὰ λιτά, τὰ κλασσικὰ μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς, ἀλλὰ καὶ τόσο ζωντανὰ καὶ οὐσιαστικὰ διηγήματα τῶν τόμων «Μάρτυρες» τοῦ Διονυσίου Χαραλάμπους, «Καθὼς χαράζει» (τῶν «Ἀκτίνων»), «Ξαναζωντανεῖμα», «Ἡρώων Γῆ» (διαφόρων συνεργατῶν τῆς «Ζωῆς»), γιὰ νὰ ἰδῆς ποῖαν θαθεῖαν ἀνανέωση καὶ ποῖαν ὑψηλὴ ἀνάταση χαρίζεται στὸν τεχνίτη τοῦ λόγου ἡ πνοὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἄς προχωρήσουμε ἕμως. Αὐτὰ ἐδῶ εἶναι βιβλία ποὺ ἀντιμετωπίζουν τὴ σύγχρονη πραγματικότητά, ποὺ ἐξετάζουν τὰ ζωντανὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας. Ἀκόμα καὶ τὸ θέμα τῆς πολιτικῆς.

Τῆς πολιτικῆς; Πάλι θ' ἀπορήσης. «Χριστιανισμὸς καὶ πολιτικὴ;» θὰ ρωτήσης. Ἀκριβῶς. «Χριστιανισμὸς καὶ πολιτικὴ» εἶναι ὁ τίτλος τῆς μελέτης τοῦ Π. Μελίτη, μᾶς μικρῆς σὲ ἔκταση, ἀλλὰ μεγάλῃ σὲ νόημα, ἀξία καὶ χρησιμότητα μελέτης, ποὺ ἐξετάζει, τοποθετεῖ καὶ ἐξοντλεῖ τὸ θέμα αὐτὸ κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ πολιτικὴ, ποὺ εἶναι... ὑπεράνω πολιτικῆς· ἡ πολιτικὴ μὲ τὴν πλατεῖα, βαθεῖα καὶ ἀληθινὴ τῆς ἔννοια καὶ ἀποστολὴ· ἡ πολιτικὴ ποὺ συναντᾶται καὶ συγχωνεύεται μετὰ τὸ ἴδιο τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Καὶ δίπλα στὸ βιβλίον αὐτό, ἓνα ἄλλο, ποὺ σφύζει ἀπὸ τὸν ζωντανὸ παλμὸ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης—«Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἀγάπης» εἶναι ὁ τόσο ταυριαστὴς τίτλος του (ἔκδοση Προνοίας ὁ Ἀπόστολος Παῦλος). Καὶ ἐπίσης τόσα ἄλλα μετὰ τὸν ἴδιον παλμὸ καὶ τὸ ἴδιο πνεῦμα: τὰ «Σύγχρονα προβλήματα», «Μεταξὺ τῶν δύο Πολέμων» (Σερ. Παπακώ-

στα), «Ἀπὸ τὸ πικρὸ γλυκὺ», «Ὀμιλεῖ τὸ Μέτωπον», «Μεταπολεμικά» (τῆς Ζωῆς), «Ἡ ἐπιστήμη ὀμιλεῖ» (Δ. Κωτσάκη).

Καὶ σὰν ἀπαύγασμα ὄλων αὐτῶν, σὰν σύνθεσις καὶ σύνθεσις τοῦ συνολικοῦ σοχαρισμοῦ καὶ τῶν συμπερασμάτων τους, θὰ ἰδῆς τὴν «Διακήρυξιν τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων». Διάβασέ την. Θὰ γευθῆς τὸν ὄριμον καρπὸ τῆς σύγχρονης ζωῆς, θ' ἀντιληφθῆς τὸ ἀληθινὸ νόημα τῶν γύρω σου φαινομένων καὶ ἐκδηλώσεων, θὰ νοιώσῃς μιὰ καθαρὴ κι' ἔντονη συναίσθησις τῶν εὐθυνῶν καὶ τῆς ἀποστολῆς σου ὡς ἀνθρώπου, ὡς Ἕλληνας καὶ Χριστιανοῦ.

Καὶ τώρα τὰ βιβλία τῆς Οἰκογενείας καὶ τοῦ Παιδιοῦ. Θὰ τὸ περιέμενες ἴσως—εἶναι τόσο αὐτόνοτον—ὅτι οὔτε ἡ Ἐπιστήμη οὔτε ἡ Παιδεία θὰ μπορούσαν νὰ δώσουν στὸ Παιδί τόσο πολλὰ καὶ τόσο ὠραία, ὑψηλὰ καὶ φωτεινὰ διδάγματα, ὅσα ὁ Χριστιανισμός. «Ἄφετε τὰ παιδία ἔλθειν πρός με» δὲν εἶπε ὁ ἴδιος ὁ Χριστός; Αὐτὸ ἀκριδῶς κάνει καὶ ἐδῶ ὁ Χριστιανισμός μετὰ τὰ θαυμάσια «ἐργαστήρια πολιτισμοῦ» ποὺ λέγονται Κατηχητικὰ Σχολεῖα, μετὰ τὸ λαμπρὸν περιοδικὸ «Ζωὴ τοῦ Παιδιοῦ», μετὰ βιβλία ὅπως οἱ «Προσευχές», τὰ «Παιδικὰ διηγήματα», οἱ «Ἕγνοι καὶ Ποιήματα», ὁ «Φίλος τοῦ Παιδιοῦ».

Θὰ τίς περιέμενες λοιπὸν ἴσως αὐτὲς τίς ἐκδηλώσεις. Ἀλλὰ ἀσφαλῶς δὲν θὰ περιέμενες πῶς δεκαοκτὼ Ἕλληνας ποιηταὶ καὶ ἑπτὰ καλλιτέχναι θὰ συνεργάζονταν μετὰ τόση ἔμπνευσις, καλαισθησία, πρωτοτυπία καὶ ἀποδοτικότητα, γιὰ νὰ δώσουν στὸ Ἕλληνοπόπουλο αὐτὸ ἐδῶ τὸ ἐξαιρετικὸ βιβλίον, τὸ «Τραγοῦδι τοῦ Παιδιοῦ». Φυλλομέτρησέ το. Θὰ νοιώσῃς ὅχι μόνον ν' ἀναδῖνῃ μιὰν τρυφερώτατην στοργὴν πρὸς τὴν παιδικὴν ψυχὴν, ἀλλὰ νὰ τῆς φέρῃ μαζὶ καὶ ἓνα καθαρὸ καὶ ὑγιὲς πνευματικὸν μῆνυμα, νὰ τῆς μεταδῖνῃ τὸν παλιὸν καὶ τὴν πνοὴν μιᾶς ἀγνῆς καὶ χαροῦμενης ζωῆς, μιᾶς γνήσιας Χριστιανικῆς ζωῆς.

Καὶ γιὰ νὰ εἶναι τὸ ἴδιον καθαρὰ καὶ τὰ χέρια ποὺ θὰ τὸ ὀδηγήσουν σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ, ποὺ θὰ τὸ φέρουν κοντὰ στὸν Χριστὸ, ἰδοὺ καὶ τὰ βιβλία ποὺ θὰ προετοιμάσουν γι' αὐτὸ τὴν Οἰκογένειαν, ὅλα ἔργα συνεργ-

γατῶν τῆς «Ζωῆς»: «Νέα Θεμέλια», «Χριστιανικὴ ἀνατροφή», «Τὸ ζήτημα τῆς τεκνογονίας» (Σερ. Παπακώστα). Καὶ τὰ βιβλία ποὺ θὰ παρασταθοῦν στὰ ἴδια τὰ Παιδιά, ὅταν θὰ γίνουσι ἀργότερα Νέοι: «Μηνύματα πρὸς τοὺς Νέους», «Ἠθικὴ καὶ Ὑγεία», «Ὁ Κύριος ὡς Νέος».

Ἀλλὰ τώρα θὰ εἶσαι πιά ἔτοιμος, ἐλπίζουμε, νὰ προχωρήσῃς πρὸς πολὺ, νὰ προεκτείνῃς σὲ βάθος καὶ σὲ ὕψος τὸν ὀρίζοντα τῆς σκέψεως καὶ τῆς ψυχῆς σου, νὰ ὀλοκληρώσῃς τὸν κύκλον, ποὺ ξεκίνησεν ἀπὸ τὴν ἱερὴ Πηγὴ καὶ ξαναγυρίζει σ' αὐτὴν—τὸν κύκλον ποὺ χαράζει τὰ ὄρια τῆς ἀληθινῆς πνευματικῆς ἀποστολῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Εἶναι ἐκεῖνα Ἰσα-ἴσα τὰ βιβλία, ποὺ σοὺ γεννοῦσαν στὴν ἀρχὴ τὴν ἀδιαφορίαν, τὴν δυσπιστίαν, ἀκόμα καὶ τὴν εἰρωνίαν. Τὰ βιβλία ποὺ μετὰ διάθεσιν μειωτικὴν ὀνόμασες «θεολογικά» καὶ «ἐκκλησιαστικά», μὰ ποὺ δὲν εἶναι, ὅπως θὰ ἰδῆς, παρὰ βιβλία μιᾶς ἀνώτερης καὶ πλατύτερης μορφώσεως, μιᾶς πληρέστερης καὶ γνησιώτερης πνευματικῆς καλλιέργειας, βιβλία ποὺ τὸ ἀπλὸ καὶ ἀληθινὸ τοῦς ὄνομα εἶναι «Χριστιανικά».

Ἄν διάβαζες τίς «Ἀκτίνες», τὸ περιοδικὸ ποὺ δώδεκα τώρα χρόνια—εἶδες ἐκεῖ τοὺς τόσο πλούσιους σὲ περιεχόμενον τόμους του—αὐτὴν ἀκριδῶς τὴν πνευματικὴν περιοχὴ φωτίζει καὶ καλλιεργεῖ, θὰ ἦσουν πρὸς προετοιμασμένους. Δὲν πειράζει. Δὲν θέλει πολὺ χρόνον—ἔγραψαν οἱ «Ἀκτίνες»—οὔτε πολλὰς μελέτας, οὔτε σοφίαν καὶ διπλώματα ἢ στροφὴν μιᾶς ψυχῆς στὴν Πίστην. Φτάνει κάποτε καὶ μιὰ στιγμὴ, μιὰ λάμψη, μιὰ πνοή—νὰ εἶναι μόνον καθαρὴ καὶ ὑγιής. Καὶ αὕτη Ἰσα-ἴσα ἡ στιγμὴ εἶναι τώρα—μακάρι νὰ εἶναι—καὶ γιὰ σένα.

Διάβασε ὡστόσο τρία σχετικὰ ἄρθρα, ποὺ θὰ σοὺ κάμουν τὸν ὀδηγὸ καὶ τὸν ἐξηγητὴν στὴν νέα ἐπαφὴν ποὺ θὰ ἐπιχειρήσῃς: «Τὸ Χριστιανικὸ βιβλίον στὴ σημερινὴ Ἑλλάδα» τοῦ Α. Λαμπρινοῦ⁽³⁾, «Ἰστερα ἀπὸ τὴ Διακήρυξιν» τοῦ Π. Μελετή⁽⁴⁾ καὶ «Τὸ Χριστιανικὸν βιβλίον», τοῦ Ἰ. Κασσι-

(3) «Ἀκτίνες» 1943 σελ. 139-143.

(4) «Ἀκτίνες» 1947 σελ. 49-51.

νοῦ (5). Καί με τὰ ἄρθρα αὐτὰ στό χέρι καί στή σκέψη πλησίασε.

Βλέπεις ἐδῶ ἓνα βιβλίον με ἀνοικτές σελίδες; Διάβασε μιά ἀπ' αὐτές, ὡς εἶναι καί μιά μονάχα παράγραφος. Οὔτε ἡ ἀρχαί-ζουσα γλώσσα, οὔτε τὸ ἀρχαιοπρεπές ὕφος θά σ' ἐμποδίσουν νὰ αισθανθῆς τὴν ὑψηλὴ πνοὴ τῆς ἀγνῆς ἀγάπης καί τῆς ἀληθινῆς γνώσεως, ποὺ ἀναδίνονται, ἰσχυρές καί ζωογονητικῆς, ἀπὸ τίς σελίδες αὐτές. Εἰ-νοὶ «Ὁ Προορισμὸς τοῦ Ἀνθρώπου», τοῦ Εὐσεβίου Ματθοποῦλου, μαζί με ἄλλα ἐρ-μηγνευτικὰ τῆς Γραφῆς βιβλία τοῦ ἰδίου, τοῦ Διονυσίου Φαραζοῦλη, τοῦ Παναγιώτου Ν. Τρεμπέλα, τοῦ Δημητρίου Γ. Παναγιω-τοπούλου.

Καί ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, σάν ν' ἀπο-τελοῦν τὴν ἄλλη φτερούγα γιὰ τὴν πτήση πρὸς τὰ πάνω—πρὸς τὴν ὑπερκείμενη Βί-βλο—εἶναι τὰ βιβλία τοῦ Σεραφεῖμ Παπα-κώστα, «Ἡ ἐπὶ τοῦ Ὁρους Ὀμιλία», αἱ «Παραβολαὶ τοῦ Κυρίου», «Τὰ Θείματα τοῦ Κυρίου», «Ἡ μετάνοια», «Ἡθικὴ καί Ὑγεία» κ.ἄ.

Καί γύρω διάφορα ἄλλα βιβλία, ποὺ, ξε-κινώντας ἀπὸ τοὺς Μαθητὰς τοῦ Κυρίου καί τοὺς «Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας» ἀνε-θαίνουν ὁλοένα καί προσπαθοῦν ν' ἀντικρύ-σουν τὴ Θεία Μορφὴ τοῦ Ἰησοῦ. Τέτοια βιβλία εἶναι ὁ περίφημος «Παῦλος» τοῦ Holzner (μετάφραση Ἱερων. Κοτσώνη), ποὺ ἐνῶ ζωντανεῖ πιστὰ τὴ ζωὴ καί τὴ δράση τοῦ Ἀποστόλου Παύλου—τοῦ κατ' ἐξοχὴν Ἀποστόλου τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθ-νου—ἀποτελεῖ συγχρόνως μιὰν πλουσιώ-τατη πηγὴ πίστεως καί πνευματικότητος. Τέτοια βιβλία εἶναι ἀκόμη «Οἱ πατέρες καί συγγραφεῖς τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας» (Δ. Σ. Μπαλάνου), «Οἱ Ἀπόστολοι» (Μη-τροπολίτου Χίου Παντελεήμονος), ἡ «Ἐκ-λογή Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ὑμνογραφί-ας» (Παν. Ν. Τρεμπέλα), οἱ διάφορες με-λέτες τοῦ Ἰω. Καρμίρη, ἡ «Ἐισαγωγή εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην» (Π. Ι. Μπρατσιώ-

του), «Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὡς ἱστορικὸν πρόσωπον» (Γρηγ. Παπαμιχαήλ) κ.ἄ.

Καί τώρα κοίταξε γύρω σου με-ρικῆς πινακίδας με ἀριθμοὺς. Θά μά-θης ἀπ' αὐτές ὅτι ἡ Ἁγία Γρα-φὴ ἔχει κυκλοφορήσει σὲ δέκα ἐκδόσεις με 304.000 ἀντίτυπα, ἡ «Διακήρυξις τῆς Χρι-στιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» σὲ 100.000 ἀντίτυπα, οἱ «Ὑμνοὶ καί Ποιή-ματα» σὲ ἀλλεπάλληλες ἐκδόσεις με 196.357 ἀντίτυπα, ὁ «Προορισμὸς τοῦ Ἀνθρώ-που» σὲ ὀκτώ ἐκδόσεις, ἡ «Μετάνοια» σὲ ἑννέα ἐκδόσεις, τὰ «Ρήματα Ζωῆς» σὲ πέν-τε ἐκδόσεις, ἡ «Ἡθικὴ καί Ὑγεία» σὲ ἑπτὰ ἐκδόσεις. Καί γενικὰ τὰ βιβλία αὐτὰ κυ-κλοφόρησαν σὲ περισσότερα ἀπὸ δύο ἑκα-τομμύρια ἀντίτυπα.

Τὸ περιοδικὸ «Ζωή», ποὺ βλέπεις ἐδῶ, με ἡμερομηνία 7 Ἰουλίου 1911, τὸ πρῶτο τοῦ φύλλο—ἀληθινὰ ἱστορικὸ—σεμνὸ καί λιτὸ πάντοτε σ' ἐμφάνισι, ἀλλὰ πλουσιώ-τατο σὲ πνευματικὸ καί ἠθικὸ περιεχόμε-νο, ἔχει ξεπεράσει τὴν κυκλοφορίαν τῶν 150.000 φύλλων. Καί οἱ «Ἀκτίνες», μο-λονότι, με τὸν ἐπιστημονικὸ κυρίως χαρα-κτῆρα τους, ἀπευθύνονται σὲ στενώτερο κοινὸ, πλησιάζουν τίς 50.000.

Νὰ σοῦ ποῦμε τὸ συμπέρασμα; Τὸ κατα-λαβαίνεις. Ὁ λαὸς προχωρεῖ καί καλεῖ καί σὰς, τοὺς «πνευματικούς» τοῦ ἀνθρώ-που.

Νά! Ἀπ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν πνευματικὴ σύναξη ποὺ εἶδες ἐσὺ σήμερα, τὴ σύναξη τῶν καρπῶν τοῦ Χριστιανικοῦ πνεύματος, ποὺ γονιμοποιήθηκαν ἀπὸ τὸν θεῖο σπόρο τῆς Βίβλου, περὰ ὁ δρόμος τῆς Δαιμασκού. Ἄν μπορέσετε νὰ φτάσετε ὡς ἐδῶ—καί μπορεῖτε νὰ φτάσετε, καί πρέπει νὰ φτά-σετε—θὰ βρῆτε τὰ φτερά ποὺ σὰς λείπουν, θὰ πάρετε τὴ δύναμη ποὺ σὰς χρειάζεται, γιὰ νὰ προηγήσετε, νὰ πλησιάσετε τὸν λαὸ ποὺ προηγεῖται καί ἀντι οὐραγοὶ τοῦ νὰ γίνετε ἡγέτες τοῦ καί ὁδηγοὶ τοῦ.

(5) «Ἀκτίνες» 1918 σελ. 123 127.

ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΑΤΡΙΚΗΝ

Πολύ συχνά διατυπώνεται τὸ ἐρώτημα πῶς ἢμπορεῖ κανεὶς πλέον νὰ εἶναι σήμερον ἀκόμη χριστιανός, πῶς ἢμπορεῖ νὰ εἶναι τοῦτο δυνατόν μέσα εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν δυστυχίαν καὶ τὸν θρήνον τῆς ἐποχῆς μας, ἀπέναντι τῆς ἐπιστήμης πού ἔχει ἀποκαλύψει ἔμπρός μας ἐντελῶς νέας ἀτόψεις τῶν φυσικῶν σχέσεων καὶ ἔχει ἀπλώσει ἔμπρός μας μίαν ὁμολογουμένως τόσον πειστικὴν εἰκόνα τοῦ κόσμου, ἡ ὁποία ὁμως δὲν ὁμοιάζει καθόλου μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Κόσμου πού δίδει ἡ Ἁγία Γραφή καὶ τοιοῦτοτρόπως κάμνει νὰ μᾶς φαίνεται ἀκατανόητον, ἐντελῶς ἀδύνατον, κάθε τι πού περιλαμβάνεται ἐκεῖ. Δὲν διαπιστώνεται μόνον ἀπὸ μὴ χριστιανούς τὸ ἐρώτημα αὐτό, ἀκόμη καὶ πρόσωπα πού θὰ ἢμποροῦσαν νὰ εἶναι χριστιανοὶ στενοχωροῦνται συχνά ἀπὸ παρόμοια ἐρωτήματα. «Ποῖα ἀπὸ τὰ θαύματα τοῦ Ἰησοῦ, θεωρεῖτε δυνατά, σεῖς ὡς ἱατρός;» Τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν μοῦ προέβαλε κάποτε κάποιος θεολόγος εἰς τὴν φοιτητικὴν χριστιανικὴν ἔνωσιν.

Ἄλλὰ πῶς ἄλλως ἢμποροῦσα ν' ἀπαντήσω παρὰ μὲ μίαν ἀντίστροφον ἐρώτησιν: Τί κυρίως θέλετε μὲ τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν; Πῶς ἢμπορῶ ἐγὼ νὰ ἐξεύρω, ὡς ἱατρός, τί συνέβη τότε, νὰ εὕρω οὕτως εἰπεῖν ἓνα σύνορον μεταξὺ δυνατόυ καὶ ἀδύνατου, πραγματικοῦ καὶ μὴ πραγματικοῦ; Δὲν πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐρωτήσεις εἶναι μάταιαι;

Δὲν θὰ ἔπρεπε μᾶλλον νὰ ἀντιστρέψωμεν τὰς ἐρωτήσεις καὶ νὰ ἐρωτήσωμεν κάποτε καὶ ἡμεῖς τοὺς ἑαυτούς μας: Τί μᾶς λέγει ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία περὶ τῆς θεσεώς μας, περὶ τῆς ἐπιστήμης μας, περὶ τῶν γνώσεων καὶ τῶν δυνατοτήτων μας; Αὐτὰ δὲν εἶναι αἱ σοβαραὶ ἐρωτήσεις πού θὰ ἢμποροῦσαν νὰ διατυπωθοῦν πρὸς ἡμᾶς;

Πρέπει ἴσως ὅλως εὐθέως νὰ ἀναφέρω

τρία σημεῖα κρίσιμα ἐπὶ τοῦ προκειμένου:

1. Ὁ Θεὸς μᾶς ἔχει τάξει εἰς τὸν Κόσμον αὐτόν, εἰς τὸν δι' ἡμᾶς ὀρισμένον τόπον, κατὰ τὸν δι' ἡμᾶς ἐπίσης προσδιωρισμένον χρόνον, εἰς τὴν τόσον καταξοχισμένην Δύσιν καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ τόσον ταραγμένου εἰκοστοῦ αἰῶνος.

2. Ἔχομεν τὴν ἐντολὴν νὰ ὑπηρετῶμεν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον ἀνοικτὰ καὶ μὲ εἰλικρινῆ αὐτοθυσίαν.

3. Ὁλη μᾶς ἡ ζωὴ—καθὼς ἀναφέρεται εἰς τὴν πρώτην ἀπὸ τὰς περιφήμους θέσεις τοῦ Λουθήρου κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς μεταρρυθμίσεως—πρέπει νὰ εἶναι μετάνοια, ἀλλαγὴ εἰς τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, μία διαρκῶς ἀνανεουμένη σκέψις περὶ Θεοῦ καὶ πρὸς τὸν Θεόν.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τριῶν αὐτῶν σημείων θὰ ἐπιχειρήσω νὰ ὁμιλήσω περὶ τῆς ἀποστολῆς μας ὡς ἱατρῶν, καὶ πῶς αὕτη ἐμφανίζεται ἰδιαιτέρως δι' ἐμὲ ὡς ἀκαδημαϊκὸν διδάσκαλον, περὶ τῆς ἐπιστήμης εἰς τὴν Ἱατρικὴν. Πρὸς τοῦτο δὲν πρέπει νὰ χωρίσωμεν ἀπ' ἀλλήλων τὰ τρία σημεῖα καὶ νὰ ἐξετάσωμεν χωριστὰ τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο: Εἶναι ἀδιαχωρίστως ἡνωμένα μετὰ τῶν. Πρωτίστως πρέπει μέσα εἰς τὸ πρῶτον, ἤδη ἐξ αὐτοῦ νὰ ἤχοῦν καὶ τὰ ἄλλα δύο.

Διαθέτομεν σήμερον ὀρισμένας γνώσεις καὶ ἐμπειρίας, τὰς ὁποίας πρέπει μὲ τὸν αὐστηρότερον πραγματισμὸν νὰ δοκιμάσωμεν καὶ νὰ χρησιμοποιήσωμεν. Δὲν εἴμεθα πλέον, ἀπέναντι τῶν γνώσεων αὐτῶν τῆς Ἐπιστήμης ἡ ὁποία μᾶς προσφέρεται, τόσον ἀπροκατάληπτοι καὶ ἀθῶοι ὅσον οἱ πατέρες μας καὶ οἱ πάπποι μας. Ἐξήσαμεν μερικὰς ἐξ αὐτῶν, πού ἢμποροῦμεν νὰ φθάσωμεν μὲ ὅλην μας αὐτὴν τὴν γνῶσιν. Δὲν ἔχομεν ἀνακαλύψει ἀπλῶς μερικὰ μόλις θολὰ καὶ σκοτεινὰ σημεῖα εἰς τὴν τόσον φημισμένην αὐτὴν εἰκόνα τοῦ Κόσμου,

ἀλλὰ οὐσιαστικώτερα κενά, μελανὰς κηλίδας εἰς αὐτὰς ταύτας τὰς ἀπόψεις μας. Ἐπέσαμεν λοιπὸν εἰς τὴν ἀβεβαιότητα καὶ τὴν ἀμφιβολίαν καὶ εἶναι ἀρετὰ πλησίον ὁ κίνδυνος νὰ φύγωμεν ὅλως διόλου ἀπὸ ὅλα αὐτά, νὰ νομίσωμεν ὅτι πρέπει νὰ ἐπαναστατήσωμεν κατ' αὐτῶν καὶ νὰ εὐρεθῶμεν εἰς τὰς ἐντελῶς διαφορετικὰς σφαῖρας τῆς φαντασιοκοπίας.

Ὅποιος κατὰ τὰς τελευταίας ἑβδομάδας ἐδιάβασε γεωμετρικὰς ἡμεριδὰς, θὰ ἐμάνθανε ἀξιόλογα πράγματα διὰ κάποιον θαυματοποιόν—ὠνόμαζε τὸν ἑαυτὸν του «Σωτῆρα ἀπὸ τὸ Herford». Διέτρεχε μὲ μεγάλα αὐτοκίνητα τὴν χώραν, διὰ τὰς θεραπειὰς τοῦ ἐλαμβάνοντο εἰδικαὶ ταινίαι ὁμιλοῦντος κινήματογράφου καὶ ὁ τύπος τῶν ἐντυπώσιακῶν εἰδήσεων τὰς ἐξεμεταλλεύετο εἰς μεγάλην μεγέθυνσιν.

Πρέπει νὰ ἀντιμετωπιζόμεν ἐντελῶς ἀνοικτὰ καὶ τὰ τοιαῦτα ἀκόμη φαινόμενα, καθὼς συσσωρεύονται εἰς ταραχώδεις ἐποχάς, ὅπως ἡ ἰδική μας, ἀλλὰ καὶ δὲν πρέπει νὰ λησιμονώμεν τὴν προειδοποίησιν πού μᾶς κἀνει ὁ ἀπόστολος Παῦλος ὅταν γράφῃ πρὸς τὰς ἐκκλησίας του ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ ψευδοπροφῆται καὶ τινες σωτήρες, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι. Πού εἶναι ἐδῶ ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ πιστότης, ἡ πραγματικότης; Ποίαν σέξιν ἔχει μὲ τὴν χριστιανικὴν πίστιν μία πίστις πού μεταβάλλει τὰ ἐξερεθισμένα πλήθη εἰς μηχανὴν πού κραυγάζει εἰς τὴν ἀγοράν;

Νομίζω ὅτι σήμερον, ἰδίως σήμερον, ἔχομεν κάθε λόγον διὰ νὰ πάρωμεν ἐντελῶς εἰς τὰ σοβάρη τὴν Ἐπιστήμην πού ἀσχολεῖται μὲ τὴν Φύσιν καὶ μὲ τὸν ἄνθρωπον καὶ νὰ διαφοριζώμεθα ἀπὸ αὐτὴν καὶ ὄχι ἀπὸ διηγήσεις πού κρατοῦν εἰς ἀγωνίαν τὸ ταραγμένον πλήθος.

Ἄς ἰδοῦμε κάπως ἀπὸ κοντὰ τὴν Ἐπιστήμην αὐτήν. Ἐχει ἀναπτύξει ὄρισμένους μεθόδους διὰ ν' ἀνακαλύπτῃ ἀλληλεξαρτήσεις, ἀναζητεῖ σαφῆς σαφῆς, ἀσφαλεῖς ὁδοὺς διὰ νὰ ἀντικαθίσταται τὰς φυσικὰς ἐξελίξεις, νὰ διακρίνῃ τὰ νοσηρὰ φαινόμενα καὶ νὰ μάθῃ νὰ τὰ ἐπεηρεάζῃ ἐπ' ἀγαθῶν. Κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ ὅτι σπουδαιότατα ἀποτελέσματα ἔχουν ἐπιτευχθῆ εἰς τὸ σημεῖον αὐτό—ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμη-

θῇ τὴν καταπολέμησιν τῶν μεγάλων ἐπιδημικῶν νόσων—ἀλλὰ καὶ κάθε φρόνιμος ἄνθρωπος θὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτὴν ὑπάρχουν ὄρια.

Πόσας πικρὰς ἀπογοητεύσεις ἔχομεν δοκιμάσει, πόσον συχνὰ προσκρούομεν εἰς ἀνυπερβλήτους φραγμούς. Ὅποιος ἔχει μαθητεύσει εἰς τὴν αὐστηρὰν Ἐπιστήμην, τὰ γνωρίζει αὐτά. Γνωρίζει ὅτι ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἀκόμη δὲν θὰ εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ ἀποδείξωμεν καὶ νὰ ἐξηγήσωμεν κάθε τι τὸ ὁποῖον εἶναι πραγματικόν, ἀλλὰ θὰ κυττάξῃ ἐν πρώτοις, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς, τὸ πέραν τῶν συνόρων πεδίων μὲ προσεκτικὴν ἐπιφυλακτικότητα.

Τὶ σημαίνει αὕτη ἡ Ἐπιστήμη, τί εἶναι εἰς θέσιν νὰ προσφέρῃ, πῶς πρέπει διαρκῶς καὶ νέας γνώσεις νὰ ἀποκτᾷ καὶ ὁμοῦ καὶ μέσα ἀκριβῶς εἰς τὴν ἀναζητήσιν αὐτὴν ἀναγνωρίζῃ, ὅταν εἶναι συνετή, τὰ ὄριά της, δύναμαι νὰ τὸ παραστήσω καλύτερα ἴσως ἐὰν δεῖξω εἰς ἓν παράδειγμα πῶς ἐξελιχθῆσαν αἱ ἀπόψεις καὶ ἐξηγήσεις μας. Ἐκλέγω—ὄχι διότι εὐρίσκομαι πολὺ κοντὰ εἰς τὸ πεδῖον τῆς ἰδικῆς μου ἐργασίας—τὸ θέμα τῶν παθήσεων τοῦ κυκλοφοριακοῦ συστήματος καὶ θὰ ἀναφέρω ἐν πρώτοις κάτι σχετικῶς πρὸς τὴν ἠϋξημένην πίεσιν τοῦ αἵματος. Ἡ ἱατρικὴ, ἡ ὁποία ἐσκέπτετο ἐντελῶς μηχανιστικῶς καὶ ἀντελαμβάνετο τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος ὡς ἓνα ὑδραγωγεῖον μὲ ἀντλίαν, ἐνόμιζε ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἠϋξημένην πίεσιν ἀπλῶς μὲ πολλαπλασιασμὸν τῶν ἀντιστάσεων κατὰ τὴν ροὴν καὶ ἀφοῦ ὁ Ἄγγλος κλινικὸς Richard Bright πρὸ 120 περίπου ἐτῶν εἶχεν ἀνακαλύψει τὰς βαρεῖας μορφῆς παθήσεις τῶν νεφρῶν, ἐπιστεύετο ὅτι εἰς τὸ ὄργανον αὐτὸ εὐρίσκετο τὸ ἐμπόδιον. Ἄλλ' ἤδη ἀπὸ τὴν πειραματικὴν ἱατρικὴν ἡ ἐξήγησις αὕτη διεψεύδετο, διότι ὅταν καὶ οἱ δύο νεφροὶ ἀπεμονοῦντο, ἡ πίεσις τοῦ αἵματος δὲν ἀνῆρχετο. Ἀφοῦ μὲ τὴν μηχανικὴν δὲν ἐγίνετο τίποτε, ἐπεστρατεύετο ἡ Χημεία καὶ ἀνεξητοῦντο ὅλοι αἱ ὁποῖαι ἐσχηματίζοντο εἰς τοὺς πάσχοντας νεφροὺς καὶ προσεκόλουν στένωσιν τῶν ἀγγείων. Διάφοροι ὅλοι ὑπεδείχθησαν κατὰ σειράν καὶ ἐγκατελείφθησαν πάλιν μετ' ὀλίγον. Σήμερον πι-

στεύεται ὅτι ὠρισμένοι ὕλαι στενεύουν τὰ ἄγγεα καὶ ἄλλαι ἀντιδραστικῶς δρῶσαι τὰ διευρύνουν, μόλις ὁρατὰ δράσεις καὶ ἀντιδράσεις. Μερικὰ πειράματα φαίνονται κατ' ἀρχὴν πειστικά—ἀλλὰ τί πράγματι ἐκερδίσαμεν μὲ αὐτὰ; Αἱ σχέσεις μὲ τὸν ἄρρωστον δὲν ἀπεσαφηνίσθησαν καθόλου—καίτοι ἐμάθαμεν βεβαίως, κάτι, ἀκόμη, πολὺ χρήσιμον, ἀλλὰ πολὺ περισσότερα προβλήματα ἔμειναν ἄλυτα. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐμάθαμεν τοῦτο: ὅτι ἡ ἠϋξημένη πίεσις δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηγηθῇ μὲ τὴν παθολογίαν ἐνὸς μεμονωμένου ὄργανου.

Ἄλλοι ἐρευνῆται κατέγιναν μὲ μίαν φυσικο-μαθηματικὴν ἀνάλυσιν τῆς πίεσεως τοῦ αἵματος, ἀνέπτυξαν μεθόδους, αἱ ὁποῖαι ἐπιτρέπουν, ἢ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιτρέψουν, τὴν μέτρησιν τῶν μεμονωμένων παραγόντων ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξαρτᾶται ἡ πίεσις. Δὲν θὰ ὁμιλήσω περὶ τῶν ἐνδοιασμῶν ποὺ γεννοῦν αἱ μέθοδοι αὗται—ἴσως νὰ μὴ εἶναι σοβαροὶ. Σοβαρὸν ὁμως εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν: ἔδειξε δηλαδὴ ὅτι οἱ παράγοντες αὐτοὶ εἶναι μεταξὺ τῶν τόσον περιπεπλεγμένοι, ὥστε ἕκαστος αὐτῶν προσδιορίζεται συγχρόνως καὶ ὑπὸ τοῦ ἄλλου, καὶ ὅτι μέσα εἰς τὴν ζωὴν οἱ παράγοντες αὐτοὶ ἔχουν κατὰ τοιοῦτον τρόπον κατανοητὴ ὁ εἰς μὲ τὸν ἄλλον, ὥστε ἡ πίεσις τοῦ αἵματος νὰ ἀντιστοιχῇ εἰς τοὺς καθ' ἑκάστην στιγμήν ὄρους τοῦ ὄργανισμοῦ καὶ νὰ γίνεταί λόγος περὶ «ἀπαιτουμένης πίεσεως». Αὐτὸ εἶναι λοιπὸν τὸ συμπέρασμα μιᾶς μηχανικῆς ἀναλύσεως: Κάποιος ρυθμὸς, κάποια τάξις εἰς τὸν ὄργανισμόν, ἡ ὁποία ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς μεταβαλλομένας ἀνάγκας τῆς ζωῆς. Δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἀναμνησθῶ ἐνταῦθα τὴν ἱστορίαν τοῦ Σαούλ, ὁ ὁποῖος ἐξῆλθε διὰ νὰ ἀναζητήσῃ τὰς θνους τοῦ πατρὸς του, καὶ εὗρεν ἕνα βασιλεῖον. Δὲν προτιθέμεθα νὰ ὑποτιμήσωμεν τὴν μηχανικὴν ἀνάλυσιν. Εἶναι πράγματι δυνατόν νὰ γνωματεύσῃ κανεὶς πολὺ καλύτερα περὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, περὶ ἄρρώστων μὲ διαταραχὰς καρδιακὰς ἢ τῆς πίεσεως καὶ προστατεύεται ἐναντίον μερικῶν πολὺ βαρειῶν πλανῶν, ἐὰν ἔχη γνῶσιν τῶν παραγόντων, οἵτινες ἐν προ-

κειμένῳ ἀνεκαλύφθησαν. Μόνον τότε ὁμως θὰ κατανοήσῃ τούτους ὁρθῶς, ἐὰν τοὺς ἴδῃ καθὼς παρεμβάλλονται μέσα εἰς τὴν ἐνιαίαν ζωικὴν τάξιν, εἰς τὸν ὄργανισμόν. Εἰς τὴν ζωὴν ἰσχύουν οἱ νόμοι τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Χημείας ὅπως καὶ εἰς τὴν νεκρὰν φύσιν ποὺ εἶναι ἀπαραίτητον νὰ τοὺς γνωρίζῃ κανεὶς, εὗρισκονται ὁμως ἐνηρμοισμένοι κατὰ κάποιαν τάξιν μοναδικῶς ἰδιαίχουσαν εἰς τὴν ζωὴν, τάξιν ἡ ὁποία δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηγηθῇ οὔτε φυσικῶς οὔτε χημικῶς. Κατὰ τοὺς νόμους ἑκείνους δὲν δύναται κανεὶς παρὰ νὰ συν-αθροίξῃ πάντοτε μεμονωμένας σχέσεις, ἀποσπάσματα, ὄχι τὸ ὅλον, τὴν ζωὴν. Ὁ διάσημος παρισινὸς φυσιολόγος Claude Bernard διετύπωσε τοῦτο κατὰ τόσον κλασσικὸν τρόπον: «L'élément ultime est physique, l'arrangement est vital». Θὰ ἔπρεπε ἴσως ἡμεῖς σήμερον νὰ ὀλοκληρώσωμεν τὸ «vital» εἰς «personnel», ἢ, ἀκόμη καλύτερον, εἰς «personal», ἐὰν δι' αὐτοῦ ἐννοῶμεν, ὅπως εἰς τὴν γαλλικὴν γλώσσαν, τὴν ἐσωτερικὴν στάσιν.

Κάτι ὁμως γνωρίζομεν καὶ διὰ τὴν ἰδιάχουσαν τάξιν τῆς ζωῆς. Ἀνευρίσκειται μέσα εἰς τὸ ὅλον τῶν ἐκ κληρονομικότητος ἰδιοτήτων καὶ, μὲ τὴν ἀδιάκοπον ἄλυσιν τῶν περιστατικῶν τῆς ζωῆς, ὅλον ἐξελλίσσεται. Ἡ κληρονομικότης παίζει ἀναμφιβόλως σπουδαιότατον ρόλον καὶ εἶναι ἐκπληκτικὸν εἰς ποῖα βάρη ἔχει εἰσχωρήσει ἢ ἐπιστημονικὴ ἀναζήτησις τῆς κληρονομικότητος, δηλαδὴ πῶς, μὲ τὴν πειραματικὴν βιολογίαν, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀνιχνευθῶν κεχωρισμένως τὰ καθ' ἕκαστον στοιχεῖα τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται εἰς τὸ ὅλον τῆς κληρονομικότητος—καὶ ὅλα λέγουν ὅτι οἱ νόμοι οἱ ὁποῖοι εὗρέθησαν ἐκεῖ, ἰσχύουν καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν. Εἶναι ὁμως στοιχεῖα, καὶ ἡ πραγματικὴ ἰδιότης εἶναι κάτι περισσότερον καὶ διάφορον ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν στοιχείων, εἶναι μία κατασκευὴ ἡ ὁποία ἔχει ἀφομοιώσει τὸν ἑαυτὸν τῆς καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἡ διευθέτησις τῶν μεμονωμένων στοιχείων προσδιορίζεται ὑπὸ τοῦ ὅλου. Ἀπὸ τὰ ἀποσπάσματα εἶναι δυνατόν νὰ παραχθῇ τὸ ὅλον.

Ἄλλὰ τὸ κληρονομικῶς μεταβιβαζόμενον ὅλον δὲν ἀποτελεῖ στερεῶς προσηρμο-

σμένον ὄργανον, μανθῦαν ἀπὸ ἐκείνου τοὺς ὁποίους ἐφοροῦσαν ἄλλοτε εἰς τοὺς μανιακούς: Κληρονομικῶς μεταβιβάζονται προδιαθέσεις, ὄχι ιδιότητες. Τί θὰ προκύβῃ ἀπὸ τὰς προδιαθέσεις αὐτάς, πῶς θὰ ἐξελιχθῶν αὐταὶ εἰς τὴν ζωὴν, οὐδέποτε δύναται νὰ συναχθῆ καὶ νὰ προβλεφθῆ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὑποπίπτει εἰς τὴν ἀντίληψίν μας. Ἐχουν δοθῆ ὠρισμένοι, κεχωρισμένοι, δυνατότητες εἰς τὴν ἐξέλιξιν, ἕνα σπουδαῖον ὅμως πεδῖον δράσεως μένει ἀνοικτόν.

Ἐμίλησα περὶ τῆς τάξεως σύμφωνα με τὴν ὁποίαν εἶναι διερρυθμισμένοι ὅλοι αἱ ζωϊκαὶ λειτουργίαι. Καὶ εἰς τὴν τάξιν αὐτὴν ἐπίσης, εἰς τὸ «arrangement», δυνάμεθα νὰ ἀνεύρωμεν ὠρισμένας σχέσεις. Γνωρίζομεν λ.χ. εἰς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος σειρὰν ἀπὸ ἀντανακλαστικὰς λειτουργίας αἱ ὁποῖαι τὴν ρυθμίζουν, γνωρίζομεν νεῦρα καὶ ὁρμόνας, γνωρίζομεν τὰ ἐποπτικά κέντρα εἰς τὸν προμήκη, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ τάξις παρουσιάζεται σύνθετος, ὅλα αὐτὰ οὐσιώδη καὶ σπουδαῖα, πάντοτε ὅμως μένει κάποιον ἀδιάλυτον κατάλοιπον, διότι ὅταν ἀποσπῶμεν ἀπὸ τὴν τάξιν ἕν οἰονδήποτε τμήμα, αὕτη μεταβάλλεται, κατὰ τὴν ἀρχικὴν τῆς οὐσίας, καταστρέφεται. Ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ ζωὴ, ἀνασχηματίζεται διαρκῶς, οὐδέποτε δὲ ὅπως ἦτο πρότερον. Ἡ τάξις αὕτη δὲν ἀποτελεῖ κατάστασιν, εἶναι μία ἀκατάλυτος λειτουργία, εἶναι, ὅπως εἶπε κάποτε ὁ Gustav Landauer, πάντοτε καθ' ὁδόν, πάντοτε εἰς κατακρήμνισιν καὶ ἀνοικοδόμησιν.

Δύναμαι νὰ ἀναφέρω ἐνταῦθα μίαν πολὺ ἐντυπωσιακὴν πείραν. Ὁ διαπρεπὴς φυσιολόγος τῆς Ζυρίχης W. R. Hess, ἐπέτυχε δι' εὐφυῶν πειραματισμῶν, νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὑπαρξίν ὠρισμένων θέσεων, εἰς τὸν προμήκη μυελόν, πρὸς τὰς ὁποίας εἶναι συνδεδεμένα ὠρισμένα ζωϊκὰ ἀπόρροια: Ὁ ὕπνος, ἡ θέρμης, ἡ ὁρμὴ πρὸς κίνησιν, ἀκόμη καὶ ἡ κατάστασις τῆς πίεσεως. Ἐὰν ἐρεθισθῆ μία ἀπὸ τὰς θέσεις αὐτάς, ἀκολουθεῖ ἢ εἰς αὐτὴν ἀνταποκρινόμενη ἀντίδρασις. Καὶ ὅμως ὑπάρχουν σήμερον—μάλιστα ἀπὸ τοῦ μεγάλου πολέμου—πολλοὶ μὲ τραύματα εἰς τὸν ἐγκέφαλον, μερικοὶ μὲ τραυματισμένα καὶ κατε-

στραμμένα μεγάλα τμήματα τῶν ἐποπτικῶν τούτων θέσεων, ἀλλ' αἱ συνέπειαι τὰς ὁποίας θὰ ἐπεριμενε κανεὶς σύμφωνα με τὰς ἐρεῦνας ἐκείνας τοῦ von Hess, δὲν παρουσιάσθησαν, ἢ τάξις τῶν ζωϊκῶν λειτουργιῶν διτηρήθη ἀδιάκοπος. Δύναται βεβαίως νὰ εὕρη κανεὶς μερικὰς περισσότερον ἢ ὀλιγότερον σαφεῖς διαταραχάς, ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ εἶναι ἐκπληκτικὸν πόσον ὀλίγα εἶναι αὐταί. Τί θὰ συμβῆ μετὰ τὴν καταστροφὴν συμπλέγματός τινος, δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ζημίαν, ἀλλ' ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ παραμείνῃ ὡσόν, πῶς ἐξ αὐτοῦ θὰ ἀναπτυχθῆ μία νέα τάξις. Εἰς τὴν ζωὴν, πράγματι, ὑπάρχουν πολλὰ δυνατότητες ἀποκαταστάσεως, νέας ἀναπτύξεως, καὶ ἀπὸ μεμονωμένας, διὰ πειραμάτων, ἀναλυθείσας, σχέσεις, εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιληφθῆ κανεὶς τὴν ζωὴν. Εὐρίσκομεν πολλὰ θραύσματα—ἀλλ' ὅσον πολλὰ καὶ ἂν εἶναι, ὅσον σπουδαίας καὶ οὐσιώδεις γνώσεις καὶ ἂν ἔχωμεν—μένουν πάντοτε θραύσματα καὶ ἀπὸ αὐτὰ δὲν δυνάμεθα νὰ κάωμεν νὰ προβάλῃ ἢ ἰδίαν ζωὴν—διότι αὕτη ἢ ἰδία ὄλον ἐξελίσσεται. Τὰ ὄρια τῆς ἐπιστήμης στηρίζονται εἰς αὐτὴν αὐτὴν τὴν ἐπιστήμην, εἰς τὰς μεθόδους τῆς καὶ εἰς τὰς βασικὰς ἀρχὰς τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας τῆς.

Ἐμάθαμεν τώρα ὅτι ἡ Παθολογία τῶν ἐπὶ μέρους ὀργάνων οὐδόλως ἐπαρκεῖ πρὸς κατανόησιν των, ὅτι ἡ καθαρῶς ὕλιστικὴ, καθαρῶς μηχανιστικὴ σκέψις εἶναι πάρα πολὺ στενὴ, ὅτι ἀκριβῶς τὸ κύριον καὶ τὸ οὐσιώδες τῆς ζωῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐρμηνευθῆ με αὐτὸν τὸν τρόπον, νὰ κατανοηθῆ ἢ ἰδιαίτῳσα ρύθμισις, ἢ ἐξέλιξις ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ θανάτου. Ὁ ἀνταγωνισμὸς γύρω ἀπὸ αὐτάς τὰς μονομερείας, τώρα ἔχει πράγματι τελειώσει, ἐπὶ πολὺν καιρὸν μᾶς ἐκράτησε εἰς τὴν πλάνην.

Ἀντιμετωπίζομεν νέας ἀπορίας, ὅταν εὐρισκώμεθα πρὸ ἑνὸς ἀρρώστου με ὑψηλὴν πίεσιν. Γνωρίζομεν ὅτι εἰς τὸν ἀρρώστον αὐτὸν ἢ κυκλοφορία τοῦ αἵματος ἔχει μεταβάλλῃ ρυθμόν, ὅτι εἰς τὴν τάξιν τοῦ ὄργανισμοῦ ἔχει ἐπέλθει κάποια μεταβολή. Πῶς ὅμως ἔγινε αὐτό, πῶς ἐδημιουργήθη τὸ νόσημα; Δυνάμεθα ἐδῶ νὰ ἀ-

ποκαλύψωμεν μερικὰς ρίζας: Ἰσως προηγήθη ὁστρακιά με κάποιαν νεφροίτιδα—ἐνας ἄλλος ἔζησε κάπως ἄτακτον ζωὴν, ἐκάπνιζε πάρα πολύ, διὰ κάποιον τρίτον πληροφοροῦμεθα ὅτι ἀπὸ ἀτυχίας καὶ ἀπὸ πολλὴν ἐργασίαν εἶναι ὑπερβολικὰ βεβαρημένος καὶ εὐρίσκεται εἰς ὑπερέντασιν. Ὅλα αὐτὰ, καὶ μερικὰ ἄλλα ἀκόμη, ἢμποροῦν—τὸ γνωρίζωμεν—να ὀδηγήσουν εἰς τὴν πάθησιν. Πάντοτε ὅμως—καὶ αὐτὸ ἐπίσης ἔχει μετὰ βεβαιότητος ἀποδειχθῆ—τὸν ἀποφασιστικὸν ρόλον παίζει τὸ πῶς θὰ ἀντιδράσῃ ὁ ἄνθρωπος. Κανεὶς ἄνθρωπος δὲν εἶναι ὅπως ὁ ἄλλος, καθένας ἔχει τὴν ἰδικὴν του, τὴν ξεχωριστὴν ἱστορίαν τῆς νόσου του, πού εἶναι ἡ ἱστορία τῆς ζωῆς του, καθὼς ἐξελλίσσεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προδιαθέσεων τῆς κληρονομικότητος, μέσα εἰς τὴν ἀδιάσπαστον ἅλυσιν τῶν περιστατικῶν τῆς ζωῆς.

Καὶ τοῦτο ἐπίσης ἔχομεν μάθει: Δυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν μερικὰς αἰτίας τῆς νόσου, συχνὰ εἶναι τόσον σπουδαῖαι, ὥστε μᾶς δίδουν τὰς πολυτιμώτερας ὀδηγίας διὰ τὴν θεραπείαν—σκέπτομαι πρωτίστως τὴν καταπολέμησιν τῶν μολύνσεων—ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν προφύλαξιν ἀπὸ ἄλλας βλάβας. Πόσον ἐσφαλμένον, πόσον ἔξω τῆς πραγματικότητος θὰ ἦτο νὰ μὴ ἐπωφεληθῶμεν πλήρως καὶ ἀπολύτως ἀπὸ τοιαύτας σαφεῖς γνωστὰς σχέσεις. Ὅσον ὅμως πολλὰς τοιαύτας «αἰτίας» καὶ ἂν εὐρίσκωμεν, τὸ νόσημα αὐτοῦ, τοῦ συγκεκριμένου ἀνθρώπου οὐδέποτε εἶναι δυνατόν νὰ ἀναλυθῆ, χωρὶς κατάλοιπον, εἰς ὠρισμένα αἰτια. Κάθε νόσημα ἀποτελεῖ ἐν ἑφ' ἅπαξ συμβαῖνον περιστατικόν, τὸ ὅποιον καθὼς εἰσέρχεται εἰς τὴν προσωπικότητα καὶ ἐπ' ἀνέρχεται προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν ὑπαρξίν, τὴν ἱστορίαν καὶ τὸ πεπρωμένον τοῦ συγκεκριμένου αὐτοῦ ἀνθρώπου.

Ἐὰν παρατηρήσωμεν τὸν ἄρρωστον ἐντελῶς ἀνοικτά, πρέπει νὰ τὸ ἀναγνωρίσωμεν: Ἡ νόσος δὲν ἔχει μίαν αἰτίαν—πολλῶ μᾶλλον σύγκειται ἐκαστον νόσημα καὶ ἀναπτύσσεται εἰς πολλὰς καὶ πολυποικίλους αἰτίας, ὅσον δὲ πολλὰς αἰτίας καὶ ἂν ἀνεύρωμεν εἶναι αὐταὶ πάντοτε θρύμματα ἀπὸ τὰ ὅποια—ὅσον μεγάλην ἀξίαν καὶ ἂν ἔχουν—εἶναι ἀδύνατον ν' ἀναπαράγα-

μεν τὴν πραγματικότητα. Τὸ μέγα ἀκριβῶς πλῆθος τῶν ἄρρώστων με ὑψηλὴν πίεσιν δύναται νὰ μᾶς πληροφορήσῃ σχετικῶς. Ἀλλὰ καὶ τὸ πλῆθος τῶν στομαχικῶν ἄρρώστων, τῶν διαβητικῶν, τῶν με πνευμονικὰ νοσήματα, τὸ ὅποιον βλέπομεν, ὁμιλεῖ σαφῶς. Τὸ ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τῶν μολυσματικῶν ἀκριβῶς νόσων: Δὲν εἶναι καθόλου τὰ πράγματα ὅπως ἐνομιζέτο κατὰ τὴν περίοδον τοῦ πρώτου ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὴν νέαν ἐπιστήμην τῆς Βακτηριολογίας—ὅτι ὁ βάκιλλος «κάμνει τὴν νόσον». Ὅχι, ὁ ἄρρωστος τὴν κάμνει, ὅταν προσβληθῆ ἀπὸ τὸν βάκιλλον. Λέγομεν εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν, «αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἔχει πνευμονίαν»—ὁ Γάλλος λέγει «κάμνει πνευμονίαν». Τὸ δεύτερον εἶναι πάρα πολὺ ὀρθότερον. Ἦδη τὸ ἂν τὰ σπέρματα μᾶς νόσου θὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς ἓνα οἶον—ἴσχυτε ἰσθῶν καὶ θὰ ὑποπλασιασθοῦν, δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἰσθῶν αὐτόν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν προδιάθεσιν τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, ἀπὸ τὴν τακτοποίησιν τῆς ζωῆς του. Καὶ περαιτέρω. Πῶς ἐξαπλοῦνται τὰ δηλητήρια εἰς τὸ σῶμα, ποίας βλάβας προκαλοῦν, πῶς ἀμύνεται ὁ ὀργανισμὸς, πῶς οὗτος κινητοποιεῖ ἢ ἀγωνίζεται συνεχῶς νὰ κινητοποιήσῃ, νέας δυνάμεις αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἰδιαίτην ἀτομικότητα ἐνὸς ἐκάστου ἄρρώστου. Πόσον διδακτικαὶ εἶναι ἐν προκειμένῳ αἱ βαρεῖαι παθήσεις τῶν φυματιώσεων—ἀλλὰ μήπως καὶ ἐπὶ τῆς πνευμονίας, τοῦ τύφου, ἐπὶ οἰασδήποτε λοιμώξεως, συμβαίνει τι διάφορον;

Ἐὰν θέλωμεν νὰ κατανοήσωμεν ὀρθῶς τοὺς ἄρρώστους μας, δὲν δυνάμεθα νὰ παραβλέψωμεν τὴν ἑξῆς: Εἰς τὴν ἀντίληψίν μας δὲν ὑποπίπτουν μόνον σωματικαὶ σχέσεις, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐπιτυγχάνομεν μίαν τελείως διάφορον καὶ συχνότατα καλλιτέραν κατανόησιν, ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ «ἔσωτερικόν» τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν ψυχὴν. Ἀκούομεν σήμερον ὅτι εἰς τὴν ἱατρικὴν ἢ ψυχὴ ἀνεκαλύφθη προσφάτως. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ὀρθόν. Καὶ οἱ καλοὶ παλαιοὶ ἱατροὶ ἐγνωρίζον σχετικῶς, ἴσως πολὺ περισσότερα παρ' ὅτι ἡμεῖς καὶ οἱ ἄμμεσοι πρόγονοί μας. Ἐκεῖνοι δὲν ἐγνώριζον ἀκόμη τόσον πολλὰ περὶ πασχόντων ὀργάνων καὶ λειτουργιῶν, δὲν ἦσαν τόσον

Ξιπασμένοι ἀπὸ ἀδιαφόρους ἀνακαλύψεις καὶ ἐφευρέσεις, ἀπὸ βακτηρίδια καὶ ἀπὸ δεδομένα τὰ ὅποια ἐπιτυγχάνονται δι' ὀγκωδῶν ὀργάνων. Θὰ ἤθελα ἐδῶ νὰ ὑπενθυμίσω μόνον τὰς ὥραιαιτάτας ἐργασίας τοῦ Trousseau ἀπὸ τὸ Hôtel Dieu τῶν Παρισίων, λ.χ. τὴν ἐργασίαν περὶ τῆς στηθάγχης ἢ περὶ τοῦ βρογχικοῦ ἄσθματος. Πόσον ζωντανὰ περιγράφεται ἐκεῖ, ἡ παθολογία τῶν νόσων τούτων. Διαβάζομεν ἐκεῖ διὰ κάποιον πράκτορα τῆς τραπέζης τῶν Παρισίων, ὁ ὁποῖος εἰς ἐποχὴν δυσαρέστον τιμῶν ὑπέστη προσβολὰς πρῶτον χολολιθιάσεως καὶ κατόπιν στηθάγχης. Διαβάζομεν εἰς τὸν Jon Hunter, ὁ ὁποῖος ἀπὸ ὀκτῶ ἐτῶν ὑπέφερε ἀπὸ καρδιακοῦ σπασμοῦ καὶ συνεπείᾳ μιᾶς κρίσεως θυμοῦ ἀπέθανε. Ὁ Trousseau διηγεῖται ἀκόμη διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ὅτι ὑπέστη βαρυτάτην προσβολὴν ἄσθματος ὅταν κάποτε ἐταράχθη ἐντόνως ἀπὸ κάποιαν κλοπὴν τοῦ ἀμαξηλάτου του. Ἀλλὰ διδασκόμεθα ἀπὸ τὸν ἴδιον περὶ τῆς συνεπιδράσεως σωματικοῦ καὶ ψυχικοῦ στοιχείου: Ὁ Trousseau εἶχε κάμει καταμέτρησιν εἰς τὴν ἀποθήκην τῆς βρώμης καὶ ἀνεκάλυψε τὴν κατάχρησιν—ἡ σκόνη τῆς βρώμης ἢ ὅποια εἶχε σηκωθῆ καὶ ἡ μεγάλη θλίψις τὴν ὅποιαν ἐδοκίμασε ἐπέδρασαν ἐπ' αὐτοῦ τόσοσιν ἄσχημα.

Ὁ παλαιὸς κλινικὸς τοῦ Βερολίνου Freichs μᾶς μεταδίδει ὅτι οἱ ἄρρωστοὶ του εἶχον πάντοτε περισσότερον σάκχαρον ὁσάκις ἐπάθαιναν ἀτυχίας εἰς τὰς ἐργασίας των. Τὰ παραδείγματα ἀπὸ τὴν παλαιὰν καλὴν κλινικὴν πράξιν εἶναι δυνατόν νὰ πολλαπλασιασθῶσι κατὰ βούλησιν. Δὲν εἶναι τόσοσιν νέα τὰ δεδομένα αὐτά, ἀλλ' εἶναι νέον τὸ ὅτι ἡμεῖς τὰ ἐννοοῦμεν.

Ῥμίλησιν περὶ τοῦ ρυθμοῦ τῶν ζωϊκῶν λειτουργιῶν. Ὁ ρυθμὸς λοιπὸν αὐτὸς εἶναι ἓνας ρυθμὸς—ἐπίτηδες θὰ μεταχειρισθῶ αὐτὴν τὴν ἔκφρασιν—«ἀπὸ διαθέσεως!» Ἡ διάθεσις ὁμῶς εἶναι πάντοτε κατὰ τὸ συγχρόνως σωματικὸν καὶ ψυχικόν, ζωτικόν, προσωπικόν, ἠθικόν. Δὲν δυνάμεθα καθόλου νὰ τὰ χωρίσωμεν αὐτά, νὰ τὰ διακρίνωμεν τὸ ἓν ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἔχω φόβον καὶ χτυποκάρδι—ὁ φόβος φέρνει τὸ χτυποκάρδι ἢ τὸ χτυποκάρδι τὸν φόβον; Καὶ τὰ δύο εἶναι μαζί. Ἴσως ὁ φόβος στηριζε-

ται κάποτε εἰς κάποιον κίνδυνον καὶ τοιούτοτρόπως εὐρίσκομεν ἐκεῖ τὴν σχετικὴν ἀφορμὴν—ἀλλὰ καὶ ὅταν ἡ καρδιά μου, ἀπὸ οἰανδήποτε ἄγνωστον αἰτίαν, δὲν κτυπᾷ κανονικά, καταλαμβάνομαι ἀπὸ φόβον. Καὶ δὲν εἶναι καθόλου σπάνιον τὸ νὰ μὴ γνωρίζω ποῖον ἐκ τῶν δύο προηγῆθη. Κοιμῶμαι ἄσχημα, ἐπειδὴ μὲ βασανίζει μὲ δνειρα ἢ ἀνήσυχος ψυχὴ μου, ἢ ὄνειρεύομαι ἐπειδὴ δὲν κοιμῶμαι καλῶς, ἐπειδὴ δὲν γίνετα κανονικῶς ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς ἐγρηγόρσεως εἰς τὸν ὕπνον;

Ποῖαν σημασίαν ἔχει ἡ διάθεσις, αἱ ψυχικαὶ ἐπιρροαί, διὰ τὴν πορείαν μιᾶς λειτουργίας, διὰ τὴν ἰκανότητα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἀπόδοσιν ἔργου ἐν γένει, δυνάμεθα νὰ τὸ ἴδωμεν καὶ εἰς τοὺς ὕγιεις, δύναται καθεὶς νὰ τὸ ἴδῃ καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Τί δύναμις νὰ παρᾶσχῃ εἰς σωματικὴν ἐργασίαν, κατὰ πόσον λ.χ. εἰς μίαν ὀρειβάσιαν θὰ κοπιᾶσω καὶ θὰ κουρασθῶ, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς ἐφεδρείας αἱ ὅποια εὐρίσκονται εἰς τὸν καρδιακὸν μῦν καὶ εἰς τὴν κυκλοφορίαν, ἀλλὰ δὲν ἐξαρτᾶται ὀλιγώτερον καὶ ἀπὸ τὸ πῶς αἱ ἐφεδρεῖαι αὐτὰ εἶναι διατεταγμέναι, ἂν αὐτὸ ἔχη γίνε μὲ ἀσφάλειαν καὶ ἀκριβείαν. Δὲν εἶναι μόνον ζήτημα καρδίας, ἀλλὰ καὶ ζήτημα κατανομῆς αἵματος καὶ ἰσθμῶν—ἀναπνοῆ καὶ ἐναλλαγῆ τῆς ὕλης συμμετέχουν, ὁ ὅλος ὀργανισμὸς ὑφίσταται μίαν μεταβολὴν—μίαν μεταβολὴν πρὸς ἀπόδοσιν ἔργου, μίαν συμπληρωτικὴν ἢ, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ W. R. Hess ἐργοτρόπον στροφὴν τοῦ πηδαλίου τοῦ φυσικοῦ συστήματος. Ἐνας νέος, ἀλλαγμένος ρυθμὸς ἀρχίζει. Καὶ ἐδῶ δὲν πρέπει καθόλου νὰ παρᾶσωμεν πόσαι διάφοροι κατὰ ποσὸν καὶ ποῖον ἐπιδράσεις λαμβάνουν χώραν. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ὅ,τι ὀνομάζομεν διάθεσιν ἀπὸ ἀμφοτέρων τὰς ἀπόψεις τῆς τῆς σωματικῆς καὶ τῆς ψυχικῆς, πῶς ἀποτελοῦν ἐν ἐνιαίον. Φρεσκάδα καὶ χαρὰ, φόβος καὶ ἀνάγκη, ἀλλὰ καὶ ἄσκησις, δύναμις καὶ ἐτοιμασία τοῦ σώματος, διατροφή καὶ κούρασις, κλίμα καὶ ἀτμοσφαιρικὴ κατάστασις ἔχουν τὸν λόγον κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἐφεδρειῶν. Πόσον σημαντικότερον εἶναι αὐτὸ προκειμένου περὶ ἀσθενῶν, περὶ καρδιοπαθῶν, κατὰ

τὴν διάγνωσιν καὶ θεραπείαν τῶν παθήσεων των! Ἐχομεν πρὸ πολλοῦ μάθει πόσον καὶ ἡ ἐνέργεια ἐνὸς φαρμάκου, ἀκόμη καὶ ἐνὸς φαρμάκου τόσον πολὺ δραστικοῦ, ὡς ἡ Digitalis, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν διάθεσιν. Ἐὰν ἀποκατασταθῇ προηγουμένως ἡ ἐσωτερικὴ ἡσυχία τοῦ ἀρρώστου, ἐὰν μὲ ἀσθηρὰν δίαιταν χαλαρωθῇ κάπως ἡ ὑπερέντασις, τότε δύναται κανεὶς νὰ φθάσῃ εἰς τὸν σκοπὸν, μὲ τὴν Digitalis, πολὺ ταχύτερα καὶ καλύτερα. Αὐτὸ ἐπὶ πολὺν ἀκόμη καιρὸν δὲν θὰ τὸ ἀντιλαμβάνονται καὶ δὲν θὰ ἐπωφελοῦνται τούτου ἐπαρκῶς παντοῦ.

Αὐτὴν τὴν ἀδιαχώριστον σύνθεσιν, τὴν σύνταξιν αὐτὴν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν φαινομένων, πρέπει τώρα, ἀλήθεια, νὰ τὴν πάρωμεν ἐπὶ τέλους ἐντελῶς εἰς τὰ σοβαρὰ. Ἡ ἐπιστὴμὴ τοῦ ὑγιοῦς καὶ τοῦ ἀρρώστου ἀνθρώπου δὲν ἔμπορεῖ καθόλου νὰ εἶναι μὲ τὴν παλαιὰν ἔννοιαν μονιστικῆ, οὔτε ὑλιστικῆ, οὔτε ἰδεαλιστικῆ ἢ ψυχολογικῆ—καὶ τὸ ἐν καὶ τὸ ἄλλο εἶναι εἰς πάσαν περίπτωσιν ἓνα μέρος δρόμου, ἀλλὰ πάντοτε ἓνα περιορισμένον τμήμα τοῦ δρόμου τῆς, τὸ ὅριον δὲ αὐτὸ εἶναι ἀναπόφευκτον. Εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸ υπερβῶμεν μὲ νέα πειράματα, διότι εἶναι ἐντελῶς βασικὸν ὄριον, τὸ ὁποῖον ἔγκειται εἰς τὰς σχέσεις τῆς ἰκανότητός μας πρὸς γνῶσιν καὶ σκέψιν περὶ τῆς πραγματικότητος.

Ἀκούομεν σήμερον νὰ γίνεται πανταχοῦ λόγος περὶ «ψυχοσωματικῆς» καὶ «ἀνθρωπολογικῆς» ἱατρικῆς. Προῆλθεν ἀπὸ τὰ νέα δεδομένα περὶ τῶν ψυχικῶν σχέσεων, πρὸ πάντων περὶ τῆς ψυχογενέσεως τῶν νευρώσεων. Ὁ S. Freud εἶναι ἀναμφιβόλως ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔδωκε τὴν πρῶτην ὠθησιν. Δὲν χρειάζεται νὰ ὁμιλήσω ἐδῶ περὶ τοῦ Freud καὶ τῶν διαδόχων του. Δὲν αἰσθάνομαι τὸν ἑαυτὸν μου καθόλου ἀρμόδιον πρὸς τοῦτο, κανεὶς ὅμως ἱατρός δὲν πρέπει νὰ παρίδῃ τί ἀνεκαλύφθη πράγματι τελευταίως ἐδῶ καὶ ὡς ἐκ τούτου πρέπει καὶ ἐγώ—παρ' ὅλην τὴν ἐπιφυλακτικότητά τὴν ὁποῖαν θὰ ἤθελα νὰ ἐπιβάλλω εἰς τὸν ἑαυτὸν μου ὡς κλινικὸς ἱατρός—νὰ ὑποληθῶσω τοῦλάχιστον συντόμως περὶ τίνος πρόκειται. Ὁ Freud ἀνεῦρε πρῶτος τὰ εἰς τὸ ὑποσυνείδητον χωριμμένα ἐ-

λατήρια, τὰ ὁποῖα πηγάζουν ἀπὸ βαθεὰ ζωτικὰ στρώματα καὶ προκαλοῦν ὑπερέντασιν καὶ σπασμούς καὶ παρουσίασε μεθόδους ποὺ ἀνοίγουν δρόμους πρὸς αὐτὰ τὰ βάθη καὶ τοιουτοτρόπως καθιστοῦν δυνατόν, μὲ τὴν ἀποσαφήνισιν καὶ τὴν λύσιν ἐσωτερικῶν συγκρούσεων, τὴν ὑπερνίκησιν τῶν νοσηρῶν ἐκδηλώσεων. Εἶναι γνωστὸν τί ἐπετεύχθη καὶ τί προσφότως κατωρθώθη, ἀλλ' ἐπίσης καὶ πῶς ἡ πρώτη θεωρία ἐχρειάσθη νὰ πλατυνθῇ καὶ νὰ ἀναπλασθῇ. Ἐμεινεν ὅμως κατ' οὐσίαν ψυχολογία τῶν ἐνστικτῶν, καὶ μάλιστα, ἔμπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς, μηχανιστικῆς ἀντιλήψεως ψυχολογία τῶν ἐνστικτῶν. Ὁ Freud ἐθεώρει τὴν ψυχανάλυσιν του ὡς καθαρῶς φυσικὴν ἐπιστήμην ἀναζητοῦσαν ἀσθηρῶς αἰτιώδεις νόμους. Ἦτο ὅμως καὶ πολὺ εὐφυῆς, ἦτο ἐπίσης πολὺ καλὸς ἱατρός καὶ πολὺ ἀγαθὸς ἀνθρώπος καὶ ὡς ἐκ τούτου σὺνὰ εἰς τὴν θεωρίαν, εἰς τὴν πρᾶξιν καὶ εἰς τόσον σημαντικὰς νέας ἀποψεις, διέσπα τὰς μονομερείας του. Ἠδύνατο τοιουτοτρόπως νὰ συγκομιζῇ δλονὲν καὶ πλουσιώτερα πορίσματα. Ὁ Freud κάτι ἤξευρε ἀκόμη καὶ διὰ τὴν δύναμιν τοῦ σωματικοῦ παράγοντος, διὰ τὴν ἐτοιμότητα τῆς ἰδιοσυγκρασίας, ἡ ὁποία ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ψυχογένεσιν—ὅπως ἔλεγε—καὶ δὲν ἐγνωρίζεν ὀλιγώτερα διὰ τὰ ἐμπόδια τὰ ὁποῖα παρενεβάλλοντο εἰς τὰς προσπαθείας του.

Ἄλλ' ἐδῶ δὲν συμβαίνει κάτι ὅμοιον πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εὗρισκαμεν ἀνά πάσαν θέσιν κατὰ τὴν ἀνάλυσιν σωματικῶν ἐκδηλώσεως ζωῆς. Εἶναι πάντοτε ἀποσπάσματα, τὰ ὁποῖα ἀποσπῶμεν ἀπὸ τὸ ὅλον—ὅσον σπουδαῖα καὶ ἂν εἶναι, τὸ ὅλον, ἢ πραγματικότης καὶ ἢ πραγμάτωσις, ἢ ἀδιάκοπος ἀνανέωσις τῆς ζωῆς, οὔτε οικοδομεῖται οὔτε ἀναπτύσσεται ἀπὸ ἀποσπάσματα, ἀλλὰ ὑφίσταται, μᾶς ἐδόθη ὅπως εἶναι καὶ θὰ ὑπάρχῃ. Ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἰδικῆς των περιοχῆς ὄλαι αἱ ἐκδηλώσεις πρέπει μὲ πολλὴν ἀκριβείαν νὰ ἐξετάζονται καὶ νὰ ἀξιολογοῦνται—μᾶς ἔχουν δοθῇ καὶ παραδοθῇ—ἀλλὰ μόνον τότε συμβάλλον εἰς γνησίαν κατανόησιν, ὅταν λαμβάνονται πράγματι ἐντὸς αὐτῶν τῶν ὁρίων, ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῆς δι'

αὐτὰς μετρημένης καὶ ἀρμοζούσης. Εἶναι ὡσὰν νὰ φωτίζωμεν μέσα εἰς μεγάλο καὶ βαθὺ σκοτάδι μετὰ τὴν δέσμη τῶν ἀκτίνων ἐνὸς προβολέως: Ἐμποροῦμεν βεβαίως νὰ ψηλαφίσωμεν ἓνα τμημα, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ φωτίσωμεν τὸ ὅλον. Αὐτὸ ἰσχύει καὶ ὅταν ἐντὸς τοῦ Ἐγὼ γίνεται λόγος περὶ τοῦ Ἐπεργώ, ἢ περὶ τοῦ Ἐκεῖνο, ἐπίσης δὲ καὶ ὅταν ἡ ἔρευνα ξεπερνᾷ τὴν ἀτομικότητα καὶ ζητῇ τὴν συλλάβην τὸ συλλογικὸν ἀσυνείδητον. Εἶναι, καθ' ὅσον δύναται νὰ ἀντιληφθῶ, ἐπιτυχία τῶν Adler καὶ C. G. Jung τὸ ἐἶς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐπροχώρησαν περαιτέρω. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀφήσω εἰς ἄλλους νὰ ὁμιλήσουν περὶ τούτου, εἰς ὅσους εἶναι, πρωτίστως, περὶ τῶν νεωτέρων καὶ νεωτάτων ἐργασιῶν πολὺ καλύτερον ἔμου πληροφορημένοι. Ἔνα μόνον θὰ ἤθελα ὀπωσδήποτε νὰ υπογραμμίσω, ἔπειδὴ εἶναι τόσον σπουδαῖον σχετικῶς πρὸς τὴν στάσιν τοῦ ἱατροῦ: Ἀπὸ τὴν Ἀνάλυσιν ἀναπτύσσεται ἀδιακόπως μία θετικὴ θεραπεία εἰς τὴν ὁποίαν ὄχι μόνον ὁ ἄρρωστος πρέπει νὰ ἀνοίξῃ τὰς κλεισμένας θύρας του, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἱατρὸς δὲν πρέπει μόνον νὰ ἀκούῃ καὶ νὰ ἀντιλαμβάνεται, ἀλλ' εἰς τὴν ὁποίαν, πολὺ περισσότερον, πρέπει νὰ διδῇ τὸν ἐαυτὸν τοῦ τὸν ἴδιον, εἰς μίαν συνερρασίαν ἢ ὁποία προέρχεται ἀπὸ κοινότητα καὶ ἀληθινὸν δεσμόν. Μετὰ αὐτὰ ἐσημειώθη πράγματι μία ἐντελῶς νέα στροφὴ.

Θὰ ἤθελα εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο νὰ σταματήσω ἐπ' ὀλίγον καὶ νὰ συγκεφαλαιώσω πῶς ἰστάμεθα μετὰ τὴν Ἐπιστήμην μας τῆς ἱατρικῆς κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῆς ὑπηρεσίας μας, ἀπέναντι τοῦ ἀρρωστοῦ. Ἠσχισσε, πρὸ 2.300 ἐτῶν περίπου, ἐρευνῶσα τὰς νοσηρὰς μεταβολὰς τῶν ὀργάνων καὶ προσεπάθει κατόπιν νὰ ἐννοήσῃ τὴν λειτουργίαν των, νὰ ἀνεύρῃ δηλαδὴ εἰς αὐτὰ τοὺς νόμους τῆς φυσικῆς καὶ τῆς χημείας. Ὡδηγήθη τοιούτοτρόπως εἰς μεγαλειώδεις ἀνακαλύψεις—ὑπενθιμίζω μόνον τὰς γνώσεις περὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, περὶ τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης, περὶ τῆς ἰνσουλίνης καὶ πολλῶν ἄλλων δραστηκῶν οὐσιῶν. Ἀλλ' ἔχρειάζετο νὰ μεταβάλλῃ συνεχῶς ἀντιλήψεις, διότι αἱ λειτουργίαι τοῦ ὀργανισμοῦ δὲν εἶναι τόσον ἀπλᾶι ὅ-

σον θὰ ἐνόμιζε ἴσως κανεὶς. Ἡ ἰδιαίτερα των φύσις, ἡ ἀδιάκοπος μεταβολὴ των, ἡ ἐξέλιξις καὶ ὁ ρυθμὸς των, εἶναι ἀδύνατον νὰ κατανοηθῶν σύμφωνα μετὰ τοὺς νόμους ἐκείνους.

Διὰ τῆς μεγαλειώδους ἀνακαλύψεως τῶν ζῶντων μικροοργανισμῶν ἠδυνήθημεν βεβαίως νὰ ἀποτρέψωμεν καὶ νὰ καταπολεμήσωμεν πλείστας νόσους. Ἀλλὰ πόσα προβλήματα, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ὠδήγησαν εἰς τὴν νόσον δὲν ἔμειναν ἄλυτα! Ἐγνωρίσαμεν τὴν ἀξίαν τῆς ψυχοσωματικῆς διαθέσεως τόσον διὰ τοὺς ὑγιεῖς, ὅσον καὶ διὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ψυχοθεραπείας προδιετέθημεν διὰ νὰ κατανοήσωμεν τὰς νεωτέρας ἀντιλήψεις ἐπὶ τῶν αἰτίων καὶ τῶν συναφῶν παραγόντων, οἵτινες λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς νόσους. Αἱ ἐπιτυχίαι τῆς ψυχοσωματικῆς ἱατρικῆς μᾶς ὠδήγησαν ὄντως εἰς ἐντελῶς νέους δόξους. Καὶ ὅμως δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅσα ἐμάθιαμεν διὰ τῆς καθ' αὐτὸ ἐπιστημονικῆς μεθόδου, διὰ τῆς ὁποίας ἔσχομεν πολλὰς ἐπιτυχίας ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἀπογοητεύσεις. Καὶ πρὸ πάντων τὸ ὅτι διαρκῶς προσκρούομεν εἰς ὄρια, τὰ ὁποῖα δὲν δυνάμεθα νὰ ὑπερβῶμεν, τὸ ὅτι πᾶσα γνῶσις, ὅπως τὴν ἀποκτῶμεν διὰ τῆς πείρας καὶ τοῦ στοιχασμοῦ ἔχει ἀξίαν καὶ μᾶς παρέχει βοήθειαν μόνον ἐφ' ὅσον χρησιμοποιεῖται εἰς τὸ ἀρμόζον πεδῖον, τὸ ὅτι πάντοτε ὀδηγεῖ εἰς πλάνην ὅταν χάσομεν τὸ μέτρον. Ὅτι δὲ ἡ τάσις μας νὰ τὰ λησμονῶμεν εἶναι μεγάλη μᾶς ἀποδεικνύει ἡ λέξις *επιτακτική*.

Δὲν συμβαίνει πολὺ συχνά, ὅταν ἀποκτῶμεν νέαν τινὰ γνῶσιν, νὰ ἀπορησώμεν πᾶν ὅτι μέχρι τοῦδε ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἐγνωρίζαμεν, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ τοποθετήσωμεν τὴν νέαν γνῶσιν εἰς τὴν θέσιν τῆς; Δὲν συμβαίνει τοῦτο σήμερον εἰς τὴν λεγομένην ψυχοσωματικὴν ἱατρικὴν, ὅπου εὐκόλα παραβλέπομεν τὸν σωματικὸν παράγοντα; Δὲν λησμονοῦμεν πολλαπλῶς ἂν πᾶν βίωμα, πᾶσα ἀντίδρασις, συνδέεται μετὰ μίαν ἐσωτερικὴν κρίσιν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν σωματικὴν διάθεσιν; Ποῖον ρόλον παίζει ἡ ἡλικία, ποῖον ἡ ἰδιοσυστασία, ἡ ὁποία εἶναι ταυτοχρόνως σωματικὴ καὶ ψυ-

χική, πῶς ἐκδηλοῦται ἡ καλὴ θρέψις καὶ αἱ ἀκμαῖαι σωματικαὶ δυνάμεις καὶ πῶς ἡ ἐξάντλησις ὑστερα ἀπὸ κάποιαν νόσον; Δὲν ὑπερτιμῶμεν συχνὰ τοὺς ψυχικοὺς παράγοντας, ὡς ἐὰν ἠδυνάμεθα μὲ τὰ ψυχία αὐτά, πού ἀνευρίσκομεν νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν ἀλήθειαν, δηλαδὴ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου; Ἡ λέξις «ψυχοσωματικόν» μοῦ φαίνεται ὅτι ἔχει ὑποστῆ σήμερον μίαν σοβαρὰν παρανόησιν καὶ ὁ συνδεικτὸς δεσμός πού ἦν ὡνε τοῦ ψυχικόν μὲ τὸ σωματικόν ἀπειλεῖται μὲ νέαν διάσπασιν, ἡ εὐθιὴν ὁμῶς τώρα εὐρίσκεται πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ ψυχικοῦ. Μήπως ἡ ψυχομηχανιστικὴ ἀντίληψις δὲν εἶναι ἐξ ἴσου ἄχαρις ὅσον καὶ ἡ σωματομηχανιστικὴ; Βεβαίως οἱ καλοὶ ψυχοθεραπευταί, οἱ ὅποιοι εἶναι καλοὶ ἱατροί, ἔχουν μίαν καλύτεραν γνῶσιν τοῦ θέματος· πόσοι ὁμῶς ἀρχαριοί, ἀλλὰ καὶ εἰδήμονες δὲν μᾶς προκαλοῦν τὴν δυσπιστίαν καὶ τοῦτο διότι τὸ νέον τοῦτο εἶδος τῆς ὑπεροψίας θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχη ὀλεθριωτέρας συνεπειὰς ἀπὸ τὴν παλαιάν (δηλαδὴ τῆς σωματικῆς ἱατρικῆς).

Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἱατρὸς καὶ ὁ ἀσθενής, ὑφίστανται τὰς συνεπειὰς ὡς σώματα καὶ ὡς ψυχαί, ὡς ἔμψυχα σώματα καὶ ὡς ἐνσώματοι ψυχαί.

Διὰ τὴν ἀντιληφθῶμεν τὴν σημασίαν καὶ τὰ ὄρια τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου εἰς τὴν ἱατρικὴν ὡς ἐξετάσωμεν τὴν περίπτωσιν ἑνὸς ἀσθενοῦς. Πρόκειται περὶ βιομηγάνου, ἡλικίας 60 περίπου ἐτῶν, μὲ ἀνθοῦσαν ἐπιχείρησιν, εἰς τὸν ὅποιον πρό τιμῶν ἐτῶν εἶχε διαπιστωθῆ ὑπέρτασις καὶ ὁ ὁποῖος προσεβλήθη ὑπὸ βαρείας καρδιακῆς κρίσεως. Ὁ ἀσθενής δίδει τὴν ἐντύπωσιν βαρέως πάσχοντος, εἶναι στενοχωρημένος καὶ ἀνήσυχος, διότι οἱ πόνοι συνεχίζονται ἀπὸ 8 ὥρῶν καὶ τὸν ἐμποδίζουν νὰ ἀναπνεύσῃ. Ἡ πίσις εἶναι ὀλίγον χαμηλὴ, τὸ ἥπαρ ἐλαφρῶς διωγκωμένον, ἡ θερμοκρασία ὀλίγον ἠϋξημένη. Ἡ διάγνωσις εἶναι σαφής· πρόκειται περὶ καρδιακοῦ ἐμφράκτου. Ἀλλὰ μὲ τοῦτο δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι ἐγνωρίσαμεν πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν ἀσθενῆ; Βεβαίως σήμερον δυνάμεθα μὲ σχετικῶς μεγάλῃν βεβαιότητα νὰ ὀρίσωμεν τὸ βλαβὲν τμήμα τοῦ καρδιακοῦ μύου. Προκαλεῖ ἀληθῶς ἐκπληξιν ἡ ἀ-

κρίβεια, τὴν ὁποίαν μᾶς δίδει ἓνα λεπτόν ὄργανον, (ὁ ἠλεκτροκαρδιογράφος), τὰ εὐρήματα τοῦ ὁποίου δύνανται νὰ μᾶς δώσουν πλείστα πληροφορίας διὰ τοὺς κινδύνους, οἵτινες ἀπειλοῦν τὸν ἀσθενῆ. Ἀλλὰ ἡ ἔκβασις τῆς νόσου ἐξαρτᾶται ὀλιγώτερον ἐκ τοῦ νεκρωθέντος ἴστου καὶ περισσότερον ἐκ τοῦ ὑγιοῦς ἐναπομεινάντος. Καὶ ἀκόμη ἐκ τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὅποιον ἡ βλάβη ἀντεσταθμίσθη καὶ ὑπερениκήθη, ἐκ τῆς νέας τάξεως ἧτις ἐδημιουργήθη καὶ ἔχουμεν ἀκούσιον πόσον διαφορητικοὶ παράγοντες λαμβάνουν ἐδῶ μέρος καὶ πόσῃν σημασίαν ἔχει ἡ ψυχοσωματικὴ διάθεσις τοῦ ἀσθενοῦς. Ἐν λεπτομερῆς ἀναμνηστικόν (πρᾶγμα πού εἶναι ἡ πλέον δύσκολος καὶ πλέον πολύτιμος ἐξεταστικὴ μέθοδος), δύνανται ἴσως νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς μερικά συμπεράσματα. Ἀκόμη καὶ εἰς τὸν ἀσθενῆ τοῦτον διαπιστοῦμεν βιοτικὰς δυσκολίας, αἱ ὁποῖαι δὲν λείπουν ἀπὸ κανένα δραστήριον καὶ ἱκανὸν ἐπιχειρηματίαν. Ἀλλὰ διατί μόνον αὐτὸς προσεβλήθη ἐκ τῆς νόσου ταύτης; Ἐκ τῆς μεγαλυτέρας ἐπαφῆς μας μὲ τὸν ἀσθενῆ ἐπληροφορηθῆμεν βραδύτερον ὅτι οὗτος εἶδε ἐν ὄνειρον. Εἶχεν ἴδει ὅτι μίαν ἡμέραν μετέβη πρὸς ἐπίσκεψιν μιᾶς φίλης του, αἱ μετὰ τῆς ὁποίας σχέσεις του ἦταν ἀμειπτοὶ καὶ δὲν εἶχον ξεπεράσει τὰ ὄρια, τὰ ὁποῖα διαγοράφονται εἰς ἓνα ἐγγαμιον ἄνδρα. Ἐπειδὴ ὁμῶς δὲν τὴν εὖρε κατελήφθη ὑπὸ κάποιας ἀνησυχίας. Τὸ ὄνειρον ἔως ἐδῶ ἦτο λογικόν. Ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἐξηγήσῃ ἓνα πρᾶγμα, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἐκράτει εἰς τὰς χεῖρας του λευκά χειρόκτια, πρᾶγμα πού οὐδέποτε συνήθιζει. Αὐτὸ ἦτο μεγάλῃ ἀνοησία. Διεκόψαμεν ἐπ' ὀλίγον καὶ εἰμείναμεν σκεπτικοὶ καὶ τότε ἐλευθέρως καὶ ἀβιάστως τοῦ εἶπον· λευκά γάντια φοροῦν εἰς τὸν γάμον. Τότε ὁ ἀσθενής κατελήφθη ὑπὸ ἀμηχανίας καὶ ἀνησυχίας καὶ ἀνεκάλυψε μόνος του τὴν ἐξηγήσιν τοῦ ὄνειρου, ἡ ὁποία συνίστατο εἰς τὸ ὅτι κάπου εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας του ἐπεθύμει νὰ νυμφευθῆ τὴν φίλην του. Ἀλλὰ μὲ τοῦτο ἐλύσαμεν ἀράγε τὸ αἰνίγμα καὶ ἀνεύρομεν τὴν αἰτίαν τῆς καρδιακῆς κρίσεως; Εἶναι βεβαίως δυνατὸν ἡ ψυχικὴ ὑπερδιέγερσις, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ἡ ἀπόκρυφος ἀνήθικος ἐπιθυμία,

νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὸ συμβάν. Ἄλλὰ αὐτὸ δὲν ἐξηγεῖ τὸ διατί ἢ κρίσις προσέβαλε τὴν καρδίαν, διατί ἔλαβε χώραν αὐτὴν τὴν στιγμήν, εἰς αὐτὴν τὴν θέσιν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἔκτασιν. Ἴσως μία βαθυτέρα ἀνάλυσις νὰ ἀποκαλύψῃ καὶ ἄλλα ἀκόμη αἰτία, ἀναγόμενα εἰς τὸ ἀπώτερον παρελθόν (σήμερον ἀποδίδεται πολὺ μεγάλη σημασία εἰς τὰ βιώματα τῆς παιδικῆς ἡλικίας), ἀλλὰ ὅσα καὶ ἂν μάθωμεν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ δυνάμεθα ὄντως νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν παρουσίαν κατάστασιν; Δυνάται τὰ στοιχεῖα αὐτά, ὅσον σημαντικὰ καὶ σπουδαῖα καὶ ἂν εἶναι, νὰ περιλάβουν ὅλην τὴν ζωὴν;

Εἰς τοιαύτην θέσιν εὐρισκόμεθα ἐνώπιον τοῦ ἀσθενοῦς, ὁ ὁποῖος μᾶς ζητεῖ βοήθειαν διὰ νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν δυσκολίαν του. Δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν πολλά, δυνάμεθα νὰ τὸν ἀνακουφίσωμεν, νὰ τὸν καταπραυνώμεν καὶ ἴσως νὰ ἐπιτύχωμεν νὰ κατευθύνσωμεν τὴν ψυχοσωματικὴν του ὑπερδιέγερσιν, ἀλλὰ δυνάμεθα μὲ τοῦτο νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι μὲ τὰς ψυχοσωματικὰς μᾶς γνώσεις κατενόησαμεν πλήρως τὴν ἀνάγκην του, καὶ ὅτι εἴρωμεν τὸν ὀρθὸν τρόπον διὰ νὰ τὸν ἀπαλλάξωμεν ἀπὸ αὐτῆς; Ἀσφαλῶς ἔχομεν σαφῆ ἀντίληψιν τῆς ἐκτάσεως τῶν δυνατοτήτων εἰς τὸ πλαίσιον τῶν γνώσεων, αἱ ὁποῖαι ἀφοροῦν τὸ σῶμα καὶ ἐὰν ἔχωμεν σύνεσιν θὰ μένωμεν μετριοφρονεῖς διὰ τὰς γνώσεις μᾶς ἐπὶ τῶν ψυχικῶν παραγόντων, τῆς ψυχογενείας καὶ τῶν ὠφελειῶν καὶ κινδύνων μᾶς ἐνδελεχοῦς ψυχοθεραπείας. Εἴμεθα ἀκόμη ἔστομοι νὰ χρησιμοποιήσωμεν ὅλας τὰς γνώσεις μᾶς, ἀλλὰ μήπως ὁ ἀσθενεὺς ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς κάτι τελείως διαφορετικόν; Ποία εἶναι ἡ ἀνάγκη του; Καταφανῶς ὁ φόβος τοῦ θανάτου. Ἄλλὰ πόθεν προέρχεται ὁ φόβος τοῦ θανάτου; Διατί ἢ σκέψις τοῦ τέλους τῆς ζωῆς μᾶς, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀναπόφευκτον, μᾶς καταθλίβει τόσο; Διατί ἀντιστρατεύομεθα τὴν φύσιν, ἢ ὁποῖα ὤρισε τὴν ζωὴν μᾶς ὡς κάτι περιορισμένον, ὡς κάτι ποῦ ἔχει τέλος;

Εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι ὁ φόβος τοῦ θανάτου εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνιπόφορος. Θὰ ἠμπορούσαμεν ἴσως νὰ κάμωμεν καὶ φιλοσοφικὰς σκέψεις ἐπὶ τῆς ζωῆς

καὶ τοῦ θανάτου, ἐπὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ἀνυπαρξίας. Μήπως ἄλλωστε δὲν θὰ εἴχομεν τὸ δικαίωμα νὰ χρησιμοποιήσωμεν πρὸς τοῦτο ὅλα τὰ χαρίσματα τῆς λογικῆς μᾶς; Ἄλλὰ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν περιπίπτομεν εἰς ἓν ἀδιέξοδον ὅσον ἀφορᾷ τὸ Ἐγὼ μᾶς; Καὶ ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ σὺ, τὴν κοινωνίαν, ὅλους ἡμᾶς, δὲν πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐγῶ, ὅπως καὶ ὅταν πρόκειται περὶ τοῦ ἰδικοῦ μᾶς;

Τί γνωρίζει ἢ μὲ τὸ σῶμα ἀσχολουμένη ἐπιστήμη περὶ τοῦ θανάτου; Τίποτε ἄλλο εἰμὴ μόνον ὅ,τι λέγεται τέλος, ἀποσύνθεσις καὶ μάλιστα ὀριστικὴ ἀποσύνθεσις τοῦ σώματος, διάλυσις καὶ σῆψις. Ἄλλὰ καὶ ἡ ψυχολογία τί γνωρίζει εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν φόβον τοῦ θανάτου; Ἴσως κάτι γνωρίζει περὶ τῆς ζωτικότητος καὶ τοῦ ἐνστίκτου, περὶ τῶν κινήτρων τῆς ζωῆς καὶ τῶν πολλῶν φροντίδων, εἰς τὰς ὁποίας εὐχαρίστως ὑποβαλλόμεθα, χάριν ἐκείνων, τοὺς ὁποίους πρόκειται νὰ ἐγκαταλείψωμεν. Ἴσως ἀκόμη νὰ γνωρίζῃ κάτι διὰ τὴν συναίσθησιν τῆς εὐθύνης, ἢ ὁποία εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς ἀρέσκειται νὰ ἐμφανίζεται. Ἄλλὰ δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ὅτι μὲ αὐτὰ κατενόησαμεν τὸν φόβον τοῦ θανάτου; Καὶ πῶς ἔχει τὸ ζήτημα μὲ τὴν ὑπηρεσίαν, ἢ ὁποία μᾶς ἔχει ἀνατεθῆ νὰ βηθῶμεν τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην; Εἶναι ὀρθὸν νὰ ἀποκρούωμεν ἀπὸ τὸν μελλοθάνατον τὴν ἀλήθειαν; Ἄν καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐπινοεῖ συχνὰ κάποιαν διέξοδον. Ἡ πρέπει νὰ εἰπωμεν εἰς τὸν πάσχοντα, ὁ ὁποῖος κείται ἄνευ θάρρους καὶ βοήθειας ὅτι ὁ σοφὸς ἀποθνήσκει χωρὶς φόβον; Ἡ πρέπει νὰ τοῦ ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς ἐπιβιώσεως, ἢ ὁποία λαμβάνει χώραν διὰ τῶν τέκνων μᾶς καὶ τῶν τέκνων τῶν τέκνων μᾶς; Ἡ ἀκόμη περὶ τῆς φήμης καὶ τῆς ὑστεροφημίας; Τί γνωρίζομεν περὶ τῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν αὐτὰ ἔχουν δι' ἓνα ὁ ὁποῖος αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸν τοῦ τελείως ἐγκαταλελειμένον;

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐξαντιλύνται αἱ ἐπιστημονικαὶ μᾶς γνώσεις. Ἐδῶ ἡ ἐπιστήμη δύναται πράγματι νὰ προσφέρῃ μίαν ὑπηρεσίαν, τὴν τελευταίαν ἀλλὰ καὶ ἀποφασιστικὴν ὑπηρεσίαν. Ἡ ὑπηρεσία δὲ αὐτὴ ἐγχεῖται εἰς τὸ νὰ ἀναγνωρίσῃ μὲ πᾶ-

σαν σοβαρότητα τὰ ὄρια τῆς, τὴν ἐξάρτησίν τῆς ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα συνδέονται τοπικῶς καὶ χρονικῶς μετὰ τὴν ἱστορίαν, ἐκ τοῦ ποσοῦ τῶν γνώσεων καὶ ἐκ τῶν ὁρίων τοῦ νοῦ μας. Νὰ παύσῃ νὰ ἰσχυρίζεται ἀναληθῶς ὅτι πρέπει νὰ θεωρητῆται ἀνύπαρκτος, ὅτι αὕτη δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, ὡς ἐάν δὲν ὑπῆρχε ἕνας ἄλλος κόσμος, ξένος ἀπὸ ἐκείνον, τὸν ὁποῖον αὕτη ἔχει ἀνακαλύψει.

Μὲ τὴν ὁμολογίαν αὐτὴν τῆς ἐπιστήμης μᾶς ἀνοίγονται αἱ θύραι καὶ ἀποδεσμεύομεθα νὰ ἀκούσωμεν μίαν φωνήν, ἡ ὁποία προέρχεται ἐξ ἑνὸς ἐντελῶς διαφορητικοῦ κόσμου, εὐρισκομένου πολὺ μακρὰν ἀπὸ ἡμᾶς καὶ μακρὰν τῶν δυνατοτήτων μας νὰ τὸν συλλαβώμεν καὶ τὸν κατανοήσωμεν, ἀν καὶ εὐρίσκεται πολὺ πλησίον μας. Καὶ ὁ κόσμος αὐτὸς δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὸ νὰ μᾶς ὁμιλῇ ἀλλὰ καὶ μᾶς ἐγγίζει, καὶ μᾶς κρατεῖ, μᾶς δίδει τὴν ζωὴν καὶ εἶναι ἡ αἰτία τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους μας. Ἡ ἀπόδειξις καὶ ἡ αἰτιολόγησις δὲν ἔχουν ἐφαρμογὴν ἐν προκειμένῳ. Ἐδῶ ἰσχύει μόνον ἡ ἀπόφασις, ἡ ὁποία μᾶς παρέχεται, ὅταν εἴμεθα πρόθυμοι νὰ δεχθῶμεν τὸν Λόγον, τὸν λόγον τῆς ἐντολῆς, τῆς χάριτος, τὸν λόγον, ὁ ὁποῖος ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ τὰς προσφέρωμεν, ὑπέφερον ὅπως καὶ ἡμεῖς ὑποφέρομεν, ἀπέθανε, ὅπως καὶ ἡμεῖς ἀποθνήσκομεν (καὶ μάλιστα τί φορικτὸν θάνατον ἀπέθανεν!), ἐνίκησε ὅμως τὸν θάνατον, ὅπως καὶ ἡμεῖς θὰ τὸν νικήσωμεν.

Ὁ λόγος οὗτος τῆς νέας ἀντιλήψεως περὶ τοῦ Θεοῦ μᾶς ὀδηγεῖ πρὸς τὸν Θεόν. Ὁ Θεὸς μᾶς ἐπλάσεν ἐκ τῆς γῆς, δεσμίους τῆς γηίνης φύσεώς μας, ἀλλὰ μᾶς ἐνεφύσησε τὴν ἰδικὴν του πνοὴν καὶ μᾶς ἔδωκε ζωὴν καὶ ψυχὴν. Εἰς τοιαύτην κατάστασιν ὁ Θεὸς μᾶς ἔθεσεν εἰς τὸν κόσμον καὶ μᾶς ἔδωκε τὴν ἐντολὴν νὰ τὸν ὑπηρετῶμεν, διὰ τῆς ὑπηρεσίας πρὸς τοὺς συνανθρώπους μας.

Τοιοῦτοτρόπως ἀναγνωρίζομεν εἰς ἑκαστον ἀσθενῆ τὸν πλησίον μας, δημιουργημα τοῦ Θεοῦ, προσκεκλημένον καὶ χάρις εἰς τὴν εὐσπλαγγίαν τοῦ Θεοῦ δεκτόν, ὅ-

πως εἴμεθα καὶ ἡμεῖς. Ἐχομεν σῶμα καὶ ψυχὴν ἠνωμένα εἰς ἓν, ἀλλὰ περισσότερον ἀπὸ αὐτὸ εἴμεθα τέκνα τοῦ Θεοῦ, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξεχύθη τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, διὰ νὰ δύναται ἡ ψυχὴ μας νὰ ἀντιλαμβάνεται τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῷ σώματι διὰ τοῦ σώματος νὰ τὸν ὑπηρετῶμεν. Ὁ σύνδεσμός μας μετὰ τοῦ πλησίον μας βασίζεται ἐπὶ τοῦ συνδέσμου τοῦ Θεοῦ μετὰ ἡμᾶς.

Καὶ τὸ συμπέρασμα;

1) Ὁφείλομεν νὰ παρέχωμεν τὰς ὑπηρεσίας μας μετὰ σεβασμὸν πρὸς ὅτι εἶναι ἀποκεκρυμμένον, ἀκατάληπτον, ἀκόμη καὶ πρὸς ὅτι μᾶς φαίνεται ἐντελῶς ἄσημον, πρὸς τὸν ταλαίπωρον καὶ χαμένον ἄνθρωπον, τὸν ἐγκαταλελειμένον καὶ καταξεσχισμένον, ἀκόμη καὶ ὅταν μᾶς φαίνεται ὅτι εὐρίσκεται μακρὰν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. Μὴπως καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι δὲν εἴμεθα συχνὰ ἐγκαταλελειμένοι καὶ κουρελιασμένοι, κωφοὶ καὶ κρηψίνοες, παράλυτοι καὶ σαστισμένοι; Ὅμως ὡς πτωχὸς καὶ ἀπόβλητος δούλος ἦλθεν ὁ Χριστὸς πρὸς ἁμαρτωλοὺς καὶ ἀσθενεῖς.

2) Ἡ νόσος εἶναι ἔνδεια καὶ ἀθλιότης. Κάθε πάθος εἶναι ἐκδήλωσις τῆς ἀμηνανίας τοῦ θανάτου, τῆς παρακοῆς μας, τῆς ἀνεπαρκείας, τῆς ἀνυπακοῆς καὶ τῆς ἐνοχῆς μας. Ἀλλὰ ὁ Ἰησοῦς ἦλθε πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς ἐθεράπευσεν. Διὰ ποῖον λόγον; Ἀπὸ οἴκτον καὶ εὐσπλαγγίαν πρὸς αὐτούς, διότι ἦσαν κακομεταχειρισμένοι καὶ ἐγκαταλελειμένοι, διψασμένοι καὶ διασκορπισμένοι ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα. Καὶ ἀνέλαβε τὴν ἰδικὴν μας ἀμαρτίαν καὶ τὴν ἀπήλλαξε ἀπὸ τὴν θανατηφόρον δυνάμειν τῆς, εἰς σημεῖον τοῦ ὅτι ἡ ἔνδεια καὶ ὁ θάνατος, ἡ ἐνοχὴ καὶ δίκη δὲν εἶναι ἡ τελευταία λέξις, δὲν εἶναι τελεσιδίκαι καταστάσεις, ἀλλὰ διελύθησαν διὰ τῆς νίκης του, ἡ ὁποία ὡς μοναδικὸν κίνητρον εἶχε τὸ ἔλεός του. Μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νοούμενος ὁ φόβος τοῦ θανάτου ἀποκτᾷ τὴν ὀρθὴν σημασίαν του, καὶ ταυτοχρόνως εὐρίσκει τὴν θέσιν του μέσα εἰς τὴν ἐλπίδα τῆς ἐπαγγελίας.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πρέπει νὰ ἀντιλαμβανόμεθα τὴν ἀποστολὴν μας καὶ νὰ ἐφοδιασθῶμεν μετὰ ὅλα τὰ φυσικὰ χαρίσματα, μετὰ τὰ ὁποῖα ἔχομεν προικισθῆ, μετὰ τὰς

ἐπιστημονικὰς γνώσεις, μὲ τὰς ὁποίας ἔχομεν ἐφοδιασθῆ, χωρὶς προκατάληψιν, νηφάλιοι καὶ μετριοφρονες, ἀλλὰ καὶ μὲ πλήρη εὐθύτητα καὶ ἀφιέρωσιν, μὲ κατανόησιν, συμπάθειαν καὶ ἀγάπην.

Εὐρισκόμεθα ἐνώπιον τῆς ἐντολῆς καὶ τῆς δίκης. Πόσον περιορισμένοι εἶναι αἱ δυνατότητές μας, αἱ γνώσεις μας καὶ αἱ δυνάμεις μας. Πόσον πτωχὰ εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῶν προσπαθειῶν μας, ἔξ αιτίας τῆς ἀνυπομονησίας καὶ τῆς ὀλίγης προσοχῆς πού καταβάλλομεν. Πόσον ψυχρὰ εἶναι ἡ ἀγάπη μας! Δὲν θὰ ἔπρεπε συχνὰ νὰ ἀπελιζώμεθα ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν μας καὶ ἀπὸ τὴν κατάστασίν μας; Ἄλλὰ διὰ τῆς πίστεως ἀγωνιζόμεθα συνεχῶς διὰ νέας δυνάμεις ἐν τῇ ἐπιστῆμῃ καὶ ἐν τῇ ἀποστολῇ μας καὶ διὰ παρηγορίαν ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ. Ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ εἶναι αἶνος καὶ εὐχαριστία πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν πρέπει νὰ κατευθύνωμεν τὰς πράξεις καὶ τὴν ὑπαρξίν μας.

3) Τὰ χαρίσματα εἶναι κατὰ διάφορον τρόπον κατανεμημένα καὶ εἰς ἕκαστον δὲν ἔχει ἀνατεθῆ τὸ αὐτὸ λειτουργήμα. Ἄλλὰ ἕκαστος ὀφείλει νὰ ἐκτελῇ τὸ λειτουργήμα του μὲ προθυμίαν, ὡς ἐὰν ἔπρεπε εἰς πᾶσαν στιγμὴν νὰ ἀποδώσῃ λόγον τῶν πράξεων του. Ὁ ἐπιστήμων ἱατρός ἄς χρησιμοποιῇ ὅλας τὰς γνώσεις του, ἀλλὰ δὲν

πρέπει νὰ λησμονῇ τὸ μέτρον καὶ τὰ ὄρια.

Ἡ ἐξομολόγησις εἶναι διάφορος ἀπὸ τὴν ψυχοθεραπείαν καὶ ὁ πνευματικὸς ἔχει διαφορετικὸν λειτουργήμα ἀπὸ τὸν ἱατρὸν. Ὅσον ὁμως πλησιέστερα εὐρίσκεται ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον τόσον καλύτερα θὰ δύναται ἕκαστος ἔξ αὐτῶν νὰ ἐκτελῇ τὴν ἀποστολήν του. Καὶ ὅταν καθένας τῶν εἶναι εὐθύς καὶ εἰλικρινῆς τότε ὠρισμένως δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ εἶναι μετριοφρων καὶ σεμνός.

Ἔστι μόνον εἰς τὴν ἐπιστήμην ἀλλὰ παντοῦ ὑπάρχουν ὄρια καὶ διὰ τὴν ἄλλειψιν μέτρον καὶ τὴν ἀλαζονείαν μας θὰ ὑποστώμεν τὰς συνετείας. Ὅλοι εἴμεθα ἔνοχοι, ἀλλὰ ἡ ἐντολή, ἡ ὁποία μᾶς ἔχει δοθῆ νὰ χρησιμοποιώμεν καλῶς τὰς μικρὰς δυνάμεις μας τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συνέσεως ἔχει ἐπαγγελίαν.

Θὰ ἐπεθύμουν νὰ τελειώσω μὲ τὴν φράσιν τοῦ Λουθήρου: «Τίποτε δὲν ἀρχίζω μὲ πεποιθήσιν εἰς τὴν ἀξίαν μου, τίποτε δὲν παραλείπω ἔξ αιτίας τῆς ἀναξιότητός μου. Παρακαλῶ καὶ ἐνεργῶ μόνον, διότι ὁ Θεὸς ἀπὸ μόνῃν τὴν ἀγαθότητά του, ὑπεσχέθη νὰ εἰσακουῇ καὶ νὰ χαριτώσῃ ὅλους τοὺς ἀναξίους».

RICHARD SIEBECK

Καθηγητῆς τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Αἰδελδέργης.

Φ Α Ρ Ο Φ Υ Λ Α Κ Ε Σ

Νανάγισε τὸ πλοῖο μου κι' ἀπόμεινα
Σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν ξρημο τὸν βράχο
Καὶ πέρασα τὰ νειᾶτα μου στεναζόντας,
Δίχως χαρῆς, δίχως ἐλπίδα νᾶχω.

Κι' ἄκουσα ξάφνου στῆς ψυχῆς μου τ'
[ἄδουτα
Τὸ σιγανὸ Σου βῆμα· καὶ τὸ φῶς μου
Μέσα στὴν νύχτα χρόνια πού περίμενα
Ἔ, Λυτρωτή μου, τ' ἀναφες ἐντός μου,

• Καὶ τώρα τίς ἀχτίδες πού μοῦ χάρισες
Σὰν φάρος μέσ' στὸ πέλαγος τίς ρίχνω
Καὶ στὰ φτωχὰ καρᾶβια πού διαβαίνουνε
Τὸν βράχο τὸν ἀλύπητο τοὺς δείχνω.

*Ὁ πόσοι, πόσοι κύττα, φαροφύλακες
Σκορποῦνε φῶς ἀπὸ δικό Σου χέρι!
Σὲ κάθε κάβο μακρυνὸ τῆς θάλασσης
Ἄραξε κι' ἕνα τ' οὐρανοῦ Σου ἀστέρι!

Καὶ προχωρεῖ στὰ κύματα κι' ἀπλώνεται
Τὸ φωτεινὸ τῆς νίκης Σου σημάδι
Σὰν μιᾶς αὐγῆς ἀνέσπερης προμήνημα
Στοὺς βράχους, στὰ θεριὰ καὶ στὸ σκοτάδι.

A. ΚΡΕΣΤΟΒΙΤΣ

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΠΟΔΗΜΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Β'.

Στο προηγούμενο άρθρο έγινε λόγος για τη μεγάλη βιολογική ζωτικότητα του λαού μας και για την ξεχωριστή θέση του ανάμεσα στους άλλους ευρωπαϊκούς λαούς. Στη ζωτικότητά του όμως αυτή υφίσταται κλονισμούς από τα εξωτερικά γεγονότα. Και γι' αυτό το ελληνικό ζήτημα παίρνει μιά όψη που δεν ικανοποιεί καθόλου. Από την εποχή της Επανάστασης, ενώ ο πληθυσμός της μητροπολιτικής Ελλάδος αυξήθη σημαντικά, ο Έλληνας που ήταν εγκατεστημένος σε διάφορα μέρη, έξω από τα όρια του βασιλείου, ιδιαίτερα μέσα στον Μεσογειακό χώρο, ελαττώνεται, υποχωρεί, σε πολλά μέρη μάλιστα εξαφανίζεται ολως διόλου. Κι' αυτό σημαίνει, ότι γενικά αντί να προοδεύη από απόψεως πληθυσμού και βιολογικής εξαπλώσεως ο Έλληνας, όπως θα ήταν φυσικό, χάνει. Αυτό γίνεται πιο φανερό, όταν κάνουμε σύγκριση με άλλους ευρωπαϊκούς λαούς. Και χάνει ο Έλληνας, παρ' όλη τη ζωτικότητά του, γιατί βρίσκεται σ' ένα πολύ κρίσιμο γεωπολιτικό σημείο. Χάνει γιατί πληρώνει με αίμα τους αγώνες που κάνει μέσα στο πλαίσιο της αποστολής του για τον πολιτισμό και για την υπεράσπισή του έναντιον κάθε επιδρομώς, πρωτοπόρος αυτός πάντα στον άεναι αγώνα της πίστεως κατά της απιστίας. Άλλά χάνει και γιατί ο απόδημος Έλληνας, για λόγους που εξεθέσαμε, απορροφάται και αφομοιώνεται.

Το ζήτημα της διατηρήσεως της ελληνικότητας των αποδήμων μας είναι βέβαια ζήτημα γενικότερο. Είναι πρό παντός ζήτημα πνευματικό. Η εὐδόκημη και ριζική λύσις του εξαρτάται κατ' αρχήν (εφ' όσον δεν βαρύνουν άλλοι παράγοντες, εξωτερικοί, και εφ' όσον τα πράγματα εξελίσσονται όμαλά) από την πνευματική ακτινοβολία της μητροπολιτικής Ελλάδος. Άλλοτε, στην αρχαιότητα και στο Βυζάντιο,

δεν έχάνοντο οι ελληνικές αποικίες γύρω στην Μεσόγειο, αλλά διατηρούσαν αλώβητο τον Έλληνισμό τους, όσον καιρό υπήρχαν και κρατούσαν οι ελληνικοί πολιτισμοί. Όταν ήρχοντο εποχές παρακμής και σκοταδιού, σημειωνόταν όχι μόνον ύφσεις σ' επίδρασι, αλλά καθολική υποχώρησις, εγκατάλειψις, εξαφανισμός.

Όταν ακτινοβολή η μητροπολιτική Ελλάς, τότε και οι έξω Έλληνες κρατούνται όλο και πιο σφικτά κοντά στην ελληνική ιδέα. Μιά σωστή αναπλήρωσις και ένα καινούργιο ζωντάνεμα του ελληνικού φρονήματος ζήσαμε ανάμεσα σ' όλους τους όμογενείς μας στα ξένα, και σ' εκείνους ακόμα που θα νόμιζε κανείς ότι είχαν απολέσει πιά όριστικά την ελληνική τους συνείδησι, κατά την εποχή που στήσαμε τροπαια επάνω στ' άγια βουνά της Βορείου Ηπειούσ κατά της φασιστικής Ιταλίας. Σήμερα δέ, ύστερα από έναν σκληρό, αλλά θαυμαστό αγώνα, που έκανε ο λαός μας, σαν πρόμαχος κατά του οργανωμένου βαρβαρισμού και του πιο όμου ματεριαλισμού όλων των εποχών, έχει όλα τα δίκαια και να διεκδική τα πρωτεία στον αγώνα αυτόν, που είναι αγώνας πολιτισμού κατά του ζόφου. Κάτω απ' αυτήν την πρωτοβουλία, όταν τον φθάση, ο απόδημος δύσκολα εγκαταλείπει τον εθνισμό του, άρκει να διαφωτισθή σχετικά και να διαποτισθή από το πνεύμα που πνέει στην πατρίδα⁽¹⁾. Και σ' αυτό πρέπει να βοηθήσμε όλοι, γιατί σε μιά τέτοια εποχή άνατροπής των άξιων, σε μιά εποχή συγχύσεως και ραφναρισμένων προπαγανδών, δεν είναι εύκολο—όπωςδήποτε όμως άργει—να γίνη γνωστή η άλήθεια. Όστε πρέπει έμεις απ' έδω στην Ελλάδα να κινηθούμε. Ένα σχετικό ύποδειγματικό πα-

(1) «Άκτινες». Νοέμβριος 1949, Π. Μελίτη: Για μιά καινούργια Ελλάδα.

ράδειγμα εἶναι ἡ ἀποστολὴ στὴν ξένη χιλιάδων ἀντιτύπων τοῦ ἐξόχως διαφωτιστικοῦ φυλλαδίου τοῦ «Ἑλληνικοῦ Φωτός»: «Ἐνα γράμμα πρὸς τὸν ἀποδήμιον Ἑλληνα».

Ὡστόσο ἂς δοῦμε τί θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ κάνουμε γιὰ τὴν σταθεροποίησι καὶ διατήρησι τοῦ ἀποδήμιου Ἑλληνισμοῦ, καὶ γιὰ τὴν ἀξιοποίησι τῶν δυνατοτήτων, πού ἀσφαλῶς μπορούμε νὰ μᾶς προσφέρουν ἐκεῖνοι οἱ ὁμογενεῖς, πού χάνουν ἢ ἔχασαν τὴν ἐθνικὴν τους συνείδησι καὶ τὴν ἀντικατέστησαν μὲ μιὰ νέα. Καὶ γιὰ νὰ ἐπιτευχθῆ αὐτὸ πρέπει, ὅπως εἴπαμε, πρῶτα-πρῶτα νὰ δώσουμε καὶ ἡμεῖς κάτι, νὰ δεῖξουμε πολλὴ ἀγάπη, πρέπει νὰ κοπιᾶσουμε καὶ ἡμεῖς λιγάκι, νὰ προσφέρουμε ἡμεῖς πρῶτοι, ἡμεῖς οἱ Ἑλλαδίτες... Γενικὰ πρέπει ν' ἀποβλέψουμε στὸν ἐξῆς βασικὸ σκοπὸ γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου: στή μελετημένῃ προσπάθειᾳ: νὰ γίνουν οἱ ἀποδήμιοί μας—κατὰ δύναμιν—σωστοὶ πνευματικοὶ καὶ οἰκονομικοὶ πράκτορες τοῦ ἔθνους στὴν ξένη. Ὡστε τὸ πρῶτο εἶναι ἡ διατήρησις, ἀνάπτυξις καὶ ἀξιοποίησις τοῦ ἀποδήμιου Ἑλληνισμοῦ.

Τρία μέσα ἐχρησιμοποιήθησαν μέχρι σήμερα γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ: Ἡ Ἐκκλησία, τὰ σχολεῖα, καὶ τὰ προξενικὰ πρακτορεῖα. Δυστυχῶς διαρκεῖς, ἀξιοσημειώτες ἐπιτυχίαι δὲν εἶχαμε ἀπὸ τοὺς παράγοντας αὐτοὺς. Νομίζω, πὼς ἡ προσπάθεια δὲν ἤμπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι κυρίως ἔργο τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας. Ἄνθρώπους χρειάζομαστε, πού νὰ ἔχουν ἀγάπη μέσα τους γιὰ τὴν ὑπόθεσι τοῦ ἀποδήμιου Ἑλληνισμοῦ, ἀνθρώπους—θὰ λέγαμε—μὲ ἀποστολικὸ ζῆλο, μ' ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὸ ζωτικὸ αὐτὸ ἔργο. Ἀλλὰ ὁ ἐνθουσιασμὸς δὲν ἤμπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι γέννημα μιᾶς βαθειᾶς ἐπιγνώσεως. Καὶ γι' αὐτὸ προκαταβολικὰ ἔχομε ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ἐπίγνωσι τῆς τεραστίας σημασίας τοῦ ἀποδημικοῦ γιὰ τὴ χώρα μας καὶ γιὰ τὴ γενικώτερη ἀποστολὴ τοῦ ἔθνους μας.

Ποῖα μέσα ὅμως θὰ μπορούσαμε εἰδικώτερα νὰ χρησιμοποιήσουμε γιὰ τὴ δημιουργία καὶ ἀνάπτυξι καθολικῆς συνειδήσεως γιὰ τὴ θεοὶ καὶ τὴ σημασία τοῦ ἀποδημικοῦ, ὅπως ὑπῆρχε μιὰ τέτοια συνείδησις στὴν ἀρχαιότητα:

1) Θάπρεπε νὰ γίνη μιὰ μεγάλη ἐργασία διαφορίσεως. Νὰ ἐκδοθοῦν μερικὲς ἐκατοντάδες χιλιάδες ἔντυπα, πού νὰ διαφοριζοῦν τὸν λαὸ μας καὶ τοὺς ἰδίους τοὺς ἀποδήμιους γύρω ἀπὸ τὸ ἀποδημικὸ καὶ νὰ φανερώουν, πὼς οἱ ἀποδημικὲς ἐξαπλώσεις στάθηκαν, διὰ μέσου τῶν αἰώνων, αἰτία προόδου, εὐημερίας καὶ δημιουργίας πολιτισμῶν.

2) Τὰ κυριώτερα λόγφ τῆς τοποθεσίας καὶ τῆς φύσεώς τους κέντρα τοῦ ἀποδήμιου Ἑλληνισμοῦ, ὅπως εἶναι ἡ Ἀλεξάνδρεια, τὸ Κάιρον, ἡ Ἀντίς-Ἀμπέμπα, τὰ Ἱεροσόλυμα, ἡ Βηρυττός, τὸ Γιόχαννεσμπουργκ, τὸ Σίδνεϋ, τὸ Μπουένος Ἄιρες κλπ. θάπρεπε νὰ εἶναι ταυτόχρονα καὶ ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτικὰ κέντρα. Εἶναι ἀνάγκη σ' ὅλες αὐτὰς τῆς πόλεις νὰ ἰδρούσῃμε—ἂν δὲν ἔχομε ἤδη ὅπως στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ στὸ Κάιρο—ἄρτια ἐκπαιδευτήρια, γυμνάσια πρακτικὰ καὶ κλασσικὰ, ἐμπορικῆς σχολῆς. Ἔτσι θὰ καταστῆ δυνατὴ ἡ ἐξυπηρέτησις τῆς νεολαίας μας, ἀλλὰ καὶ σὲ πολλὰ μέρη καὶ τῆς ἰθαγενοῦς νεολαίας, πρᾶγμα πού θὰ διευκολύνῃ τὴν πνευματικὴν μας διεύθυνσιν γιὰτὶ ἂν πάρωμε ἰθαγενεῖς νέους—πρᾶγμα εὐκόλο σὲ πολλὰ μέρη—καὶ τοὺς μορφώσωμε ἑλληνικὰ, τότε δημιουργοῦμε δυνατοὺς φίλους στὴν ἡγέτιδα τάξι. Αὐτὸ ἰσχύει λ.χ. γιὰ τὴν Αἰθιοπία, γιὰ τὴ Μέση Ἀνατολή, ὅπου ὑπάρχουν τόσοι Ἀραβορθόδοξοι, γιὰ τὴν Ταγκανίκα κλπ.

Ὡστε χρειάζομαστε παντοῦ σχολεῖα. Χρειάζομαστε ὄργανωσι τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως. Σὲ πολλὰ μέρη αὐτὸ εἶναι τὸ μόνον μέσο γιὰ ν' ἀποτραπῆ ἡ ἀπορροφήσις τῶν ἀποδήμιων. Ἄς πάρωμε παράδειγμα ἀπὸ τοὺς Γάλλους, πού κατάρθωσαν μὲ τὰ ἄρτια σχολεῖα τους στὴν ξένη καὶ μὲ τοὺς θαυμάσιον καταρτισμένους δασκάλους τους—ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μοναχοὺς—ὄχι μόνον νὰ διασώσουν τοὺς δικούς τους, ἀλλὰ καὶ νὰ διεκδύσουν πνευματικὰ. Μὲ μιὰ καλὴ κατάρτισι τῶν παιδιῶν τῶν ἀποδήμιων μας στὴν ἑλληνικὴν γλῶσσα μὲ βάσι τὴ χριστιανικὴν διαπαιδαγώγησι, μὲ μύησι στὴ ζωὴ τῆς ἑλλην. Ἐκκλησίας συγκρατεῖται ὁ Ἑλληνισμὸς, δημιουργεῖται δέ—ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν προϋποθέσεις—καὶ μιὰ

καρποφόρα ἐπιρροή ἀνάμεσα στὴν ἰθαγενῆ νεολαία.

3) Ἐνα πολὺ σπουδαῖο ζήτημα εἶναι τὸ ζήτημα τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ προσέξωμε τὸ ζήτημα αὐτὸ γιατί ἀπὸ τὴ λύσι του θὰ ἐξαρτηθοῦν πολλὰ. Ἐδῶ χρειάζεται νὰ φουσηθῇ καινούργιος ἀέρας, γιατί γενικά ἡ Ἐκκλησία στὴ διασπορά δὲν βρίσκεται στὸ ὕψος τῆς. Στὸν τομέα αὐτὸν πρέπει νὰ βοηθήσῃ ἡ μητροπολιτικὴ Ἑλλάς. Μία προσπάθεια ποὺ ὑπόσχεται πολλὰ γιὰ τὸ σήκωμα τοῦ ἐπιπέδου τοῦ κλήρου, εἶναι ἡ προσπάθεια ποὺ καταβάλλει ἡ ἀδελφότης τῆς «Ζωῆς». Σήμερα ἡ «Ζωή» ἀποτελεῖ ἕνα γεμᾶτο δύναμι φυτῶριο ἀπὸ φορεῖς πολιτισμοῦ, ποὺ τοὺς χαρακτηρίζει ὁμολογουμένως ἀνώτερο χριστιανικὸ ἦθος, πειθαρχία, θερμὸς πατριωτισμὸς καὶ πνεῦμα αὐτοθυσίας. Ὅ,τι ἀκριβῶς χρειάζεται ἡ ἐποχὴ μας. Αὐριο, πιστεύομε πολὺ σύντομα, ἡ ἀδελφότης αὐτὰ θὰ μπορέσῃ νὰ προετοιμάσῃ καὶ τὸ ἑλληνικὸ ἱερατικὸ προσωπικόν, ποὺ θὰ ὑπηρετήσῃ τὸν ἀπόδημο Ἑλληνισμό.

4) Ἐνα ἐπίσης σοβαρὸ ζήτημα εἶναι τὸ ζήτημα τῆς συμπήξεως ὀργανωμένων Ἑλληνικῶν κοινοτήτων στὸ ἐξωτερικόν· ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχουν βεβαίως τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι πολὺ δύσκολο λόγῳ τῶν αἰωνίων διενέξεων, ποὺ παρατηροῦνται ἀνάμεσα στοὺς Ἑλληνας στὴν ξένη. Ἐδῶ λοιπὸν χρειάζεται δουλειά, χρειάζεται νὰ γίνῃ ἀδυσώπητος πόλεμος κατὰ τοῦ κακοῦ αὐτοῦ. Μ' ὅλα τὰ μέσα τὰ πνευματικὰ καὶ ὀργανικὰ πρέπει νὰ κατορθώσωμε νὰ φτιάξωμε τὴν ἠθικὴ κοινότητα μὲ κέντρο τὴν Ἐκκλησία.

5) Ἐνα ἄλλο πρᾶγμα ποὺ πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ σοβαρὰ καὶ μάλιστα γιὰ τὸ ἴδιο τὸ συμφέρον μας, εἶναι τὸ ζήτημα τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς πίστεως τῶν ἀποδήμων πρὸς τὴν κρατικὴ δικαιοσύνη καὶ τὸν λόγο τοῦ κράτους. Καιρὸς εἶναι νὰ τὸ καταλάβωμε, πόσο ἐπιζήμιες εἶναι γιὰ τὸν τόπο οἱ ληλασίες ποὺ κατὰ καιροὺς ὑφίστανται οἱ κινητὲς περιουσίες τῶν ἀποδήμων στὴν Ἑλλάδα. Γιατί αὐτὸ γίνεται αἰτία φυγῆς, ὅπως ὅποτε ὅμως μὴ συνεχίσεως τῆς εἰσροῆς ἀποδημικοῦ κεφαλαίου. Καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ληφθοῦν μέτρα ὥστε τὰ χρήματα τῶν ἀποδήμων νὰ εἰσερ-

χῶνται καὶ νὰ ἐξέρχονται χωρὶς συναλλαγματοζοὺς περιορισμοὺς.

Ἄλλὰ γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ πρέπει νὰ ἔχωμε πρόγραμμα καὶ νὰ κάνωμε σοβαρὴν συνεργασία. Ἐχομε ἤδη καλὰ ὀργανωμένες κοινότητες στὴν Αἴγυπτο, στὴν Αἰθιοπία, στὴν Ταγκανίκα, σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἀλλοῦ. Ἐὰν ἐπιμείνωμε καὶ ἐργασθοῦμε καὶ βροῦμε καὶ ἀποστολοὺς ἐπὶ τόπου—παντοῦ ὑπάρχουν τέτοιες φῶσεις—θὰ ἐπιτύχωμε σίγουρα τὴν δημιουργία τῆς ἠθικῆς ἑλληνικῆς κοινότητος καὶ σ' ἄλλα ἀποδημικὰ κέντρα.

6) Πρέπει νὰ δημιουργήσωμε καὶ ν' ἀναπτύξωμε μεγάλη τουριστικὴ κίνησι. Προϋποθέσεις καὶ δυνατότητες ὑπάρχουν ἄπειρες γι' αὐτὸ· ὠραῖο κλίμα, ἀπεριόριστες ποικιλίες τοπίων, θαλασπιτικὲς πηγές, ἀρχαιολογικοὶ θησαυροὶ, ποὺ μᾶς ἀφισαν οἱ πρόγονοι καὶ τόσα ἄλλα. Φιλότιμος λαὸς εἴμαστε. Μόνον ξενοδοχεῖα χρειαζόμαστε, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ θὰ τ' ἀποκτήσωμε μὲ τὸν καιρὸ. Γιὰ τοὺς ἀποδήμους πρέπει νὰ καταβληθῇ κάθε προσπάθεια νὰ ἔρχονται στὴν Ἑλλάδα ὅταν θέλουν νὰ ξεκουρασθοῦν, ὅταν θέλουν νὰ ἔχουν ἀλλαγὴ κλίματος γιὰ τὴν ὑγεία τους, ἢ γιὰ ἀναψυχή, γιὰ παραθερισμὸ καὶ γιὰ κάθε ἄλλη ἀνάγκη. Αὐτὸ θὰ τοὺς ἀναβαπτίξῃ στὴν ἐθνικὴ κολυμβήθρα καὶ θὰ τοὺς τὸν ὠνῇ, ἀλλὰ καὶ θ' αὐξάνῃ τοὺς τουριστικοὺς πόρους τοῦ τόπου.

7) Πρέπει νὰ καταβληθῇ φροντίδα γιὰ νὰ πλουτισθοῦν μὲ ἑλληνικὰ βιβλία οἱ βιβλιοθηκῆς τῶν παροικίων μας. Τὸ ἑλληνικὸ βιβλίον θὰ προσφέρῃ ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες στὴν ὅλη ὑπόθεσι.

Εὐκόλα δὲν εἶναι αὐτὰ ποὺ ἀναπτύσσονται πάρα πάνω. Τὸ ξέρομε. Ὡστόσο ἀρχὴ καὶ ρίζα κάθε προσπάθειας εἶναι ἡ πίστις, ἡ πνευματικὴ θεμελίωσις, ἡ δύναμις τῆς θελήσεως. Τὸ πρῶτο καὶ κύριον δὲν εἶναι, ὅπως πολλοὶ νομίζουν, ἡ λύσις τοῦ οικονομικοῦ ζητήματος. Τὸ γένος μας εὐλυσε πολὺ δυσκολότερα προβλήματα στὸ παρελθὸν μολονότι τὰ μέσα ἔλειπαν. Ὁπου ὑπάρχει πίστις, ἀγάπη καὶ ἐνθουσιασμός, ὅπου ὑπάρχει θέλησις, ἐκεῖ ἀργὰ ἢ γρήγορα βρίσκονται καὶ τὰ μέσα.

Θὰ θέλαμε ἐδῶ νὰ τονίσουμε καὶ μιὰ ἄλλη μεγάλη ἀνάγκη, πού, ὅταν ἐκπληρωθῆ, θὰ βοηθήσῃ σημαντικὰ στὶς ἐπιδιώξεις μας καὶ θὰ φέρῃ καὶ ἄλλες ὠφέλειες. Εἶναι καιρὸς νὰ γίνῃ ἡ συγγραφή μιᾶς καλῆς συνοπτικῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότατους χρόνους μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, ὅπου νὰ φανερώνεται ἡ διὰ μέσου τῶν αἰῶνων ἱστορικὴ ἐξελικτικὴ ἐνότης τοῦ λαοῦ μας· ὅπου νὰ γίνονται φανεροὶ οἱ σπειροειδεῖς ἀνακυκλώσεις τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς. Ν' ἀντλήται ἔτσι ἀπὸ αὐτὴ πίστις πρὸς τὸ μέλλον καὶ πρὸς τὴ μεγάλη ἀποστολὴ τοῦ ἔθνους, ὡς φορέως πολιτισμοῦ καὶ ὡς ἀποκρουστοῦ κάθε βαρβαρισμοῦ. Ν' ἀντλήται καὶ νὰ δημιουργητῆ ἐνθουσιασμός, τὸ καλύτερο δηλαδὴ πὺν μπορεῖ νὰ προσφέρῃ ἡ ἱστορία ὡς ἐπιστῆμη στὴν ὑπηρεσίᾳ τῆς ζωῆς. Ὁ κάθε ἀναγνώστης νὰ μπορῇ νὰ διαβάξῃ καὶ νὰ κατανοῇ ἀπὸ τὸ συνοπτικὸ αὐτὸ ἔργο, πῶς ὁ Ἑλληνισμὸς ζῆ γύρω ἀπὸ τὸ Μεσογειακὸ χῶρο. Νὰ κατανοῇ πῶς ἐδημιουργήθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν οἱ διάφοροι ἑλληνικοὶ πολιτισμοί: Ὁ μεγάλος ἀποικιακὸς καὶ ἀγωνιστικὸς πολιτισμὸς, ὁ ἑλληνιστικὸς πολιτισμὸς, ὁ ἑλληνικὸς χριστιανικὸς πολιτισμὸς τῶν Ἀπολογητῶν καὶ τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς.

Ἡ ἱστορία αὐτὴ πρέπει νὰ εἶναι γραμμένη μὲ παλμὸ καὶ νὰ ἐξαίρη καὶ διασαφίξῃ τὴν πολιτιστικὴ ἀποστολὴ τοῦ Γένους διὰ μέσου τῶν αἰῶνων. Μιὰ τέτοια συνοπτικὴ ἱστορία θὰ χρησιμεύσῃ γιὰ μικροὺς καὶ μεγάλους καὶ θ' ἀποφέρῃ πλουσιωτάτους καρποὺς καὶ ἐδῶ καὶ ἔξω. Εἶναι καιρὸς πιά νὰ μάθουν οἱ Ἕλληνες τὴν ἱστορία τους καὶ ἀπὸ αὐτὴ νὰ κατανοήσουν καλὰ τὴ σημασίᾳ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ν' ἀντλήσουν δύναμι καὶ πίστι πρὸς τὸ μέλλον. Ἄλλοι λαοί, ἔχουν ἤδη φροντίσει γιὰ τὴν πληρωσὶ στὸν τόπο τους ἐνὸς τέτοιου κενοῦ, πὺν γίνεται αἰσθητὸ σ' ἐμᾶς. Περιττὸ νὰ τονίσουμε ὅτι ἡ ἱστορία αὐτὴ θὰ πρέπει ὅπως ὅποτε νὰ μεταφρασθῆ καὶ στὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα, στὴ γλῶσσα δηλαδὴ πὺν εἶναι τόσο διαδεδομένη ὅσο καμμιά ἄλλη γλῶσσα στὸν κόσμῳ,

καὶ πὺν μοιάζει, ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ, μὲ τὴν «κοινὴ», πὺν ἄλλοτε ὑπῆρξε ἡ γλῶσσα τῆς οἰκουμένης, ἡ γλῶσσα στὴν ὁποία ἐγράφη τὸ Εὐαγγέλιο.

Παρακολουθῶντας τὶς ἀνακυκλώσεις τῶν ἐξαπλώσεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὸ κύλισμα τῶν αἰῶνων μέσα στὸν Μεσογειακὸ χῶρο, ἀνακυκλώσεις πὺν βέβαια εἶναι ἰδιόμορφες, διαπιστώνουμε πῶς οἱ ἐξαπλώσεις αὐτὲς συνοδεύονται συνήθως ἀπὸ πολιτιστικὲς ἀναπτύξεις, ἀπὸ φουντώματα, πὺν τὴν ἀρχὴ καὶ τὴ ρίζα τους τὶς εἶχαν στὴν μητροπολιτικὴ Ἑλλάδα. Ἐφόσον ὑπῆρχε πολιτισμὸς στὴν Ἑλλάδα, τότε καὶ οἱ ἀπόδημοι δὲν ἀπομακρύνονταν ἀπὸ τὴ Γενέτειρα. Αὐτὸ τὸ βλέπομε στὴν ἀρχαιότητα, στὴν ἑλληνιστικὴ καὶ στὴ βυζαντινὴ ἐποχῆ.

Καὶ σήμερα; Μέχρι τὴ στιγμὴ δὲν συμβαίνει αὐτό. Ἄλλὰ ὅλα τὰ σημεῖα δείχνουν πῶς ὁ νεοελληνικὸς πολιτισμὸς δὲν ἔμπορεῖ παρὰ νὰ ἔλθῃ. Ἡ μεγάλη ζωτικότης τοῦ λαοῦ μας, ἡ λαχτάρα του γιὰ ἐλευθερία καὶ δικαιοσύνη, ἡ δίψα του γιὰ μεγάλα ἰδανικά, ἡ χριστιανικὴ του πίστις, ὅλ' αὐτὰ ἀποτελοῦν δεδομένα πὺν ἀσφαλῶς προετοιμαζόν τὴν μεγάλη ὠρίμανσι γιὰ δημιουργία. Εἶναι δὲ γνωστὸ πῶς τὰ κυριώτερα στοιχεῖα γιὰ τὴ δημιουργία πολιτισμοῦ εἶναι ἡ ἐλευθερία, ἡ ὕλικὴ καὶ πνευματικὴ καὶ ἡ πίστις. Ὅλες οἱ ἐποχὲς, ὅπου κυριαρχοῦσε ἡ πίστις, στάθηκαν λαμπρὲς ἐποχὲς, ἐποχὲς ἀναστάσεως. Ἐποχὲς νίκης. Καρποφόρες ἐποχὲς γιὰ συγχρόνους καὶ ἐπερχομένους.

Τὸ ἔθνος μας τελείωσε μόλις ἕναν σκληρὸ ἀγῶνα, πὺν τὸν ἔκανε γιὰ ν' ἀποκρούσῃ τὴν πίεσι ἀπὸ τὸ Βορρᾶ, γιὰ ν' ἀποκρούσῃ τὶς σλαβικὲς ἐπιδιώξεις· ἐπιδιώξεις πὺν ἔχουν κατεύθυνσι καὶ τέρμα τὸ Αἰγαῖο, τὴ μεσόγειο, τὴν κληρονομία μας. Τώρα ἀγωνίζομαστε γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουμε καὶ θεμελιώσουμε πνευματικὰ τὴ νίκη αὐτῆ καὶ γιὰ νὰ διατηρήσομε τὴν ἐλευθερία, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουμε τὰ νῶτα καὶ νὰ δημιουργηθοῦν ἔτσι οἱ προϋποθέσεις τῆς αἰώνιας τροφῆς τοῦ λαοῦ μας πρὸς ἐκεῖνα τὰ ἰδανικά καὶ περρωμένα, πὺν τοῦ ἐπιτρέπουν ν' ἀναπτυχθῆ καὶ νὰ δημιουργήσῃ.

Όταν ήσυχάση πιά ό τόπος και δημιουργηθοῦν και μερικὲς ἀπαραίτητες ὑλικὲς προϋποθέσεις, τότε δὲν ἔμπορεῖ παρὰ νὰ ἔλθῃ τὸ μεγάλο μεσημέρι μιᾶς καρποφόρας και καινούργιας ἡμέρας. Καὶ τότε και οἱ ἀπόδημοὶ μας, και μάλιστα και' ἐκεῖνοι πού ζοῦν σέ χώρες χριστιανικὲς και πού διατρέχουν κινδύνους ἀπορροφήσεως, δὲν ἔμπορεῖ παρὰ, θαυμάζοντας τὴ Γενέτειρα, νὰ εἶναι πιό κοντά της και ν' ἀποτελοῦν και' αὐτοὶ ἐθελοντικούς ἀποστόλους στὸν κόσμο τῆς ἑλληνικῆς ιδέας, τοῦ ἑλληνικοῦ μέτρου, τῆς ἑλληνικῆς ἀρμονίας, τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

Κι' ἔτσι ὄλοι οἱ παράγοντες, μέσα στὴν Μητρόπολι και ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορά της, θὰ συνεργάζονται με ζῆλο και θ' ἀμιλλῶνται, ὅπως και στὴν ἀρχαιότητα, γιὰ τὴν πολιτιστικὴ πρόοδο τοῦ Ἑλληνισμοῦ και κατὰ συνέπειαν γιὰ τὴ μεγάλη ιδεολογικὴ κοινότητα τῆς χριστιανικῆς ἐσπερίας ἐκτελώντας ἔτσι τὴν αἰώνια ἀποστολὴ τοῦ ἔθνους μας, στὴν ὁποία πιστεύομε μ' ὄλη τὴ δύναμι τῆς ψυχῆς μας. Τὴν ἀποστολή, πού τοῦ ἐξασφαλίζει μιὰ ἐξαιρετικὰ τιμητικὴ θέσι κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο.

Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΕἶΠΑΜΕ ΝΑ ΞΑΝΑΡΧΙΣΟΥΜΕ....

Εἶπαμε νὰ ξαναρχίσουμε
Μιὰ ζεστὴ ζωὴ, καινούργια.
Νὰ πετάξουμε ἀπ' τὸ σπῆτι μας
Τὰ ὄσα σάπισαν παλιούργια.

Νὰ φυτέψουμε τὸν κῆπο μας
Ποῦ ἐρημάχτη στ' ἀγριοὸβορι.
Κι' ἦρθαν ἄξιοι συμβουλάτορες,
Κι' ἦρθαν και σοφοὶ μαστόροι,

Και γκρεμίσανε και χτίσανε
Σὲ καινούργια πιά θεμέλια,
Και πλημμύρισαν στὸν κῆπο μας,
Σιέρες, ρόδα, καμπανέλια,

Κι' ἦταν ὄλα σὰν ἀνέγκιχτα
Και σὰν πρωτογεννημμένα.
Και ξανανοικημένοι, πλάθοντας
Ὅνειρα χιλιοπλάσμενα,

Κι' ἀνυπόμονοι, προσμύναμε
Τὴν Αὐγὴ πού θὰ χαράξει.
Κι' ὄταν ἦρθε τὸ ἥλιορόδισμα
Τίποτες δὲν εἶχε ἀλλάξει.

Κι' ἦταν τὰ ἴδια, τὰ μονότονα,
Τὰ παλιά, τὰ μισημμένα
Κι' ὄσα δίχως σκέψη θάβοντας
Ξαναζοῦν ἀναστημμένα...

Κι' ὄλα μοιάζαν σὰ ν' ἀτόμειναν
Τῆς παλιᾶς ζωῆς ξεφτίδια.
Τότες εἶδαμε στὰ μάτια μας
Τὴν καρδιά μας πού ἔμεινε ἴδια....

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΝΑ ΚΟΡΙΤΣΙ ΑΡΧΙΖΕΙ ΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ

Και η πιο αισιόδοξη κοπέλλα δεν θα μπορούσε να κλείση τα μάτια στις τρομερές δυσκολίες που παρουσιάζει για τη ζωή, την εξέλιξη, το μέλλον της, ή σημερινή κατάστασις. Πρώτα-πρώτα οι άναταραχές από τα σύγχρονα γεγονότα, που επέδρασαν τόσο και στην υγεία της. "Όσο για τα οικονομικά της;... μά, τα ζούμε όλοι μας. Στο οικογενειακό της περιβάλλον ακόμη δεν βρίσκει πάντα το αίσθημα της ασφαλείας, που έδημιουργούσε άλλοτε η αδοιθυσία γονέων και αδελφών.

Βέβαια, «βγαίνει έξω», διασκεδάζει. 'Αλλά αν πάη σε θέαμα, θα δη στο «journal» έτοιμασιές ανησυχαστικές για νέους πολέμους. Στην έκδρομή, στο «πάρτυ» γελά αναμφιδόλως, φεύγει όμως με βαρεία καρδιά από τον έγωκεντρισμό που με τον πόλεμο, δεν τηρεί καν τα προσχήματα. Μήπως και η εμφάνισις της δεν κατήνησε και αυτή πρόβλημα, αφού πρέπει να παρουσιάζεται όλες τις ώρες σαν στάρ στην όθονη; 'Ασφαλώς, αυτό την ευχαριστεί. 'Όσοσο πρόκειται για μιὰ ψυχαγωγία ακριβοληρωμένη πολλές φορές και σε αξιοπρέπεια και σε κόπωση.

Στην δουλειά της; "Όταν μάλιστα διατηρηθί τον αυτοσεβασμό της και την τρυφερότητα της καρδιάς, δεν μπορεί ν' αποφύγη ένα ολοήμερο πλήγωμα.

Και το τελευταίο της αποκοῦμπι—ό γάμος; 'Ο γάμος ό σημερινός! 'Εδώ είναι που η μοντέρνα κοπέλλα χρειάζεται, συχνά, δίπλωμα «καταποσωσίνης» για να επιτύχη, και πάλι ζώντας με τον επιάλτη κάποιας άλλης πιο «έξυπνης». Αυτό δεν βλέπει κάθε μέρα στο φίλι; Κι' επάνω σ' αυτά να και το παράπονο: Ποῦ είναι επί τέλους, αυτή η περίφημη ισότης με τον άνδρα; Γιατί, έδούλεψε κι' αυτή όπως κι' εκείνος. 'Εψήφισε, εκάπνισε. Κι' ακόμη, έδιάβασε μ' επιμονή. "Έγινε κι' αυτή «μορφωμένος άνθρωπος» όπως κι' αυτός. Και όμως, κάποιες ψυχολογικές, κάποιες βιο-

λογικές διαφορές, παραμένουν ανυπέρβλητες.

Και, έπειτα, εκείνοι οι «ντεμοντέ» ρωμαντισμοί, ν' αναζητᾶ σαν την γιαγιά της την ζωή του λουλουδιού που δίνει χάρι κι' άρωμα στον κόσμο, της πεταλουδίτσας, για να φτερουγίση από χαρά σε χαρά της ζωής.

Χαρά της ζωής...

"Αρά γε οι περασμένες γενεές να την γνώρισαν τη χαρούμενη ζωή; Και σήμερα, αν υπάρχει χαρά, που να είναι; Ποιός θα την βοηθήση την κοπέλλα μας να την βρη; Γιατί την χρειάζεται. Της είναι τόσο απαραίτητη.

Και σαν μορφομένη και θετική που είναι, ξεετάζει το ζήτημά της βαθειά. Σ' όλα τα μέρη του κόσμου ιδρύει συλλόγους, κινήσεις με διάφορες ονομασίες, βέβαια, αλλά τον ίδιο βασικό σκοπό: Να βρη την εύτυχία, τη χαρά.

Και καταφεύγει, φυσικά, στην 'Ιστορία αλλά και σ' οποιαδήποτε άλλη πηγή που θα την ώδηγοῦσε με γνωστά έστω στοιχεία, για να βρη που, σε ποιόν βρηκε κάποιον αληθινό σύμμαχο το περίφημο «γυναικειό ζήτημα» στο πέραςμα των αιώνων.

Κυττάζει πάλι την γυναίκα στην 'Ελλάδα του χρυσού αιώνος! Γιατί άρα γε, και εκείνη βρισκόταν στο περιθώριο της ζωής—ένα παράρτημα του σπιτιού; 'Ενώ στη Ρώμη, έζούσε έντελώς κάτω από την έξουσία του άνδρός—έξουσία ζωής και θανάτου.

Στην 'Ανατολή; 'Η 'Ιουδαία, ναι, ήταν μιὰ έξαιρέσις. Στα άλλα μέρη όμως... προτιμᾶ να λησμονήση, η νέα του 1950, πως εκεί την γυναίκα την έθαβαν ζωντανή με τον σύζυγό της όταν εκείνος πέθαινε πρώτος.

Μα τότε; Τί συνέβη; Κάποιος επενέβη στην πορεία αυτή των πραγμάτων και έφθάσαμε στη σημερινή έλευθερία της γυναίκας; Ποιός να ήταν αυτός; Θα πρέπει

νά τον προσέξη στα σοβαρά τον παράγοντα αυτόν, μήπως μπορέση σ' αυτόν πάλι να στραφή και σήμερα.

*Έτσι, με την ειλικρίνεια και την αμεροληψία των είκοσι Μαΐων της έρευνᾶς έτοιμη νά δεχθῆ την ἀλήθεια.

Και νά... μήπως ἡ ἀλήθεια εἶναι αὐτὸ πού λέει ὁ Ροῦθς (*) πὼς αὐτὸς ὁ κάποιος πού ζητᾶ εἶναι... «ὁ Χριστιανισμὸς ἐξισώσας τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν ἄνδρα, καὶ ἡ ἐν Μακρόν συνοδος ἀναγορεύσασα αὐτὴν ἐπισήμως ὡς ἀνήκουσαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος...»;

Καὶ ὅμως, πρόκειται γιὰ διαπίστωση τῆς Ἱστορίας. Στὴν ἐποχὴ τῶν διωγμῶν κι' ὄλας, μὰ ἀπὸ τίς κατηγορίες κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦταν πὼς ξεσήκωσε τὰ μαιῶτα τῶν γυναικῶν. Καὶ πράγματι, ὁ Παῦλος διεκήρυξε: οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ!

—«Σωστῶ, ἴσως πῆτε, «ἀλλὰ ἐμεῖς δὲν τὰ εἶδαμε πάντοτε τόσο ρόδινα τὰ πράγματα. Ἀπεναντίας πολλές φορές ἡ γυναῖκα παραγκωνίσθηκε καὶ μέσα στὸ Χριστιανισμὸ».

Αὐτὸ, ὅπως ἔχει λεχθῆ τόσες φορές, εἶναι καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ παράπονο. Πὼς δὲν ἐφαρμόσθηκε πάντοτε μὲ συνέπεια. Ἀλλὰ καὶ πάλι ἔχομε τὴν ὀρθὴ θεωρία, πού μπορούμε νά ἐπικαλεσθοῦμε σὲ κάθε στιγμή. Σὲ καθεστῶτα ὅμως πού ἡ θεωρία αὐτὴ λείπει, γιὰ νά χτυπηθῆ ἡ ἀδικία κατὰ τῆς γυναίκας πρέπει νά χτυπηθῆ τὸ ἴδιο τὸ καθεστῶτα—πρᾶγμα ὄχι καὶ τόσο εὐκόλο, πάντοτε.

Ἀλλὰ καὶ ὅσον ἀφορᾶ τὴν προᾶξι, μπορούμε νά μὴ ξαναθυμηθοῦμε πὼς, στὸ Βυζάντιο, λχ., μόλις ἐφαρμόσθηκε ὁ Χριστιανισμὸς ἄλλαξε τελείως ἡ θέσις τῆς γυναίκας, καὶ ἡ ἰσότης τῶν φύλων ἐπεβλήθη ἐντελῶς; Πὼς κατηγορήθησαν, ἐκεῖ, οἱ ἐπίτροποι τῆς γυναίκας; *Ὅτι ὁ Ἅγ. Γρηγόριος ἐφώναζε: «Ὁὐ δέχομαι ταύτην τὴν συνήθειαν», ἀλλοίως δηλαδὴ νά τιμωρῆται ὁ ἄνδρας καὶ ἀλλοίως ἡ γυναῖκα γιὰ τὴν παράβασι τῆς συζυγικῆς πίστεως; Τὸν

Χρυσόστομο; Τὸν Ἰουστινιανὸ πού ἐστερέωσε τὴν θέσι τῆς γυναίκας στὴν οἰκογένεια;

Πόσο ἐφαρμόσθηκε ἡ νομοθεσία αὐτὴ φαίνεται καὶ ἀπὸ τίς ὑπερβολές πού ἐσημειώθησαν νά φορτώνωνται ὄλες οἱ δουλειές... στὸν ἄνδρα. Ἐπίσης τὴν μέριμνα γιὰ τίς δυστυχομένους, τίς χῆρες, τίς ἐπιτοχές κλπ. κλπ.

Μὰ ἔχομε καὶ τὴ σύγχρονη πείρα. Στὴν Ἀγγλία, παραδείγματος χάριν, ἐπὶ Βικτωρίας, πού τὰ ἦθη ἐβασίζοντο στὴς Βίβλου τίς ἀρχές, ἐδημιουργήθηκε ὁ, περιφημὸς γιὰ τὴν εὐμένειά του πρὸς τὴν γυναῖκα, ἀγγλικὸς γάμος. *Ὅσο ἡ Βίβλος παρεμερίσθη, τὸ ἡσθάνθη πρώτη ἡ γυναῖκα καὶ πάλι.

*Ἐτσι, ἐνῶ ἡ γυναῖκα ἀνέβαινε πρὸς τὰ Νόμπελ, ἔξαφνα συνήντησε μπροστὰ τῆς τὴν *Ἀρνησι, πού ντυμένη τὴν ἐπίσημη πανεπιστημιακὴ τήβεννο τῆς εἶπε: Πάρτε κατὰ μέρος τὸ Εὐαγγέλιο. Ἡ ἔξυπνη γυναῖκα θά βοῆ ἄλλοῦ τῆ χαρά...

Νά συγκριθῆ, δηλαδὴ, καὶ πάλι ὕλικά μὲ τὸν ἄνδρα, νά χάση καὶ πάλι τὴν ἰσότητά τῆς;

Αὐτὸ καὶ ἔγινε κατὰ τὸ πλεῖστον. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ γυναῖκα διετήρησε μερικὰ ἀπὸ τὰ κεκτημένα δικαιώματά τῆς, καὶ ἀκόμη ὑπεστηρίχθη ἀπὸ ειλικρινεῖς φίλους, ἐξηκολούθησε καὶ νά ἐξελίσσεται σὲ πολλές πλευρές τῆς ζωῆς τῆς, καὶ ὅμως... ἀλλὰ τί συμβαίνει; Σήμερα στὸν 20ὸν αἰῶνα νά γίνεται διαφοροποιήσις καὶ στὰ ἡμερομίσθια;

Καὶ τώρα στοὺς καιροὺς μας, ἓνα νέο στοιχεῖο παρουσιάζεται στὴν ἔρευνα τῆς νέας μας: Αὐτὴ ἡ στροφὴ τῆς Ἐπιστήμης παντοῦ, σ' ὄλο τὸν κόσμον, πρὸς τὴν Πίστι.

Καθὼς τὰ μελετᾶ ὄλα τὰ «ὑπερ» καὶ τὰ «κατὰ», ἓνα πρὸς ἓνα, ἡ νέα μας μὲ τὴν εὐσυνειδησία τῆς ἡλικίας τῆς πού δὲν ἔχει ἀκόμη δεσμευθῆ μὲ συμφέροντα καὶ ἔξεις, φθάνει στὴν ἀπόφασιν νά στραφῆ πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Νά βγάλῃ καὶ αὐτὴ τὰ συμπεράσματά τῆς ἀπὸ ὅσα μᾶς φωνάζουν οἱ ἱστορικὲς στιγμὲς πού περνᾶμε στὴν Ἑλλάδα καὶ παντοῦ.

(*) *Εὐμ. Ροῦθς: Πάρεργα καὶ παραλείπόμενα, σελ. 104.

—«Άλλά, ίσως τής πήτε και πάλι: «Λέτε στα σοβαρά πώς το σύγχρονο κορίτσι μπορεί να ικανοποιηθῆ με τὴν χριστιανική ζωή, μιὰ ζωή, πῶς τὸ θέλετε, πάντοτε περιορισμένη; Τὸ κορίτσι σήμερα εἶναι ἐξειλιγμένο, ἔχει γιὰ τὴ ζωή ἄλλες ἀντιλήψεις, ρεαλιστικότερες...».

Ἄκριθῶς ὅμως αὐτὴ ἡ ρεαλιστικὴ διάθεσις τῆς τὴν κάνει νὰ δῖνῃ σήμερα τὴν ἀπάντησι στοῦ μεγάλο πρόβλημα τῆς ζωῆς. Καὶ νὰ ἡ ἀπάντησις τῆς: Τί πῶ φυσικὸ γιὰ ἓνα κορίτσι ἀπὸ τὸ νὰ θέλῃ νὰ ζῆ στοῦ Ἥλιου τὸ φῶς, τὴν θαλπωρὴ, τὴ χαρὰ, τὴν ὑγεία, ὅταν μάλιστα ἔχει μαραζώσει τόσον καιρὸ μέσα στὴν ὑγρασία καὶ τὸ σκοτάδι;

Ἐξ ἄλλου, τὴν ἐδοκιμάσατε ἀρὰ γε (στὰ ἀλήθεια, ὅμως) αὐτὴ τὴ ζωή, γιὰ νὰ δῆτε ἂν εἶναι πράγματι «περιορισμένη»;

—«Μὰ ἔχει τόσες ἀπαγορεύσεις. Μὴ αὐτὸ, μὴ ἐκείνο».

—Ἐννοεῖτε, ἀσφαλῶς, κάτι σὰν τὶς ἀπαγορεύσεις τοῦ γιατροῦ μας νὰ προφυλασσώμεθα ἀπὸ τὰ χαλασμένα φαγητά, τὴν μολυσμένη ἀτμόσφαιρα, τὰ πρόσωπα μὲ τὶς μεταδοτικὰ ἀσθένειες, ἢ ν' ἀποφεύγωμε τὴν μαλθακὴ καὶ ἀγύμναστη ζωή; Ὡ, ναί, παρόμοιες προφυλάξεις μᾶς τὶς ζητᾷ ὁ Χριστός. Σὰν τὴν μητέρα μας πὺ μᾶς κνηγᾷ διαρκῶς: Φόρεσε τὸ παλτό σου. Σύπνησε χωρὶς νὰ μελετήσης.

Ὁμολογῶ πὺς ἄφησα μερικὰς φανταχτερὰς διασκεδάσεις ὅπως ὁ μικρὸς μου ἀδελφούλης πὺ ἐγκατέλειπε τοὺς βόλους τοῦ μόλις τοῦ δώρησαν ἓνα ἠλεκτροκίνητο σιδηροδρομᾶκι. Ἄφησα τὴν περιορισμένη ζωή τοῦ «μιτσιπελώ» (*), γιὰτὶ ἀνοίχτηκα στοὺς πλατεῖς ὁρίζοντες μιᾶς ζωῆς μὲ μεγάλη ὄνειρα, μὲ ἀπαιτήσεις καὶ δυνατὰς χαρὰς.

Δὲν μπορεῖτε νὰ καταλάβετε (ἐκτὸς ἂν τὸ ἔχετε ἤδη καταλάβει καί... πρὶν ἀπὸ μένα) τί ξενιοσασί, καὶ τί κέφι μοῦ δίνει ἡ πραγματικότης αὐτῆ, πὺς εἶμαι παιδί τοῦ πανισχύρου Θεοῦ. Τί σημαίνει τὸ νὰ πιστεύω πὺς τὸ Ἄνοῦτα Ὁν αὐτὸ τὸ ἔχω πατέρα μου. «Οὐ μὴ σε ἀνῶ

οὐδ' οὐ μὴ σε ἐγκαταλείπω». Πᾶσαν τὴν μέριμναν ὑμῶν ρίψατε ἐπ' Αὐτὸν διτι Αὐτῷ μέλλει περὶ ὑμῶν», γιὰ ὅλη μου τὴ ζωή καὶ γιὰ πάντα—στὴν αἰωνιότητα!

Κάνω, φυσικὰ, ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ μένα, καὶ μὲ περισσότερο κέφι ἀφοῦ ξέρω πὺς τὸ ἀποτέλεσμα βρίσκεται στὰ χέρια Τοῦ. Καί, ἀλήθεια, ἐπεμβαίνει πάντοτε. Μερικὰς φορὲς, τόσο αἰσθητὰ, πὺ κυριεύομαι ἀπὸ δέος. Νομίζω πὺς νοιώθω τὸ δυνατὸ πέρασμα Τοῦ δίπλα μου.

Μὲ αὐτὸ δὲν ἐννοῶ πὺς ἔγινε τέλειον ὃν ἡ πὺς ἡ ζωή μου ἔγινε ἀνεφέλη. Αὐτὴ ἡ βαθειὰ χαρὰ μου, ὅμως, ἔγινε τὸ μόνιμο ὑπόστρομμα τῆς καρδιάς μου. Καὶ ἔτσι, ὅ,τι καὶ ἂν μοῦ συμβῆ δὲν μπορεῖ νὰ προχωρήσῃ βαθειὰ. Σκονταίει καὶ φεύγει ὅπως ἡ σφαῖρα πάνω στοῦ κρᾶνος.

Ἐπειτα, τὰ βλέπω καὶ διαφορετικὰ τὰ πράγματα, τώρα. Ἀ.χ., κάθε μικρὸς λόγος τῶν ἄλλων θὰ μὲ ἐπλήγωνε κατάκαρδα ἄλλοτε. Τώρα ὅμως, ζητῶ μὲ ἐπίγνωσι νὰ βρῶ πρῶτα σὲ τί φταίω ἐγώ, καὶ τί παρελθὸν νὰ ἔκαμε ἀρὰ γε τὸν ἄλλο νὰ φθάσῃ ὡς τὸ ἐλάττωμά του πὺ μ' ἐπλήγωσε. Χωρὶς νὰ κάνω τὸν δάσκαλο, ἀλλὰ καὶ χωρὶς παρὰ συνείδησι ὑποχωρήσεις, χωρὶς οὔτε καὶ τὶς δικές μου ἀτέλειες νὰ ξεχνῶ καὶ μὲ ἠπιότητα ἐπέδρασα μὲ τὴν νέα τακτικὴ μου τόσο στοὺς γύρω μου, ὥστε ὄχι μόνον δὲν μὲ γελοῦν πιά, γιὰ τὶς ἀρχές μου, ἀλλὰ καὶ ἐπηρεάζονται.

Ἐπειτα, ἔμαθα πὺς δὲν ἔχω μόνον νὰ περιμένω ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Σκέπτομαι καὶ πὺς νὰ προσφέρω, εἴτε στοῦ σπῆτι εἴτε στὶς φίλες μου.

Δὲν κρῶθω πὺς καὶ πάλι ἐγώ ὄρες ἀθυμίας. Ἄλλὰ καὶ γι' αὐτὰς, ὅταν δὲν εἶναι—πολὺ συχνά—ζήτημα ἑνὸς περιπάτου μόνον, πηγαίνω στοῦν Πατέρα καὶ μὲ μιὰ προσευχὴ παίρνω θάρρος ν' ἀφοσιωθῶ στοῦ καθῆκον τῆς στιγμῆς ἐκείνης. Καὶ ὅλα γίνονται ὁμορφα πάλι.

Εἶναι καὶ οἱ οικονομικὰς δυσκολίες, πὺ ὅσπου νὰ ἐπικρατήσῃ ὁ χριστιανικὸς πολιτισμὸς θὰ εἶναι πολὺ αἰσθητὰς. Ἄλλὰ καὶ τώρα τὸ «μέτρον» πὺ ἐγνώρισα, μοῦ ἐξησφάλισε ἀκόμη καὶ ἄλλον «πόρον ζωῆς» μὲ τὰ περιττὰ ἔξοδα πὺ ἀποφεύγω, μὲ ὅ,τι δὲν πετῶ ἄδικα—οὔτε φαγητό—ἀλλὰ

(*) Τατιάνας Ρούφου: Τὸ σημερινὸ κορίτσι, «Ἀκτίνες» τ. 1947 σελ. 213.

και με έπροφύλαξε από υπερβολές προς το ένα ή το άλλο άκρον. Είναι άπίστευτο πόσο και αξιοπρεπέστερη εμφάνισι έχω τώρα αλλά και περιθώριο για καλή διατροφή.

"Έτσι, με μιá «άξιολόγησι» τών πραγμάτων, τó κάθε πρόβλημα παίρνει τήν πραγματική του θέση και λύνεται και ευκολώτερα.

Και αυτό τó βασικώτατο ζήτημα τού γάμου τó βλέπω άλλώς. Πρώτα-πρώτα τó έχω αναθέσει στόν Πατέρα. 'Αλλά και πάλι, περιμένω από τó γάμο ό,τι πραγματικά μπορεί να προσφέρει και όχι όπωσ «έπι τής όθόνης» μās παρουσιάζεται, πού όπωσ λένε οί άμερικανοί ψυχίατροι και ειδικοί «σύμβουλοι», παρουσιάζοντας μιá ζωή πού δέν υπάρχει στην πραγματικότητα καταντά μιá από τις κυριώτερες αίτιες διαζυγίου.

'Εξ άλλου, καθώς έμαθα να πιστεύω και στη δύναμι τού καλού, αυτό θά ζητήσω και από τόν σύντροφο τής ζωής μου, και σ' αυτό θέλω να στηρίξω όλη τήν εύτυχία μου.

Είναι, λοιπόν, να μην νοιώθω σαν να

ξαναγεννήθηκα με τó μήνυμα τής 'Αγάπης πού τά άλλαξε όλα γύρω μου και μέσα μου;

Τώρα όλα έχουν σκοπό. Μιá εξήγησι. Κάθε πρόβλημά μου τή λύσι του. Έχω ήρεμία και αξιοπρέπεια. Μ' άρέσει ή ζωή, ή ζωή μου. Μπορώ να μην φωνάξω μαζί με τις άλλες νέες, και με τις νέες όλου τού κόσμου πού αισθάνονται τó ίδιο σαν έμās έδω, τó σύνθημά μας:

Νά γυρίσωμε πίσω στο Χριστιανισμό! Τό Ευαγγέλιο να ρυθμίση τή ζωή μας;

"Έτσι δέν είναι παράδοξο πώς τó μοντέρνο κορίτσι, πού ξέρει, πού ζη τις δυσκολίες τής εποχής του, προχωρεί με θάρρος στη ζωή. "Όχι πώς ξεγελιέται με ψευδαισθήσεις αυταρκείας και χίμαιρες, γιατί ό ρεαλισμός του δέν τó αφήνει να παρασυρθή σε νέες απογοητεύσεις. 'Αλλά γιατί, βρήκε μιá αισιόδοξία βασισμένη σε γερό θεμέλιο. Γιατί βρήκε, μέσα από τά ραγίσματα τής δοκιμασίας κι' άρχισε να ζη, μιάν άληθινή ζωή.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΑΚΥΛΑ

Σ Τ Ο Ν Κ Α Μ Π Ο

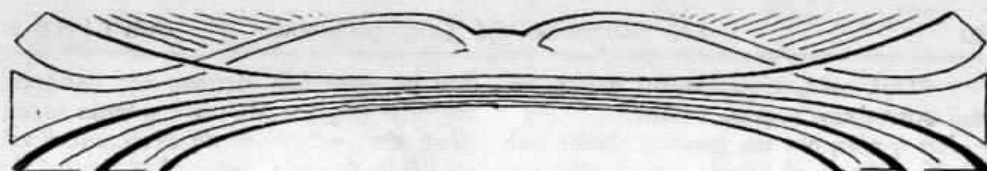
Στόν κάμπο σαν θά βγεις
με τó τσαπί, με τó ξινάρι
μη σταματήσεις τή δουλειά
πριν δεις στη φύχτα σου, χρυσό
σαρι
τό πρώτο
στάρι.

'Αφράτο είν' έδω τó χόμα
διαμαντένια τά νερά,
χέρια γερά,
γερή καρδιά
κι' όλα θά πάνε ίσια,
τά χειροτόπια τούτα έδω
θά γίνουν μέρη παραδείσια.

Δουλειά μόνο, δουλειά,
μόχθους κι' ιδρώτες μη λυπάσαι
σκάλιζε, πότιζε τή γή
áp' τήν αύγή
ώς τή δειλή
και θά δεις
σε τί εύτυχία θάσαι.

Κι' όταν μιá μέρ' από τά χρόνια, κου-
[ραστείς
ποιά άλλη χαρά θάν πού μεγάλη άπ' τή
[χαρά σου
σαν βλέπεις γύρω σου πηγές,
φυλλώματα,
δροσιές,
βλαστούς, χυμούς,
πλάι στη γέριχη
μά παιδική πάντα καρδιά σου.

ΣΤ. ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

ΣΤΟ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ὁ δὲ τὸ ἐν λαβὼν, ἀπελθὼν ὤρνευεν ἐν τῇ γῇ (Ματθ. κς' 18).

Φέτος τὸν Αὐγούστο, ἔπασαν ἀλήθεια βροχές...

Αὐτὸ ἢ τρεῖς φορές ὅλο τὸ μῆνα, δὲν καλοθυμᾶμαι. Μερικὲς βροχές πού δὲν ἔμοιαζαν μὲ καλοκαιριάτικες. Ὅσοσο τὸ καλοκαίρι, δὲν εἶχε ἀκόμη τότε φύγει. Στὶς ὥρες δηλαδή, πού τῆς βροχῆς ἢ «συνεφαπτομένη» πιτσιλίζει τὸ χῶμα, μποροῦσες μιά χαρὰ νὰ συλλογιέσαι τὶς γαληνερὲς νύχτες, τὸ πάει κι' ἔλα τῶν πουλιῶν, τοῦ μεσημεριοῦ τὸ λιοπύρι.

Ἐνῶ τώρα... Τώρα, γιὰ δὲς, ὁ Σεπτέμβρης δὲν πρόλαβε νὰ περάσει καὶ νὰ, ἦρθε κιόλας τὸ φθινόπωρο. Πολὺ πρώϊμα ναί, ἦρθε φέτος τὸ φθινόπωρο. Πυκνὰ καὶ κριζα σύννεφα ἔπιασαν νὰ ταξιδεύουν. Ἀπὸ πού ἄραγε νᾶχουν ξεκινήσει; Φεύγουν τὰ πρώτα, ἔρχονται ἄλλα. Ὅστερα πάλι, ἄλλα, ἄλλα... Ὅλα μαζί, ἀποσκεπάζουν σιγά-σιγά τὸν ὀρίζοντα.

Ἡ καρδιά σφίγγεται, νιώθει ριγηλὴ ἀνατριχίλα. Ὡ ἢ καρδιὰ φέτος... Μὲ τὸ πρῶτο κιόλας μουντὸ σύννεφο πονεῖ, πονεῖ ἀκαθόριστα. Τοῦτος ὁ πόνος, ἀλλόκοτος καὶ ἀερένιος, στιγμὲς-στιγμὲς γίνεται καρφὶ καὶ μπηγεται καὶ ξεσκίζει. Γιατί τάχα; Εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐξηγήση. Μιά θανατερὴ μελαγχολία!

Φέτος πάτησε τὰ πενηνταπέντε.

«Ἐποχὴ γενικῆς ἀλλαγῆς», εἶχε ἀκούσει νὰ τοῦ λέει κάποιος φίλος του γιατροῦ. «Κάτι ἀνάλογο, συμβαίνει στὶς γυναῖκες, λίγο χωρίτερα» θυμᾶται, πού εἶχε κατόπι, προσθέσει.

Κι' ἐνῶ βυθίζεται-βυθίζεται σὲ συλλογὴ, ἀδικα προσπαθεῖ νὰ χαμογελάση.

Ἀκονίζει τὸ μυαλὸ νὰ θυμηθῇ πέρσι, πρόπερσι, τὰ περασμένα δέκα χρόνια. Σίγουρα, τὸ φθινόπωρο ὅλα τὰ χρόνια, ἔχει τὰ ἴδια γνωρίσματα. Βέβαια... Ἡ μέρα

δηλαδή, πιάνει σιγά-σιγά καὶ μικραίνει, ὁ οὐρανὸς γίνεται θαμπός, ἢ γύρω ἀτιόσφαιρα βραδύ καὶ πρωτὶ, ἀναδίνει λαφριά ὑγρασία. Πέρσι, πρόπερσι... ναί, θυμᾶται... Κάτι μικροφροντίδες, κάτι μικροχτισίματα, μερικὰ φρεσκαρίσματα καὶ μπογιὲς ἐδῶ στὸ σπίτι... κάτι, γιὰ τὰ «ἀνταλλάξιμα» καὶ τὰ δάνεια, κάτι τοῦτο, κάτι κείνο καὶ μόλις μιά λαφριά μελαγχολία.

—Ἐνῶ φέτος, ἔτσι στὰ καλά καθούμενα, ἔτσι χωρὶς λόγο...

—Φέτος, φέτος πάτησε τὰ πενηνταπέντε.

—Ἀνοησίες! Μήπως ὁ καθένας πού ζῆ κι' ἀνασαινεῖ, πού κοιμᾶται καὶ σηκώνεται, πού καταφέρνει νὰ χαιρεταί τ' ἀγαθὰ δὲν φτάνει σιγά-σιγά καὶ πενηνταπέντε; Ἄλλο τώρα, ἀν' ἀπ' ὅλους ὅσους γεννιῶνται καὶ βλέπουν ἐδῶ χαμηλὰ τὸ φῶς, λίγοι καταφέρνουν θεόγεροι νάρθουν σ' αὐτὴ τὴν ἡλικία...

«Ἐποχὴ γενικῆς ἀλλαγῆς» ἀντηχοῦν τὰ λόγια τοῦ φίλου, τοῦ γιατροῦ, κάθε τόσο. Καὶ ἡ καρδιὰ ὅσο νὰ πῆς, σφίγγεται. Σφίγγεται, σφίγγεται, ματώνει.

...Καὶ νὰ, ὁ Σεπτέμβρης βραδύ μὲ βραδύ, ἔδωσε τὸ χέρι στὸν Ὀκτώβρη.

Ὁ ἥλιος μιά ξεπροβάλλει, μιά χάνεται. Τὶς περισσότερες μέρες, ἀναφυσσάει ὁ νότος κι' ἡ θάλασσα μανιασμένη, ξεχύνεται στὶς ἀμμουδιὲς κι' ἀφρίζει.

Ὡ, αὐτὸ τὸ φθινόπωρο φέτος...

Ἀπόψε γιὰ δὲς, τοῦ φαίνεται πὼς ἢ μελαγχολία μὲ τὰ βόχια τῆς, σίγουρα θὰ τὸν ξεκάνη. Πονεῖ, πονεῖ. Νιώθει κάτι ἀβάσταχτους, κάτι ἀνομολόγητους πόνους. Νά, ἐδῶ-ἐδῶ, στὴ καρδιά.

Ἀπόψε βγήκε νωρίς. Θάταν δὲν θάταν, τρεῖς μετὰ τὸ γιόμα.

—“Ὡρα καλή, κύριε Βόγλι! ἄκουσε νὰ τοῦ ψιθυρίζουν, μερικοὶ γωστοί.

Μὰ ἡ πόλη δὲν τὸν χωροῦσε. Μόλις καὶ μὲ βία κούνησε τὸ κεφάλι γιὰ νὰ τοὺς ἀντιχαιρείσῃ. Θάθελε πολὺ νὰ πῆγαινε μαζί τους, νάπιανε κουβέντα, νὰ τοὺς ρωτοῦσε γιὰ τὰ παγκόσμια τὰ νέα, γιὰ τὰ Σοβιέτ, γιὰ τὸ δολλάριο, γιὰ τὴν πτώση τῆς στερολίνας... Μὰ στάθηκε ἀδύνατο νὰ ξεπεράσῃ τὸν ὑπολοῦ βραχνᾶ πού ἀπόψε σὰν ταναλία τὸν εἶχε συνεπάρει.

“Ἀθελά του, καταμεσις στὴν κεντρικὴ πλατεία, πάνω στὶς ράγες τοῦ τραίμ, κάπως ἀναρωτήθηκε: «Γιὰ ποῦ λοιπόν, γιὰ ποῦ κύριε, βαδίζεις;» Κεῖνη τὴ στιγμή, στάθηκε μπροστά του ἕνα λεωφορεῖο. “Ἐνα σταγνί λεωφορεῖο, πού τραβοῦσε χαμηλὰ γιὰ τὴ θάλασσα. Τὰ τζάμια τῆς αὐτόματης τῆς πόρτας ἀναδιπλώθηκαν καὶ τὸ ἐσωτερικόν, μονομιάς σὰ μαγνητῆς ἔλεσε καὶ τὸν τράδηξε σὲ μιὰ γωνία. Οὔτε καὶ πού πρόφθασε νὰ καταλάβῃ. Μπᾶ, σὲ καλὸ του!

Ἡ μοναξιά, ἡ μοναξιά πάλι... Κατάφερε νὰ τραυλίση.—Κι' ἂν λάχῃ καὶ πιάσει καὶ βροχή;...

“Ὁ εἰσπράκτορας, βλέποντάς τον νὰ παρμιλάῃ, τοῦριξε λοξὴ ματιά.

Στὴ στροφὴ πού κατέβηκε, ἡ θάλασσα φαινόταν κάπως γαληνεμένη καὶ ἀπλωνόταν πέρα ὡς πέρα γκριζογάλανη. Ὁ οὐρανὸς μὲ τὰ πυκνὰ τὰ διαβατάριχα τὰ σύννεφα, ἐδῶ κι' ἐκεῖ μαθύς, ἀλλοῦ γκριζὸς καὶ ποῦ καὶ ποῦ γαλάζιος, ἔλεγε πὼς εἶχε καταχαμηλώσει κι' ἀπὸ τὸ πολὺ τὸ βάρος στιγμὴ μὲ στιγμὴ κόντενε νὰ πέσῃ ν' ἀποσκεπάσῃ ὅλα τὰ πάντα.

“Ὡ γιατί τάχα ἔτσι δειλινό, πού οἱ ἀνθρώποι πέρα γιὰ πέρα βρισκόντουσαν στὶς δουλειές τους, νὰ καταλήξῃ στὴν ἔρημῃ τὴ παραλία;

Ἐνῶ, στὸ καφεενδάκι ἐκεῖ τῆς γειτονιάς... Στὸ μικρὸ καφεενδάκι τοῦ κύρ Σίμου, δυὸ βήματα πιὸ πέρα ἀπὸ τὸ σπίτι, μοροῦσε ἂν ἤθελε, ἂν εἶχε ὅπως πάντα λίγη ὑπομονή, νὰ καθῆσῃ, νὰ παραγγεῖλῃ καφέ, νὰ πάρῃ τὴν ἐφημερίδα, νὰ περιμένῃ... Νὰ περιμένῃ νὰ περάσῃ σιγὰ-σιγὰ ἡ ὥρα, ν' ἀρχίσουν πιά νᾶρχωνται οἱ θαμῶνες. Μήπως κάθε μέρα, δὲν ἔκανε πα-

ρέα μὲ κανα δυὸ γείτονες τῆς ἴδιας πάνω-κάτω ἡλικίας; Μὲ τὸν κύρ-Θέμο λογουχάρη τὸν μαραγμὸ μὲ τὰ ὀκτὼ παιδιὰ καὶ τὰ δεκάξι ἐγγόνια, ἢ τὸν κύρ Ἀρτέμη τὸν λυκειαρχὴ ποῦχε ἀκουμπήσει ὀλάκερη ζωὴ σ' ἕνα σχολεῖο μὲ μικρὰ καὶ μεγάλα κορίτσια;

Ναί' μοροῦσε... Ἄλλὰ νά, ἀπόψε ἐνῶ δὲν ἤθελε τὴ μοναξιά, δὲν ἄντεχε, δὲν κατάφερε νὰ σηκώσῃ σιμὰ τὸν παρῶα. Ἄπὸ κωρῆς, δὲν τὸν εὐχαριστοῦσε τίποτα. Οὔτε τὸ ψητὸ μὲ τὰ σπανάκια—πού ἄλλες φορὲς ἔκανε σὰν τρελλός, οὔτε ἡ μαυροδάφνη, οὔτε τὰ ξυνόμελα, οὔτε κἂν ἡ πουτίγκα μὲ τὸ καϊμάκι. “Ἐφαγε μηχανικὰ κι' ἤπιε ἕναν βαθὺ πικρὸ καφέ. Ἀκόμη δὲν τὸν εὐχαριστοῦσε μήτε νὰ δῆ θέατρο, μήτε κινηματογράφου, μήτε ν' ἀκούσῃ συναυλία. Κι' ἐνῶ προτοῦ φάει εἶχε σημειώσει στὸ καρνέ του μερικὲς δουλειές, ὅπως λογουχάρη, νὰ πῆγαινε γιὰ κάτι σύματα ποῦθελε νὰ βάλῃ στὸ πίσω μέρος τοῦ κήπου, νὰ φρόντιζε στὰ παρτέρια τὰ χρυσάνθεμα, νὰ τέλειωνε κάτι λογαριασμοὺς γιὰ τὴν ἐφορεία, ἦταν ἀδύνατο τώρα πιά νὰ τίς σκεφτῆ, ἦταν ἀδύνατο νὰ κινήθῃ γιὰ δαῦτες. Τοῦ φαινόταν πὼς ὅ,τι κι' ἂν ἔκανε, δὲν εἶχε παρὰ νὰ τοῦ σιογοσφῆ ἀπογοήτευση, μιὰ κάποια ἀκαθόριστὴ τύψη...

Τύψη; Τόλεγε μὲ τὰ σωστά του, τύψη; Μὰ γιατί; Περίεργο. Οὔτε καὶ ὁ ἴδιος δὲν κατάφερε νὰ τὸ ξεδιαλύνη.

Προτοῦ τρυπώσῃ στὸ λεωφορεῖο, τοῦχε κάπως περάσει ἀπὸ τὸ νοῦ, νὰ πῆγαινε νᾶβρισκε κεινο τὸν φίλο του, τὸν γιατρό. «Πές μου, πές μου... θὲ νὰ τοῦλεγε, γιὰ τὰ πενηνταπέντε χρόνια, γιὰ τὴν ἐποχὴ τῆς γενικῆς ἀλλαγῆς. Θαρρῶ, ἄχ θαρρῶ, θὰ τοῦλεγε, πὼς μὲ τρομάζει πολὺ-πολὺ τὸ πὼς μένει ἀκόμη λίξη ζωή... “Ὅσο τὸ καλοσυλλογίζομαι, ὅσο συλλογίζομαι τὸ τέλος...». Μὰ πάλι σκέφθηκε, πόσο κωμικὴ θὰ ἦταν ἔτσι στὰ καλά καθούμενα μιὰ τέτοια ἐπίσκεψη σὲ ὄρες πού ὁ ἄλλος δεχόταν κανονικὰ καὶ φρόντιζε λογιῆς-λογιῆς ἀρρώστους...

Καὶ τώρα περπατῶντας σιγὰ-σιγὰ στὸ νοερὸ τὸ πεζοδρόμι καὶ βῆμα μὲ βῆμα νοιώθοντας κατακαλὰ τὴ ριγηλὴ ἀνατριχίλα, μετάνιωσε πού δὲν πῆγε. Ναί, ἂν ἦταν

δυνατό, θὰ τὸ φώναζε, θὰ τὸ ντελαλοῦσε. Θεέ μου, πόσο γρήγορα βράδνυζε... Πόσο γοργὰ ἔφρευγε καὶ χανόταν τὸ φῶς....

Μετάνοιωσε, γιατί ἄκου-ἄκου ἐδῶ στὴ πονεμένη τὴν καρδιά ἔπιασε σος! ἄκου, ἔπιασε ἔτσι ξαφνικά ν' ἀπλώνεται, ν' ἀντηχῆ ὀλοκάθαρα μιὰ σιγαλερὴ φωνή. Ἄκου! Μιά φωνή, πὺν ἐνῶ γοργοτύλιγε σὰν κουβάρι τὸν δικό του μόνο τὸν ἑαυτό, λὲς κ' ἔρχοταν, ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ κόσμου.

—Τί ἔκανες τόσα χρόνια, τί ἔκανες; ὄλο καὶ τὸν συγχρονοῦσε.

Αὐτὸ πιά, δὲν τὸ περίμενε.

—Πενηνταπέντε χρονῶ... γιὰ μιὰ στιγμή κατάφερε κάπως νὰ ψελλίσῃ.

Νᾶμενε τούτῃ ἢ φωνή, νὰ σταματοῦσε τοῦλάχιστον ὡς ἐκεῖ... Λὲς καὶ ἦταν ἑνὸς μεγάλου καὶ ἀμελιχτοῦ ἄρχοντα, ἑνὸς ἐξουσιαστή πὺν ἀόρατος σιγοπερπατοῦσε μαζί καὶ γύρευε ὀπωσδήποτε ν' ἀκούσῃ κάποιαν ἀπόκρισι.

—Σιγά... μουρμούρισε στεναζόντας. Κι' ἀνακόβοντας τὴν περπατησιά, τίναξε τὸ πρόσωπο καὶ ἀγάλλι-ἀγάλλι βύθισε τὴ σκέψη στὸ παρασμένα.

Ὁ δρόμος σὰ νᾶσπασε, σὰ νᾶγινε χίλια κομμάτια. Ἡ παραλία σὰ νὰ χάθηκε στὸ λεπτό, ἢ θάλασσα ἔπιασε νὰ γίνεταί μιὰ γκριζογάλανη πάχνη. Καὶ μοναχὰ ὁ νότος, φυσῶντας καὶ φυσῶντας τοῦ ἀναδιπλώνε, τοῦ συνέπερνε τὴν ἀναπτοή.

...Φυσικά, στάθηκε ξυπνὸς στὴ ζωῆ. Στάθηκε ξυπνὸς κ' ἀνοιχτομάτης. Τί ἔπρεπε δηλαδὴ νὰ κάνῃ; Νὰ μείνῃ φουκαρᾶς, καλοκάγαθος, νὰ μείνῃ χωρὶς κομπόδεμα, χωρὶς ἀσφάλεια στὴ γῆ; Ν' ἀφίση δηλαδὴ νὰ τὸν περαιοτριγορῆζονε ὀλάκερα βουναὶ οἱ ἔννοιες, τ' ἀγκομαχητὰ πὺν φέρνει ἢ ἀνάγκη, ἢ πάλι ν' ἀνοιξῇ τ' αὐτιά στὶς συμφορὲς τῶν ἄλλονῶν, πὺν δὲν τελειώνουν; Στάθηκε στητὸς κ' ἀτράνταχτος. Στητὸς ὅπως λίγοι καταφέρουν νὰ βροῦν ἰσορροπία. Τί θές, τί γυρεύεις!... Μέσα σὲ τόσο κόσμο, σὲ τόσα δισεκατομμύρια, ἢ ἀφεντιά του, θᾶφερνε τὴν καλωσύνη;

Πρῶτα-πρῶτα, πῆρε γιὰ σύντροφο, μιὰ γυναίκα μόνη κ' ἀπομόναχη, χωρὶς κανένα δικό, πὺν τὴν «πρόσεξε στὸ φακό καὶ τὴ μέτρησε στὸ γράδο». Ἔτσι, ὥστε νὰ

ξημεροβραδνύζεται στὴ λάτρα, στὸ πλέξιμο, στὸ μάζεμα καὶ στὸ σακκούλιασμα καὶ τοῦ πὺν μικροῦ σπόρου καὶ ποτέ-ποτέ νὰ μὴ σαρκοφίεται γιὰ νὰ ζητήσῃ κάτι... Μῆτε καὶ πὺν θέλησε ν' ἀκούσῃ κατόπι γιὰ παιδιά. Σ' αὐτὲς δὰ τίς ἀνησυχίες, τίς τρομερὲς ἐποχές, νᾶσπαζε, νὰ μοίραζε τὴν καρδιά, νᾶβαζε στὸ κεφάλι σωρὸ τοῦς μπελᾶδες; Νᾶξε δηλαδὴ νὰ μπλέχῃ μὲ γιατροῦς, μὲ καρδιοχτύπια, μὲ ἔξοδα, μὲ φωνὲς καὶ χαλασμοὺς κόσμου; Πᾶ-πᾶ-πᾶ!... Κάλιο μόνος καὶ σίγουρος... Μόνος μὲ τὸ ἔχει του, τὸ λίγο ἢ πολὺ, μὲ ἔξοδα ἑνα ἢ δυὸ μερτικὰ πὺν ὄσο νᾶναι, ψηλά-χαμηλά, μπορεῖς καὶ μὲ τὸ τίποτα νὰ τὰ ἐξοικονομήσῃς.

Ἔπειτα... ἔπειτα, ὅπως ὄλοι οἱ ξυπνοὶ τοῦ κάθε καιροῦ, οἱ ξυπνοὶ πὺν ἐπιάνουν πουλιά στὸν ἀγέρας ἔβαλε ὄλα, μὰ ὄλα του τὰ δυνατὰ στὴν πᾶλη γιὰ ἐξασφάλισῃ. Μικρὸς, τόσο δὰ παιδαρέλι, στεκόταν κ' ἀφογκραζόταν τὸν παλμὸ τῆς ἀγορᾶς. Κι-νήγαγε λοιπὸν τίς εὐκαιρίες, ξεπέρασε κάθε γλυκανάλατο δισταγμὸ πὺνε γιὰ παιδοῦλες καὶ ἀνθρωπάκια, χτύπησε τὴ γροθιά ὅπου καταλάβαινε πὺς θὰ σοροπούσε ταραχῆ, ἀνοίγε τίς τοσέλες καὶ μάζεψε ὅπου δὲν εἶχε φοβέρα καὶ παρουσία ὁ νόμος. Ἔτσι, χρόνο μὲ τὸ χρόνο, βάζοντας ὄλα, μὰ ὄλα του τὰ δυνατὰ, ἔπιασε νὰ κάνῃ κομπόδεμα, νὰ χτύξῃ σπῆτι, νὰ ἐξασφαλίζεται... Καὶ σὰν ἦρθαν οἱ στερονὲς μαῦρες μέρες μὲ τὸν πόλεμο, τὴν κατοχῆ, τὴν πείνα, τὸ κελλάρι του βρέθηκε γιομᾶτο. Οἱ περαστικοί, οἱ γείτονες λυγίζαν, πέφτανε καὶ ἢ ἀφεντιά του, εἶχε νύχτα-μέρα στὸν τέντζε-ρη φαί καὶ λάδι. Κι' αὐτὸ τοῦφερνε μιὰ τέτοια κρυφὴ χαρά... τοῦφερνε ἑνα παινεμὸ γιὰ τὴν ἀδιάκοπη φροντίδα, γιὰ τὴν πᾶλη νὰ πετύχῃ. Νὰ πετύχῃ ὀπωσδήποτε γιὰ γερὴ ἐξασφάλισῃ. Ἔπειτα...

Ἔπειτα, τοῦτες οἱ μαῦρες μέρες, ὅπως καὶ νὰ πῆς, ἔπιασαν νὰ γίνωνται παραδογεννήτρες. Στιγμὴ μὲ στιγμὴ, ὦρα μὲ τὴν ὦρα. Μποροῦσε νὰ σταυρώσῃ μάτια μου τὰ χέρια, νὰ προσέχῃ τὸ χάρο καὶ νὰ μὴν κινηθῇ; Ὅσοι κατέχουν δυὸ-τρεῖς παράδες, ὄσοι εἶχαν μυαλὸ κ' ἔβγαιναν στὸ πεζοδρόμι, κατάφερναν νὰ γιομίζονε τὸ σακκούλι μὲ λίρα τοῦ παλιοῦ καλοῦ και-

ροῦ! Μὲ τέτοιες δουλειές, μὲ τέτοιες εὐκαιρίες, σήκωσε δεύτερο πάτομα στὸ σπῆτι, ἀγόρασε τὴ διπλὴν τὴ μάντρα, φύτεψε φουσικῆς, ἀνοίξε κήπο, ἔστρωσε παρτέρια...

Στὸ τέλος τοῦ χαλασμοῦ, μοροῦσε πιά νὰ νᾶλεγε πὼς κάτι εἶχε. Μποροῦσε πιά νὰ ἔστρωσε σιγὰ-σιγὰ στὸ χουζοῦρι. Μὲ τὰ ὅσα τοποθέτησε σὲ μαγαζιά, μὲ τὸ νοίκιασμα τοῦ σπιτιοῦ σὲ ἔξαμηνία, μὲ τὰ μετρητὰ τοῦ σεντουκιοῦ, ὅ,τι καὶ νὰ γίνονταν, εἶχε πιά ἐδῶ κ' ἐκεῖ, κάποια ἐξασφάλιση. Ἄλλωστε τώρα, τὰ φεραῖ ἔπιασαν κάπου-κάπου νὰ βαραίνουν. Τώρα, εἶχε περάσει τὰ πενήντα, κοντοζύγωνε τὰ πενηνταπέντε.

Μποροῦσε νὰ χαίρεται τὴ ζεστασιά. Τὸ πρωὶ ξυπνοῦσε στὶς ἔννηά. Ντυνόταν, ἔδγαινε, ἔκανε βόλτες στὸ σταθμὸ, ἔφερνε γύρο στὸ λαχανοπάζαρο, ἐπιθεωροῦσε τὰ χασαπιά, ἀναζητοῦσε τὸ φρέσκο, τὸ σπαρταριστὸ μεγάλο ψάρι. Τὸ μεσημέρι ἔγερνε στὴ λαϊζ-λόγκ. Τὸ ἀπογεματάκι, τραβοῦσε στὸ καφενεῖο γιὰ πρέφα. Κάθε βραδυνὰ τὰ γρόσια περισσεύουνε, κάθε βραδυνὰ σὰν ἀκούει τριγύρω του τὰ ἄχ νὰ βγαίνουν ἀπὸ χιλιάδες καρδιές, κρυφοχαιρέται, συλλογιέται πόσο λίγοι ξέρουν τὸ ἀπλὸ τὸ μυστικόν...

Φυσικά στάθηκε ξυπνὸς στὴ ζωὴ. Στάθηκε ξυπνὸς κ' ἀνοιχτομάτης. Τί ἔπρεπε δηλαδὴ νὰ κάνει; Καὶ τώρα, τώρα ποῦχε κάπως ἡσυχάσει, τώρα ποῦχε γίνε πενηνταπέντε χρονῶν...

Θεέ μου, γιὰ δὲς, βάδιζε-βάδιζε σκυφτός. Ποῦ ἄράγε εἶχε φτάσει; Νᾶχε τάχα ξεπεράσει τὸ καθάκι μὲ τὴν πιπεριά; Ὦ, ἦταν ἀκόμη ἐδῶ, ἐδῶ στὴ μέση τῆς παρτάλας. Ὁ νότος φρουσῶντας καὶ φρουσῶντας τοῦ συνέπερνε τὴν ἀναπνοή.

—Τί ἔκανες, τί ἔκανες τόσα χρόνια; Τὸν ξαναρώτησε πάλι σιγαλερὰ κ' ἀμείλιχτα ἡ ἴδια ἡ φωνή.

Κοντοστάθηκε ζαλισμένος. Κάποιο ἀγκυθακί ξεφύτρωνε στὰ κατάβητά του, κάποιο ἀγκυθακί, ποῦ περνῶντας ἀνάμεσα στὶς πληγές, τίς ἔκανε νὰ φουντώνουν, νὰ τρέχουν. Στάθηκε νὰ καταλάβῃ τί λογιῆς ἦταν αὐτὸ τὸ ἀγκυθακί... Σιγὰ! Ἔμοιαζε νᾶναι ἡ τύψη. Ἡ τύψη! Αὐτὸ πιά δὲν ἦταν ἀπὸ τὸ φθινόπωρο, δὲν ἦταν ἀπὸ τὴν

ἐποχὴ τῆς γενικῆς ἀλλαγῆς». ὄχι, δὲν ἦταν....

Σὰ νὰ τοῦ κόπηκε ἡ ἀναπνοή. Ἀπὸ τὴ γκριζογάλανη τὴν λάχνη, ἕνα περὸνι ἀνέβαινε καὶ καταχτυποῦσε τίς θήμησες, ἔδινε σουγλιές στὰ περασμένα. Σὰν βρέθη-καν πιά ὅλα πέρα γιὰ πέρα χάμιου, ξέφυχα, ματωμένα, ἔμπηξε τὰ δόντια του στὸ σωρό τῆς κ' ἔμεινε ἔτσι καταμεισὶς ὀρθὸ κ' ἀσάλετο. Φρίκη... Τώρα, ἀκούγε καλὰ-καλὰ στ' αὐτιά κείνη τὴ φωνή.

—Πενηνταπέντε, ἔξῃντα, ἔξῃνταπέντε κ' ἔπειτα...

Ἄχ τί ἦταν νὰ ρθῆ στὴ θάλασσα, τί ἦταν νὰ χωθῆ στὸ καταραμένο τὸ λεωφορεῖο; Δὲν ἔσπαζε καλύτερα κανένα πόδι...

—Κ' ἔπειτα, κ' ἔπειτα.... Ξανάκουσε.

Καὶ σὰν τὸ ναυαγὸ ποῦ σιγοπνίγεται, σὰν τὸ ναυαγὸ ποῦ κάνει κουράγιο κάπου νὰ γαντζώσει, δάγκωσε μὲ δύναμι τὴ γλώσσα του, ἔμπηξε τὰ νύχια στὰ μάγουλά του.

—Ἐπὶ τέλος! Βροντοφώναξε κόντρα στὸ κύμα.—Οὔτε πρῶτος, οὔτε στερνός.

Ἄλλὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ σταθῆ, νὰ μὴ βουλιάξῃ.

Τὸν σιγοβούλιαζε ἀκόμη ἕνας ἐχθρός, τὸν σιγοβούλιαζε κάποιος ἀλλόκοτος φόβος. Κάποιος φόβος, ποῦ δὲν ἦταν τὸ παιδὶ τοῦ χάροντα, κάποιος φόβος γιὰ τὰ χρόνια ποῦ ἔμειναν πίσω... Φόβος ἀλλόκοτος, μουλωχτός, ξαδέρφι τῆς μελαγχολίας.

—Τί ἔκανες τόσα χρόνια... γιὰ σκέψου!

—Δηλαδή... δηλαδή, δὲν ἔκανε τίποτα;

Ὦ τώρα σὰ νὰ καταλάβαινε. Δηλαδή διανθὰ ὀχότανε ἡ ὥρα... ἡ ὥρα κείνη, ἡ στερνὴ καὶ περισπούδαστη, ἡ ὥρα ποῦ θάπρεπε ὀπωσδήποτε ν' ἀποχαιρετήσῃ τὴν πόλη... Φρίκη.

Τὸ βλέμμα του ἔπιασε νὰ χάνῃ τὸ φῶς. Ὁ ἀγέρας πῆρε τὸν σκούφο του καὶ τὸν ξερριξε στὸ κύμα.

Ἔκανε νὰ στρίψῃ, νὰ πάρῃ τὸν δρόμο γιὰ τὰ κέντρα καὶ παραπάτησε. Σκόνταψε σὲ μιὰ λουκκοῦθα, ἔχασε τὴν ἰσορροπία, ἔπεσε, κυλίστηκε στὶς λάσπες.

—Ὦχ! φώναξε λυπητερά. Ἡ καρδιά σιγοσπαρταροῦσε. —Δηλαδή... δηλαδή, τίποτα! Τραυλίσαν ἀγνά τὰ χεῖλη.

Ὡστόσο πάλι, μὴς καὶ τοῦστριψε; Τί κάθεται δὲ καὶ συλλογιέται;

Καὶ προσπαθώντας με ὄλη του τῆ δύναμη νὰ σηκωθῆ, ἀπαλοπεθύμησε νάχε κειδὰ ἀπομεινεί... Ναι, τοῦλάχιστον νάμενε κειδὰ σὲ μιὰ αἰώνια νάρκη. Τόσο τὸν πλάτρευε, τὸν καταξέσκιζε ἡ μελαγχολία, ἡ ἀνομολόγητῆ τούτῃ συντριβῆ.

Φοβόταν νὰ ξαναγυρνοῦσε πιά στὸ σπίτι. Ἔ, οἴγουρα τοῦστριψε...

Καὶ πού νὰ πήγαινε νὰ πλαγιάσῃ; Ἀστεία πράματα. Ὡστόσο ναι, θὰ ἤθελε νὰ μὴν εἶχε βραδυάσει... θὰ ἤθελε ἡ ὥρα νὰ ἦταν ἀκόμη τρεῖς. Ὁ ἀλλόκοτος ὁ φόβος τοῦ σιγοφιθύριζε πὼς τὴν αὐγὴ πού θάκοβε βόλτες στὸ παζάρι, τὸ μεσημέρι πού θάφευγε ἀπὸ τὸ φούρο τὸ ψητό, τὸ ἀπόγευμα στὸ καφενεῖο με τὴν πρέφα... ὅλα πέρα γιὰ πέρα, δὲν ἦταν, παρὰ μιὰ προσμονή... μιὰ καὶ μόνη παγερὴ καὶ ἀνούσια προσμονή. Τὸ κάθε εἰκοσιτετράωρο, ἀναρροφούσε ἔξαιγε κάτι ἀπὸ τ' ἀπομεινάρια τῆς δυνάμης. Τὸ κάθε μερονύχτι δὲν ἦταν παρὰ μιὰ γραμμοῦλα πού ὁ χρόνος τῆ σημάδευε με τὸ φοβερό του ραβδί. Ποιὸς ξέρει σὲ πόσες γραμμοῦλες θε νὰρχότανε καὶ πάλι σιγαλερὴ ἡ φωνὴ νὰ τὸν ρωτήσῃ. Ποιὸς ξέρει, ἂν ἀπὸ δῶ καὶ μπρός, δὲν ἔφευγε ποτὲ ἀπὸ κοντά...

Τὸν συνεπῆρε τὸ παράπονο. Ἀπλώθηκε σ' ὄλο του τὸ εἶναι σάν ἓνας μουντὸς καινός. Τὰ μάτια του ἔπιασαν νὰ φλομώνουν. Μπᾶ! εἶχε ἀπὸ μικρὸ παιδί ἔτσι νὰ κλάψῃ! Αὐτός, ἓνας ξυπνός—γεροδεμένος ἄντρας...

Γιὰ δὲς, γιὰ δὲς! Ὡστόσο τοῦτα τὰ δάκρυα, ἔπιασαν κόμποι δροσιᾶς στὴν ἔρημη τὴν πονεμένη τὴν καρδιά. Τὰ ἀναρούφηξε σάν ἄνδρη γῆ.

—Δυὸ χέρια τὸν ἔπιασαν, τὸν ἀνασήκωσαν.

—Χτυπήσατε; Τὸν ρώτησε μιὰ φωνὴ ἑνὸς παλληκαριοῦ. —Ἔχετε λασποθῆ... Πρέπει ν' ἀφίσετε τὰ ρούχα σας κάπου, νὰ στεγνώσουν...

—Ὁχι τίποτα... τίποτα. Σιγοτραύλισε. Καὶ σὰ νὰ παραμιλοῦσε, κύτταξε χαζὰ τὸ παλληκάρι καὶ σιγομουρμούρισε:

—Τόσα χρόνια... δὲν μοῦ πέρασε ποτὲ ἀπὸ τὸ νοῦ...

Τὸ παλληκάρι, τὸν ἀντίκριξε με λύπη.

—Θέλετε νὰ σᾶς συνοδέψω; Ξαναρώτησε.

Τότε, μόλις σὰ νὰ συνῆλθε. Τίναξε με δύναμη τὸ πρόσωπο.

—Μὲ συγχωρεῖτε... Μουρμούρισε.

Καὶ πήρε νὰ σοβαρεύεται. Περπατώντας κανονικά, βρέθηκε στὰ κέντρα. Σὲ φῶτα καὶ σ' ἐπιγραφές.

Τὸ λεωφορεῖο, κορνάρισε, ἔκοψε καὶ σταμάτισε μόλις τὸν εἶδε.

...Στὸ μικρὸ καφενεδάκι τῆς γειτονιάς, στὸ καφενεδάκι τοῦ κύρ Σίμου, ἔσυρε τὸ βῆμα τρικιλίζοντας. Τὰ μάτια του εἶχαν γίνει γκρενά. Φαίνεται θάχε πυρετό. Οἱ λάσπες ἦταν ἀκόμη κωπὲς στὰ ρούχα.

—Κύρ Ἀλέξη, κύρ Ἀλέξη! Φώναξαν δυὸ-τρεῖς πού τὸν εἶδαν.

Ἀπροσεξία... σιγοφιθύρισε. —Κάπου σκόνταψα, κάπου σὲ μιὰ λακκοῦθα.

Καὶ ἀνακάθησε βαρὺς στὴ πρώτη καρέκλα. Ὡ, αὐτοὶ οἱ πόνοι στὴ καρδιά. Τώρα καταλάβαινε. Μιὰ κατάστασις, χωρὶς γιαιρία. Δὲν βρισκόταν πουθενὰ γιὰ δῶ, βοτάνι. Ἡ μοναξιά τὸν φόβιζε καὶ ἡ παρῆα τὸν ἐνοχλοῦσε.

—Μπᾶ! φαίνεσαι τόσο ξέψυχα ἀτόψε... Ἄκουσε νὰ μουρμουρίζῃ ὁ κύρ Θέμος, ὁ μαραγκός.

—Σὰ νάχῃς γυρίσει ἀπὸ κηδεῖα... Συμπλήρωσε ὁ κύρ Ἀρτέμης.

—Αὐτὸ... αὐτὸ τὸ φθινόπωρο φέτος! Σιγοφιθύρισε παίροντας ἀναπνοή.

—Φυσικά τὸ φθινόπωρο, μᾶς θυμίζει πὼς ὅλα ἐδῶ τελειώνουν... Ἀποκρίθηκε ὁ συνομήλικος, ὁ κύρ Ἀρτέμης. —Παιδί, φέρε ἓναν καφέ, νὰ πᾶνε κάτω τὰ φαρμάκια... Φώναξε γελώντας στὸ γκαρσόνι.

—Τελειώνουν μόνο τὰ πρόσκαιρα... Ξαναεῖπε. —Γι' αὐτό, ἅμα κανεῖς μπορέση νὰ κερδήσῃ τὴ γαλήνη...

—Ποιὰ γαλήνη; ρώτησε αὐτὸς γιομάτος παράπονο.

—Τούτῃ, πού ἔρχεται ἀνάλογα με τοῦ καθενοῦ τὴν πορεία... Ἀποκρίθηκε ὁ λυκειάρχης.

Ἀκούπησε τὸ κεφάλι στὸ ζερβὶ τὸ χέρι καὶ με τὸ ἄλλο τινάζοντας τὶς λάσπες, σιγοστενάξε.

—Βρὲ παιδιά... Ἔπιασε νὰ λήη τότε ὁ

κὺρ Θέμος, πὺ ἀναγύρευε κουβέντα. Εἶναι σαράντα χρόνια τώρα πὺ δουλεύω... Σαράντα χρόνια, χαμηλά στὸν πάγκο. Μεροδοῦλι—μεροφαί. Δόξα νάχη Ἐκεῖνος πὺναι ψηλά. Ποτέ, ποτέ δὲν μ' ἔπιασε φόβος... Στὴν κατοχή, στὴν πείνα, ὄλοι σπῖτι λέγανε, πὺς ἦρθε ἡ ὥρα νὰ σαλπάρουμε. Χμ!... γιὰ τὸ μεγάλο ταξίδι. Καὶ γὼ τὸς ἔλεγα: «Ἄν εἶναι καὶ τὸχε ὑπογράφη ὁ Χριστός, θάνα καὶ καλὸ...».

—Ὁ Χριστός!... Σιγομουρούρισε ἀφαιρεμένος. Καὶ μονομιᾶς ξαναρώτησε: —Δηλαδή, δὲν σὲ τρομάζει τίποτα; Μήτε δηλαδή... μήτε κ' ὁ χάρος;

Ὁ κὺρ Θέμος ἔπιασε νὰ γελάη.

—Πὺ μὲνει καιρὸς γιὰ τέτοιες ἔννοιες, κὺρ Ἀλέξη... ἀστειεύεσαι;

Ἀκολούθησε σιγή.

Ἔνοιθε νὰ σφίγγεται, νὰ σπαράζει περισσότερο ἡ καρδιά. Τί ἤθελε νὰ ρθῆ ἔδῳ στὸ καφενεῖο... Μὰ πάλι, στὸ σπῖτι!... Μιά κατάσταση, χωρὶς γιαιτριά. Σίγουρα θάχε πυρετό. Ἔχει χάξι, συλλογίστηκε, νά...

Καὶ καθὼς ἦπε δεύτερο ποτήρι νερό, τρομάξε μὲ τὴν ἴδια τὴ φωνή του.

—Πενηταπέντε χρόνια... Ἐκανε βραχνά. —Ἐποχὴ γενικῆς ἀλλαγῆς. Τοῦ λόγου σας, τί ἔχετε νὰ πῆτε πὺς ἔχετε τάχα κάνει;

Οἱ δὺο γείτονες ξερόβηξαν, τὸν κύτταξαν λοξά. Στὸ χαμογέλιο τους, πλανιόταν ἡ ἀπορία.

—Νά, ἀπὸ δῶ ὁ κὺρ Ἀρτέμης, ὄλο καὶ καὶ ἔκανε... Σιγομουρούρισε ὁ μαραγκός. Ἔδωσε ὄσο καὶ νὰ πῆς, ὄλο τὸ ἔχει του, ἔκανε ζωὴ καὶ μεράκι, ἕνα σχολειό. Βάλθηκε νὰ μαθαίνει τὰ φτωχὰ κορίτσια γράμματα, ράψιμο, ὅτι καλὸ γιὰ προκοπή. Τὸν χτύπησαν χίλιοι ἀνεμοὶ, τὸν βάρεσε φτώχεια, συκοφαντία κ' ἐκεῖνος ἐκεῖ!... Σήμερα πὺ ἀσπρισαν τὰ μαλλιά, ἀκόμη παλεύει. Πληρώνει ὄλο τὸν κόσμο, κ' αὐτὸς συχνά, πλαγιαίνει μ' ἕνα χαμόμηλο. Χιλιάδες κορίτσια, κορίτσια λογιῆς-λογῆς τώρα γίνανε μάνες... Καμμιά, καμμιά δὲν ξεχνάει τὸ σχολειὸ τοῦ κὺρ Ἀρτέμη... Ἄλλες σκύβουν καὶ τὸν χαιρετοῦν, κ' ἄλλες τοῦ φιλοῦν τὸ χέρι...

—Κι' ἐσὺ ἔκανες ὄχτῳ παιδιὰ κ' εἶδες δεκάξι ἐγγόνια!... Σιγοψιθύρισε ὁ κὺρ Ἀρτέμης, μὲ συγκίνηση.

—Ἐ, τί νὰ πῆς... Τοὺς ἀνάθρεψα φτωχικά, ὄπως μπορούσα... Ξακολούθησε ὁ μαραγκός. Μὰ πολὺ ἀγκομαχῆσα γιὰ νὰ μὴ χάσουν τὸ μονοπάτι. Ὁ κόσμος βλέπει, μπροστὸ στὸ νιτερέσο, ἀφίνει πίσω τὸ Θεό... Μπλέχει μὲ νούμερα, μὲ λογαριασμοὺς καὶ ἔξηνεῖται. Ἄλλὰ ποὺς μπορεῖ νὰ ζῆσι μόνος, χωρὶς τὸ φῶς; Ὁ μεγάλος μου φόρεσε ράσο κ' ἔγινε κήρυκας... ὁ τρίτος πάει γιὰ καπετάνιος... Μὴ σεκλετίζεσαι κὺρ Ἀλέξη...

Μὰ κείνος τώρα, τί τὰ θέλεις, σὰ νὰ ξανάκουγε τὴ παράξενη τὴ φωνή. Δὲν ἦταν λοιπὸν στοιχεῖο τῆς θάλασσας, μήτε τῆς παραλίας.

—Ἐσὺ, ἐσὺ γιὰ σκέψου!...

—Τὰ γερατειά, μουρούρισε, ὁ φόβος, ἡ ἀνία... Λοιπὸν ἐγὼ, ἐγὼ... δὲν ἔκανα... ἐγὼ νά, θλίβομαι φέτος, δὲν ξέρω γιὰτί... Σηκώθηκε πάλι τρικλιζόντας καὶ στάθηκε πὺ πέρα.

—Ἔχω πυρετό... Ἀνατραύισε. —Δὲν μπορῶ... Δὲν θέλω νὰ πάω σπῖτι... Τὸ φθινόπωρο φέτος... Ἐλάτε, ἐλάτε μαζὶ. Ποὺς ξέρει, μπορεῖ νὰ ἦρθε ἡ ὥρα... Καὶ κλείνοντας τὰ μάτια, προσπάθησε νὰ πνίξη τὶς ἀρμυρὲς σταγόνες.

Οἱ δὺο φίλοι μονομιᾶς βρέθηκαν σιμά. Πέρασαν καὶ οἱ τρεῖς σιγά-σιγά τὴ πόρτα βγῆκαν στὸ δρόμο. Σιγή.

Ἄλλὰ στὸ γιομᾶτο καταχνιὰ σκοτάδι σὰ νάδε ξαφνικά καὶ πὺ ἔλαμπε, καὶ πὺ ἦταν σὰν ἠλιαχτίδες. Μὴ τάχα νὰ δνειρευόταν; Ὅχι. Γιὰ δὲς! ἐκεῖ ψηλά, πέρα ἀπ' τὴ καταχνιὰ καὶ τὰ σύννεφα...

—Ἡ ἀνοιξη, ἡ ἀνοιξη!... σιγοψιθύρισε.

Καὶ οἱ δὺο γείτονες, πρόσεξαν, πὺ ἀνασῆκωσε μὲ δέος τὰ χέρια.

Ἄλλὰ δὲν κατάλαβαν πὺς κείνη τὴ στιγμή, ἀφίνοντας νὰ τρέξουν οἱ ἀρμυρὲς σταγόνες, νὰ τρέξουν κόμπο δροσιάς στὴν ἐρημη, τὴν πονεμένη τὴν καρδιά, λαχτάρισε ὄσο τοῦ ἔμεινε καιρὸς νὰ ξεχάση ὄλα, μὰ ὄλα τὰ περασμένα, λαχτάρισε νὰ ξαναγεννηθῆ!...

ΛΕΩΦΟΡΕΙΟΝ Η ΑΓΑΠΗ

Μου έδωσαν και εδιάβασα μιὰ σειρά γαλάζια φύλλα, γραμμένα με ένα μακρόσυρτο γυναικείο χαρακτήρα. Είναι ένα τιμημα ήμερολόγιου. Απλά, χωρίς φιλολογία, διηγούνται οι γραμμές αυτές ένα κομμάτι από την ιστορία, ιστορία εκ α τ ο τ ο ι ς εκ α τ ο π ρ α γ μ α τ ι κ ή, μιὰς χτυπημένης από τον θάνατο του συζύγου και του μονάκριβου παιδιού—ψυχής, δυσυπότακτης ίσως, όπως όμολογεί ή ίδια, μιὰ άγνης ψυχής. Η χήρα αυτή, που χάνει τώρα, στον τελευταίο έθνικό άγώνα, και το μονάκριβο παιδί της, τον Αργύρη, μαθητεύει σιγά-σιγά «εις την ύπηρεσίαν της αγάπης». Της αγάπης για τήν ευρύτερη οικογένεια, την κοινωνία. Και έτσι λυτρώνεται από την «φυγή» που την έκλεινε μέσα στον έαυτό της, απομακρυσμένη με τον πόνο τον άβάστακτο.

Είναι στις μέρες μας τόσο πολλοί οι χαροκαμένοι. Ο άγώνας του Έθνους μας εκόστισε τόσο αίμα, θυσίες και πένθη. Τον μήνα, αυτόν, στα Σάββατα των ψυχών, οι δρόμοι προς τα νεκροταφεία της Ελλάδος θά γεμίσουν, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, με μαυροφορεμένες...

Γι' αυτές λοιπόν τις ψυχές, για τις μάνες, τις γυναίκες, τις αδελφές των αγωνιστών μας που έπεσαν για την Πίστι, την τιμή και την έλευθερία μας, αντιγράφω εδώ τις παρακάτω σελίδες αυτού του ήμερολόγιου, ακριβώς όπως έχουν.

«Τετάρτη 2 Φεβρουαρίου 1949. Χθές το βράδυ γύριζα με το τράμι στο σπίτι. Έβρεχε δυνατά. Έξω από το Αρσάκειο κόπηκε το ρεύμα και το τράμι σταμάτησε. Έσβυσαν και τα φώτα και μέσα στο όχημα σκοτεινίωσε. Ταιριαστή μαυρίλα, σκέφθηκα, με τα πέπλα μου και με την ψυχή μου... Έπειτα έπαψα να σκέπτομαι—ή αναστάτωσε που έφερε ή όρημητική βροχή είχε κάτι το διασκεδαστικό. Σάν μαγνητισμένη από την κίνηση και τα φώτα του δρόμου εκύτταξα έξω. Τα νερά έγι-

ναν στην άσφαλτο ένα θολό ποταμάκι. Οι πελάτες της γραμμής Αμπελοκήπων ηηδοσαν και τρύπωναν στο τράμι ένθουσιασμένοι για την παραταταμένη στάση. Από το άπέναντι περίπτερο βγήκε, κάτω από τις προθήκες του, βιαστικός, ό περιπτεριούχος και άρχισε να μαζεύει γρήγορα τις έφημερίδες και τα περιοδικά του. Ένα νέο παλληκάρι καταβρεγμένο από τη νεροποντή γεμάτο σφρίγος νεανικό και γελώντας άμέριμνα έτρεξε και φυλάχτηκε κάτω από την τέτα του περιπτέρου. Ήθελα να του φωνάξω να μη στέκη έτσι βρεγμένος. Θά εκρύωνε! Αχ Θε μου, είχε την ηλικία του παιδιού μου.

Φούσκωσε πάλι ό πόνος μου και εκλαιγα σιγά-σιγά μέσα στο σκοτάδι του τράμι. Μια ιδέα με τριγυρίζει: Θά περάση όλη ή ζωή μου έτσι: σννεφιασμένη, άπελπισμένη...

Σέ λίγο ήλθε πάλι το ρεύμα, άναψαν τα φώτα και άρχισαν να δουλεύουν τα μηχανήματα του τράμι. Σήκωσα τα μάτια και, άπέναντί μου, αντίκρισα τη Λέλα, δροθια κοντά στη θέση του οδηγού. Μου χαμογέλασε. Φαίνεται πως μπήκε όταν εγώ εκκλαιγα στο σκοτάδι.

Ήλθε άμέσως και κάθησε κοντά μου. Μου έσφιξε τα χέρια με αγάπη και με κύταξε στα μάτια. Φυσικά φαινόμενα πως ήμουνα κλαμμένη. Δέν μίλησε άμέσως. Σάν να σκεπτότανε ή κάτι να έλεγε μέσα της. Προσπάθησα να της εξηγήσω την αίτια. «Καταλαβαίνω, καταλαβαίνω» είπε εκείνη και μου ξανάσφιξε το χέρι μου που το κρατούσε ακόμη μέσα στο δικό της και σώπασε. Κύτταξε τάχα δυο κορίτσια που με γέλοια σπόγγιζαν ένα σωρό νερά από τους ώμους τους. Μά άσφαλώς σκεπτότανε έμένα. Έγστερα από λίγο γύρισε και μου λέει άπαλά:

«Μαρία, είναι κρίμα να χάνης έτσι τον καιρό σου, βυθισμένη μέσα στη λύπη σου...»

Και σώπασε πάλι ή Λέλα. Μά δέν μου άφησε το χέρι από το δικό της.

Ξέρω τί σημαίνουν τὰ λόγια τῆς. Πολλές φορές με ἔχει καλέσει νὰ δουλέψω κοντά τῆς... Αὐτὴ εἶναι ἕνας πραγματικὸς κοινωνικὸς ἐργάτης. Δὲν τῆς ἀρέσει νὰ μιλά γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς. Ἡ σκέψις τῆς γυρνᾷ ὅλο στοὺς ἄλλους. Ἐγὼ ὁμοίως δὲν μπορῶ νὰ κάνω τίποτα πρὸς νὰ σκέπτομαι τὴν ἀρρώστειά μου. Δὲν μπορῶ νὰ πάψω νὰ τὴν σκέπτομαι. Ἡ γιὰ νὰ εἶμαι εὐλικρινής. Δὲν θέλω νὰ πάψω νὰ τὴν σκέπτομαι, τὸν ἀνδρα μου ποὺ ἔχασα πρόωρα, τὸ γυιὸ μου ποὺ σκοτώθηκε τώρα...

Π α ρ α σ κ ε υ ῆ 25 Μ α ρ τ ῖ ο υ 1949.

Ἡ Ἐθνικὴ Ἑορτὴ εἶναι γιὰ μένα «σωτικὸ λουτρό». Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος εἶναι καὶ γιορτὴ τοῦ Ἀργύρη μου ποὺ ἔπεσε γιὰ τὴν πατρίδα. Κάτι πηδᾶ μέσα μου ὅταν τὸ σκέπτομαι. Ἐπειτα ὁμοίως φαντάζομαι τὸν... (Ἔ Θεέ μου!) τὸν τάφο του. Τὸν τάφο ἐνὸς ναρκωσυλλέκτη... Ἐνὸς ναρκωσυλλέκτη... Ναι, ἕνας ξύλινος σταυρὸς ἔξω ἀπὸ τὸ Κιλκίς...

Συνεχίζω (τὸ ἴδιο βράδυ). Πολλές φορές ἔχω ἀγοράσει ἕνα φάρμακο, με τὴν ἐνδόμυχο ἀπόφασιν νὰ μὴ τὸ χρησιμοποίησω, γιὰτὶ δὲν πιστεύω στὴ θεραπευτικὴ του δύναμιν. Με τὴν ἴδια σκέψιν πῆγα σήμερον σὲ μιὰ ἀγνωστὴ μου κυρία. Σ' αὐτὴν τὴν ἐπίσκεψιν εἶναι ἀνακατεμένη καὶ ἡ Λέλα. Νὰ πῶς ἔχει ἡ ἱστορία:

Δὲ θυμᾶμαι πῶς ἦλθε ἡ συζήτησις με τὴ Λέλα καὶ μοῦ εἶπε πῶς θὰ με ξεκούραζε πολὺ ἂν θὰ ἤθελα νὰ «ἀερίσω τὴν διπλομανταλωμένη ψυχὴ μου, ν' ἀνοίξω τὰ παράθυρά τῆς στὸν ἀέρα τῆς πίστεως». Καὶ ἄλλα πολλὰ ποὺ τὰ σέβομαι βέβαια—δὲν εἶμαι καὶ κανένας ἀγροῖκος ἄνθρωπος—ἀλλὰ τί τὰ θέλετε (θέλω νὰ εἶμαι εὐλικρινής) δὲν τὰ πιστεύω στὸ βάθος. Ἄν ἦταν ἡ Λέλα ἀπὸ ἐκείνους τοὺς «θρησκώληπτους» τύπους, ἀσφαλῶς δὲν θὰ τὴν ἀκουγα. Ἀλλὰ αὐτὴ εἶναι ἕνας ἰσορροπημένος δυνατὸς καὶ τετραπέρατος ἄνθρωπος ποὺ θὰ μπορούσε νὰ διοικήσῃ ἕνα σύνταγμα.

Μοῦ μίλησε ἡ Λέλα γιὰ ἕνα ἄθροισμα κληρικῶν με μεγάλη ὑπόληψιν καὶ μὲρψωσι. Μοῦ ὑπέδειξε νὰ τοῦ πῶ τὸ ψυχικὸ μου

δρᾶμα. Πῆγα καὶ τὸν βρήκα πρὸ ἡμερῶν. Με τὸν δικὸ μου τρόπο, ἐννοεῖται. (Ἄ, νὰ εὐκαιρία, σκέφθηκα, νὰ τοῦ πῶ τὸ βαθὺ παράπονό μου γιὰ τὸν Θεό!... Γιατὶ, μὰ γιατί νὰ ἦ κρατήσῃ τὸ μοναχικὸ μου παιδί, ὁ ἀγόρι μου τὸ χρυσό, κοντά μου;) Πάλι ἔχασα τὸν εἰρμὸν τῶν σκέψεών μου... Αὐτὸς ἡ κληρικὸς ἔκανε καὶ σὲ μένα ἐντύπωσι. Με ἄφησε στὴν ἀρχὴ νὰ λέω χωρὶς νὰ με διακόπη. Τοῦ τὰ εἶπα κι' ἐγὼ ὅλα τὰ παράπονά μου. Σιωστὸ κατηγορητήριο! «Ποῦ εἶναι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ; Ποῦ εἶναι ἡ ἀγάπη του;» «Ἦθελα νὰ ἰδῶ ἔδῳ τί θεολογικὲς θεωρίαι θὰ ἔβρισκε νὰ πῆ με ὅλη τὴ μὲρψωσί του. Στὸ τέλος ἤμουν πολὺ ἐρεθισμένη καὶ διέκοπα τὴν «ἐξηκολόγησι» με τοὺς λυγμούς μου.

«Ἦσυχάστε», μοῦ εἶπε με ὕφος ἐνός γιαιτροῦ ποὺ μιλά στὸν ἀρρωστὸ του. (Θὰ ἔχη ἀκούσει φαίνεται πολλὰ τέτοια). «Ὁ Θεὸς σᾶς ἀγαπᾷ περισσότερο ἀπὸ ὅτι σεῖς ἀγαπήσατε τὸ παιδί σας».

—Δὲν μπορῶ νὰ τὸ πιστέψω! Τὸν διέκοφα χωρὶς νὰ θέλω νὰ κρυφῶ.

—Θὰ τὸ πιστέψετε ὅταν μάθετε καὶ σεῖς νὰ ἀγαπᾶτε, εἶπε ἐκεῖνος ἤσυχα.

Νὰ μάθω νὰ ἀγαπῶ; Μὰ δὲν εἶχα ἀγαπήσει τὸ παιδί μου σὰν τρελλή, τὸν ἀνδρα μου; ποὺ τὸν ἔχασα κι' αὐτὸν τόσο βλαία. Ἄχ, γι' αὐτὸ ἦταν ὁ πόνος μου ἀγίατρευτος.

—Ὅποιος δὲν ἔχει ἀγάπην στὸ παιδί του ποὺ εἶναι σπλάγγχο του, εἶναι ἕνα ἀφύσικο ὄν, κυρία μου, εἶναι κατὰ τὸ ἐκφυλισμένο. Δὲν ἐννοῶ αὐτό, μοῦ εἶπε ἐκεῖνος. Ὅταν θὰ γνωρίσετε ὁμοίως τὴν τ ε λ ε ῖ α ἀ γ ά π η, (ἐτόνισε τίς δύο τελευταῖες λέξεις), τὴν ἀγάπην γιὰ κ ά θ ε π λ α τ ῆ σ α ς, (πάλι ἐτόνισε τίς τέξεις αὐτές), τὴν ἀγάπην ποὺ εἶναι ἕνα με τὸν Θεό, τότε θὰ καλλιεργήσετε καὶ τὴν πίστιν σας. Αὐτὴ θὰ σᾶς ἐξηγήσῃ πολλὰ ἔπειτα. Ἡ ἀγάπην θὰ γίνῃ τὸ ὄχημα γιὰ τὴν ὁλοκληρωσιν τῆς πίστεως σας.

Τὸν ξαναρώτησα με ἐπιμονή, ἀλλὰ ἡσυχασμένη κάπως, πῶς ἄφησε νὰ σκοτισθῇ τὸ παιδί μου.

Ἐκεῖνος σήκωσε ἐλαφρά τοὺς ὄμους, κίτταξε μακρὰ καὶ ἐψιθύρισε σὰν νὰ μιλοῦσε μόνος:

—Τριάντα τόσες χιλιάδες νεκροί και τραυματίαι, χωρίς νά υπολογίσωμε τόν άμαχο πληθυσμό, τριακόσιες πενήντα χιλιάδες όρφανεμένα Έλληνόπουλα... Καί τόσα άλλα. Είναι τό τίμημα τής έλευθερίας του έθνους.

Γύρισε τά μάτια και μέ κύτταξε. Γιατί είσθε σεις τώρα στά θύματα και όχι άλλος; Ποιός έγινε σύμβουλος του Θεού, κυρία μου, για νά γνωρίζη τή βουλή του; "Ας ξεκινήσωμε ταπεινά πρώτα από αυτή τή σκέψη...".

Δέν φαινότανε νά θέλη νά μου πη έκεινη τήν ώρα περισσότερο, μόνο μου έδωσε τή σύσταση τής κυρίας πού πήγα σήμερα νά επισκεφθώ. Μου εξήγησε: «Γνωρίστε και μέ άλλη πονεμένη μητέρα. Δέν είσθε φυσικά ή μόνη».

Περίεργο. Η τελευταία αυτή ιδέα δέν μου άρεσε... Θά ήθελα νά είμαι μόνη. Ναι, μόνη μέ τόν βαρύ πόνο μου. Γιατί τό θέλω αυτό; Του τό είπα άμέσως. Έκεινος χαμογέλασε σαν νά τό ήξερε κιόλας.

—«Αυτή είναι ή άρρωστη πλευρά τής ψυχής σας. Αλλά μη φοβάσθε (συνέχισε μέ τή λεπτότητα χειρουργού πού προσέχει τό νυστέρι του μήν έγγίξει τά πολύτιμα άγγεϊα πού συναντά), όλοι μας, λίγο ή πολύ είμαστε άρρωστοι. Αλλά μέσα στην πίστι μαθαίνουμε και γινόμεστε θεραπευταί, όπως σέ μερικά ανατόρια βλέπει κανείς στη θέσι: «τόν γιατροών και νοσοκόμων πρώην νοσηλευομένων».

—Θά γίνετε καλά, είπε στο τέλος καθώς μέ χαιρετούσε. Θά σας βοηθήση πολύ ή ειλικρίνεια και ή ψυχική σας διαφάνεια.

.. Έτσι, λοιπόν, βρέθηκα σήμερα έξω από τήν πόρτα τής κυρίας αυτής. Καί έπηγα εκεί στις δύο παρά τέταρτο, τό μεσημέρι επίτηδες... για νά μη μέ δεχθώ! («Αυτό είναι ή άρρωστη πλευρά τής ψυχής μου» θά έλεγε ό πνευματικός).

Τό εύκολότερο πράγμα είναι νά μοιράζη κανείς συμβουλές έλεγα μέσα μου για αυτόν—μέ άρκετή άγένεια—. Καταλαβαίνω. Μέ στέλνει σ' αυτή τήν κυρία για νά ακούσω, άσφαλώς, τίς συνηθισμένες παρη-

γορίες, πού έγγίζουν τόσο άδέξια μέ πληγή και τήν έρεθίζουν περισσότερο...

Αντίθετα από ό,τι υπελόγιζα, ή άγνωστή μου κυρία μέ έδέχθηκε άμέσως μέ άδελφική έγκαρδιότητα. Μου διηγήθηκε άπλά τόν δικό της πόνο και μου έσύστησε καρτερία και ύποταγή στο θέλημα του Θεού. Είπε και χίλια άλλα λόγια πού φαίνεται τά είχε ζήσει. Κανονικώς (σύμφωνα μέ τόν χαρακτήρα μου) έπρεπε τώρα νά άρχισω εγώ νά λέω ένα σωρό αντιρρήσεις. Δέν τό έκανα. Γιατί; Νά, είχα πάει στο σπίτι της σέ τόσο ακατάλληλη ώρα και παρ' όλ' αυτά έκεινη μέ είχε δεχθώ μέ τόση καλωσύνη, τόσο φυσικά. Μου είχε διώξει αυτό κάθε όρεξι για άντιλογία. Έτσι έφυγα σέ λίγο νοροπιασμένη και λίγο γαληνεμένη.

Σάν νά ήθελα όμως νά κάνω κάτι, για νά εύχαριστήσω τή κυρία αυτή και νά επανορθώσω τή διαγωγή μου έπήγα τό απόγευμα σέ μέ φίλη μου πού είχε πρόσφατο διπλό πένθος. Έκει, είδα ότι έχασα τό προβάδισμα στη θλίψη! Βρέθηκα χωρίς νά τό θέλω στη θέσι τής παρηγορηρίας. Τι νά πω; Τής επανέλαβα τότε σαν παπαγάλος, κρβα και μηχανικά, θα μου είχε πη ή κυρία πού είχα επισκεφθώ τό μεσημέρι. Έδοκίμασα τότε μέ μεγάλη έκπληξι. Η πενθούσα φίλη μου άνοιξε τά γαλανά μάτια της και μέ εκύτταξε άκίνητη σαν εικόνισμα. Είδα καθαρά έπειτα ότι είχε αλθιωθή μέ μεγάλη άνακούφισι. (Η Κούλα είχε πάντα τήν καρδιά ενός παιδιού και πίστεφε τά λόγια μου). Τότε εγώ έφυγα πεισμομένη από όλα αυτά. Περίεργα πράγματα άλθθευα. (Είναι ή άρρωστη πλευρά τής ψυχής μου κι' αυτό;)

Κυριακή 21 Αύγουστου 1949.
Ο κόσμος πανηγυρίζει τή Νίκη του Βίτσι και εγώ μένω κλεισμένη στο καδούκι μου.

"Αχ, αυτός ό ξύλινος σταυρός έξω από τό Κιλκίς... Έκει είναι ό 'Αργύρης μου... Καί ακόμη αφήνω νά μου έρχονται έ-

να πλήθωσαν πικρές σκέψεις ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων πού προσπαθοῦν νὰ μὲ κάνουν νὰ ἀναρρώσω ψυχικῶς.

Νὰ ἀναρρώσω ψυχικῶς... Ὡστε παραδέχομαι λοιπὸν ὅτι ἡ ἐπιμονή μου νὰ μὴ παρηγοριέμαι εἶναι μιά ψυχικὴ ἀρρώστεια!

Τώρα πιά—χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνω καλὰ-καλὰ—εἶναι ἀλήθεια ὅτι βρίσκομαι μέσα σὲ ἓνα κύκλο στοργικῶν ἀνθρώπων πού βάλθησαν νὰ μὲ ξαναφέρουν στὴ ζωὴ. Σ' αὐτὸ εἶναι αἰτία ἡ κυρία πού γνώρισα ἐκεῖνο τὸ μεσημέρι, ἡ Λέλα, ὁ παράδοξος ἐκεῖνος κληρικός...

Ἄλλὰ ἔχω πάλι κρατάξει τὶς κυρίες πού κύκλου αὐτοῦ, μὲ τὸ μυαλό μου, σὲ δύο κατηγορίες: Πρώτη κατηγορία: οἱ «ἀπίκραντες», πού δὲν μποροῦν φυσικὰ νὰ μὲ νοιώσουν. Δεύτερη κατηγορία: «Οἱ πικραμιμένες»—ἐξαυλωμένες ἀπὸ τὴν ἔνωση τοῦ προσωπικοῦ τους πόνου μὲ τὴν πίστα. Αὐτὲς πού δὲν θὰ μπορέσω ποτὲ νὰ τὶς μιμηθῶ...».

Ὅταν πάλι εἶμαι στὶς καλές μου, ἀρχιζῶ νὰ ἀνακαλύπτω ὅτι κάθε μιά ἀπὸ τὸν κύκλο αὐτὸ ἔχει καὶ κάποιο προτέρημα... Καὶ ἐργάζονται. Ἐργάζονται ὅλες μὲ τόσο ζῆλο γιὰ τὴ σκορποδὴν γύρω τους τὴν πίστα καὶ τὴ χαρὰ. Τὶς ζηλεύω.

Κυριακὴ 6 Νοεμβρίου 1949.

Ἐίχα σήμερα δύο εὐκαιρίες πού μοῦ ἔκαναν μεγάλη ἐντύπωση. Πρῶτον, μὲ ἐκάλεσαν σὲ μιά συγκέντρωση ὅπου αἰσθάνθηκα πολὺ ταπεινωμένη. Τὶ ψυχικὴ ἀνωτερότης νὰ βάλῃ κανεὶς τὴν ζωὴ του εἰς τὴν ὑπηρεσία τῆς ἀγάπης! Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι «ἡ ἀγάπη πού εἶναι ἓνα μὲ τὸν Θεόν;»

Δεύτερον, παρηκολούθησα τὴ Λέλα, πού ἐδίδασκε σὲ ἓνα Κατηχητικὸ Σχολεῖο. Ἐίχε μπροστά της ἑβδομήντα κοριτσάκια πού κρεμόντουσαν ἀπὸ τὰ χεῖλιά της. Τὰ ἀγαπάει σὰν δικά της. Νοιώθει ἀληθινὴ εὐτυχία πού τὰ βοηθάει νὰ πετύχουν στὴ ζωὴ τους. Τὰ καστανά μάτια της ἔλαμπαν καθὼς τὰ ἀγκάλιαζε καὶ τὰ ἑδομήντα μὲ τόση στοργή. Τὴ ζηλεύω. Γυρίζω: σὸ νοῦ μου ἡ ἐπιβδὸς τοῦ τραγουδιοῦ πού μάθαινε ἡ Λέλα στὰ κοριτσάκια: Κύριε, κάμε νὰ ἀγαπῶ τὸν κόσμο κι' ἀπὸ μένα πῶς πολὺ... Ἄχ, νὰ μποροῦσα καὶ ἐγώ, ἡ μεγάλη δυσ-

υπότακτη φίλη της, νὰ δαμάσω τὸ βασανιστικὸ ἐγώ μου, νὰ ἐπιστρατεύσω τὶς ψυχικὲς μου δυνάμεις γιὰ νὰ βοηθοῦν τοὺς ἄλλους! Ἄλλὰ ὁ ἄθλος αὐτὸς γίνεται γιὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς. Δὲν εἶναι γιὰ τὶς ἀσθενικὲς μου δυνάμεις.

Τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων. Αὐτὲς τὶς ἡμέρες, μὲ τὶς γιορτές, βυθίζομαι πάλι στὸ πέλαγος τῶν θλιθερῶν μου ἀκαμνησίτων. Ἦσαν τότε κι' ἐκεῖνοι: σὸ σπίτι... Τὶ χαρὲς καὶ τί εὐτυχία! Θυμᾶμαι ὅταν εἶχε ἔλθει κάποια Χριστούγεννα ὁ ἀντρας μου, (παραμονὴ ἦσαν καὶ τότε), γεμάτος δῶρα καὶ γιὰ μένα καὶ γιὰ τὸν... Ἄχ, ἀθελά μου ὁ πόνος μου ἀναπηδᾷ ἀπὸ τὰ τρισβάθα τοῦ εἶναι μου—σὰν τὸν φελλὸ πού πασχίζεις νὰ σὸν βουλιάξεις σὸ νερὸ κι' αὐτὸς ξεφεύγα πάλι στὴν ἐπιφάνεια...

Δευτέρα τῶν Χριστουγέννων.

Καὶ τὰ πῶς μικρὰ πράγματα παίρνουν κάποτε μιά ἰδιαίτερη θέσι στὴν ἱστορία μας. Χθὲς τὸ ἀπόγευμα γύρισα πεζὴ ἀπὸ τὸ Νεκροταφεῖο. (Ἐκεῖ ἔκανα ἐγὼ τὴν «οἰκογενειακὴ μου γιορτὴ!» Ἄς εἶναι...) Βάδιζα σὸ δεξιὸ πεζοδρόμιο. Ἦμουνα ἡσυχη πιά. Δὲν ἀντιστεκόμουν αὐτὴν ἰδέα νὰ παρηγορηθῶ. Ἡ καρδιά μου εἶχε νικηθῆ... εἶχε παραδοθῆ σὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, πού μὲ τρυγύριζε κοντὰ ἓνα χρόνον, τώρα. Μὲ φώτιζε μιά γλυκεῖα γαλήνη, ὅπως φώτιζε τὶς κολῶνες, ψηλά, τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ὁ ἀπογευματινὸς ἥλιος καὶ τὶς ἔκανε νὰ χρυσοροδίζουν. Ἐξῶ ἀπὸ τὴ μάντρα ἐνὸς μαρμαρογλυφεῖου, πού ἀφῆνε μέσα ἀπὸ τὰ κάγκελλα τῆς πόρτας νὰ προβάλλουν, λευκά, ἀκίνητα καὶ ψυχρὰ τὰ πελεκημένα ἐπιτύμβια μάρμαρα, μιά ἀγνωστὴ μου κυρία μὲ σταμάτησε γιὰ νὰ μὲ ρωτήσῃ ἂν ἔχη μέσα σὸ Νεκροταφεῖο πολὺ κόσμον. Μοῦ φάνηκε περιεργὴ ἐρώτησις. Ἐπειτα σ' ἓνα μακρὸν ξέσπασμα πόνου, συνέχισε:

«Ἄχ! Εἶμαι τόσο δυστυχισμένη νὰ πηγαίνω τέτοια μέρα σὸ Νεκροταφεῖο». Καὶ μὲ λυγμούς ἐκεῖ σὸ δρόμο διαγγήθησε σ' ἐμένα τὴν ἀγνωστὴ της τὸν θάνατο τοῦ μο-

νάκριτου παιδιοῦ τῆς καὶ μιά ἀλυσίδα ἀπὸ δυσάρεστα ἐπακόλουθα ποὺ βρῆκαν τὸ σπῆτι τῆς. Σ' αὐτὲς τὲς περιστάσεις οὔτε τύποι τηροῦνται οὔτε ἐθμοτυπίες. Ἡ ἀγνωστη αὐτῆ γυναίκα (σάν νὰ κλονίστησαν τὰ πόδια τῆς στὸ δρόμο) θέλησε νὰ στηριχθῆ ἐπάνω μου, ὅπως ἓνα μηρυγκι, μισοπνιγμένο μέσα στὸ νερό, πάει νὰ σκαρφαλώσῃ σ' ἓνα ἄχυρο... Τὸ ἄχυρο ἦμιονα ἐγώ!

Μόλις τελείωσε ἡ ἀγνωστη, σάν τότε νὰ θυμῆθηκε πὼς ἦμιον μιά ξένη, προσπάθησε νὰ δικαιολογηθῆ, ποὺ μὲ κράτησε τόση ὥρα στὸ δρόμο, γιὰ νὰ μοῦ λῆθῃ τὰ δικά τῆς βάσανα. Τότε ἐγὼ δειλά, ἐπανέλαβα στὴν ἀγνωστη τὰ ἴδια λόγια ποὺ ἀκουσα γιὰ πρώτη φορά, ἐδῶ κι' ἓνα χρόνο, ἀπὸ τὴν κυρία ποὺ εἶχα ἐπισκεφθῆ τόσο ἀνόρεχτα. Αὐτὰ ποὺ εἶχα ἐπαναλάβει σάν παπαγάλος, στὴν Κούλα. Μὰ τώρα, ναι, τὰ ἔλεγα μὲ πεποιθήσι, γιὰ νὰ στηρίξω τὴν ἀπελπισμένη αὐτῆ μάνα.

Ἐγὼ ἦμιον ἢ κοιμιά ἄλλη; Ναι, εἶχα ἀλλάξει.

Ἐποσχέθηκα, ἔπειτα, στὴν ἀγνωστη νὰ πάω καὶ στὸ σπῆτι τῆς (ὅπως κάνει ἡ Λέλα καὶ οἱ φίλες τῆς).

Τὸ πρόσωπο τῆς ξένης εἶχε ἀρχίσει νὰ ξεαστερώνη. Καταλάβαινα ὅτι τὰ λόγια μου προχωροῦσαν ὡς τὰ βάρη τῆς ψυχῆς τῆς. Μὲ ἀγκάλιασε ἀθρόμητρα καὶ μὲ φίλησε

στὰ δυὸ μάγουλα. Μοῦ φάνηκε αὐτὸ τὸ φίλημα, σάν τὸ συγχαρητήριο φίλημα, μὰ καὶ εἶχα κάνει τὸ πρῶτο ἐνσυνείδητο βῆμα γιὰ νὰ γνωρίσω τὴν «τελεία ἀγάπη».

Χρειάσθηκε ἓνας χρόνος γιὰ νὰ μιλῶ, τώρα, στὴν «πρώτη μικρῆ» τῆς ἀγάπης γιὰ τὴν κοινονία. "Ἄν κρίνω ὁμῶς ἀπ' αὐτὸ ποὺ αἰσθάνομαι πόση εὐτυχία (ναι, εὐτυχία) θὰ βρισκῆ κανεὶς περνώντας σιγά-σιγά στὲς ἄλλες τάξεις!

Καὶ τὸ παιδί μου:

"Ὁ, ἀρχίζω νὰ τὸ πιστεύω... Νὰ ξεδιαλύνω σιγά-σιγά τί κρύβεται πίσω ἀπὸ τὸν ἀποτρόπαιο χωρισμὸ τοῦ θανάτου! Ἐχω μὴ πιά στὸ ἔχρημα γιὰ τὴν πίστι».

Περάστε λοιπὸν οἱ χτυπημένοι ἀπὸ τὸν πρόωρο θάνατο τῶν προσφιλῶν σας εἰς τὸ λεωφορεῖο τῆς ἀγάπης. Σὰς προσκαλεῖ ὁ Θεὸς γιὰ τίς μεγάλες ἀρετές. Γίνετε διάκονοι καὶ εὐεργέτες ἄλλων πονεμένων ποὺ γεμίζουν τὴν κοινονία. Νὰ ξεχύσετε σ' αὐτοὺς τὴν ἀγάπην ποὺ διψοῦν, τὴ συμμόνη, τὴν καλωσύνη.

Λεωφορεῖον ἢ ἀγάπη! Μὲ αὐτὸ θὰ φθάσετε—καὶ οἱ πιὸ δύσκολοι—στὸ τέρμα ποὺ λέγεσται πίστις καὶ ἐλπίδα, καί, ἀκόμα, παρηγοριὰ καὶ χαρὰ. Ὅριστε, περάστε καὶ θὰ βρῆτε στὸ τέρμα πολλοὺς νὰ σὰς περιμένουν κι' αὐτοὶ γελαστοί.

ΟΥΤΙΣ

Α Π Ο Κ Ρ Ι Σ Ι

Λοιπὸν, τὸ ξέρεις! Εἴμ' ἐγὼ ὁ μέγας Διχαστής, ποὺ τὴ φωτιά τοῦ διχασμοῦ μέσα στὴ γῆ ἔχω ρίξει. Κι' ὅσο στὸ ἐγὼ σου ἐρμητικά κι' ἂν ζήτηας νὰ κλειστῆς, τὴ μιά καὶ μόνη ὑπαρξὶ στὰ δυὸ τὴν ἔχω ἀνοίξει.

Ξέρω ποιάν ἔχθρα ἀφίλιωτη θρέφεις γιὰ μέ, καὶ ποιά λατρείας ἀντίπαλης φωτιά στὰ σωθικά σου βράζει. Φτωχὴ ψυχὴ! Τάχα τί λές; πὼς θὰ ξεφύγῃς πὰ τὸ χέρι αὐτοῦ ποὺ σ' ἀδραξε κι' ἀνήλεα σὲ δικάζει;

Μάθε το: κάποτε κι' ἐσὺ θὰ πάψῃς νὰ μὲ φτύνης. Θὰ βρῆς τὸν ἓνα σου ἑαυτὸ ξανά καὶ θὰ εὐφρανθῆς στὴν ἀρρητὴ τοῦ λυτρωμοῦ χαρὰ καὶ τῆς Εἰρήνης.

Μὰ ἂν θὰ σοῦ μένω πάντα ἐχθρὸς καὶ βαρετὸς καὶ ξένος, κι' ἔτσι ἂν ἀρνείσαι ὀλόκληρος σὲ μένα νὰ δοθῆς, θὰ μένης πάντα δίβουλος καὶ πάντα διχασμένος.

Γ. ΒΕΡΙΤΗΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

Η ΚΥΠΡΟΣ

Πώς άλλως νά ἀρχίσωμεν τὰς «Ἀπόψεις» τοῦ τεύχους τούτου παρὰ μὲ τὴν ὑπέροχον ἐκδήλωσιν τοῦ λαοῦ τῆς Κύπρου διὰ τὴν Ἑλλάδα; Καὶ τί ἄλλο νά εἰποῦμε, παρὰ ἓνα «εὖγε εἰς τὰ ἀδελφία μας τῆς Κύπρου» βγαλμένο ἀπὸ τὰ βράθῃ τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς; Ἡ καρδιά των, καρδιά μας. Οἱ πόθοι των, πόθοι μας. Καὶ ἡ νίκη των, ὅλων μας νίκη!

Η ΑΦΥΠΝΙΣΙΣ

Ἐχουν περάσει ἀρκεταὶ ἐβδομάδες ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐκείνην ἐξόρμησιν διαμαρτυρίας κατὰ τοῦ ἐγκλήματος τοῦ παιδομαζώματος. Καὶ ὅμως εἰς ἔλυν τὸν κόσμον ἀκούεται ἀκόμη ὁ ἀντίλαλος τῆς φωνῆς αὐτῆς σὰν ἓνα ἐγεργήριον διὰ τὰς συνειδήσεις, αἱ ὁποῖαι φαίνεται ὅτι εἶχαν πάρει πολὺ δυνατόν ὑπνωτικόν! Ἰδίως ἐκεῖνο τὸ ἄρθρον τοῦ Δόρξου Βάνσιτταρτ. «Καλὰ διὰ τὸν Γερμανὸν Στρατάρχην Μάνσταϊν, μήπως τυχόν καὶ ἀδικηθῆ, ἀλλὰ τέλος πάντων τότε θὰ ἐνδιαφεροῦμε καὶ διὰ τὰ 28.000 παιδιὰ», εἶναι ἓνα δείγμα — ἓνα ἀπὸ τὰ πολλά — ὅτι ἀφυπνίζεται τέλος πάντων ἡ διεθνῆς κοινὴ γνώμη, ὅτι ἀρχίζει νά ἀποβάλλῃ τὴν φαρισαϊκὴν τὴν ὑποκριτικὴν τῆς ἀπάθειαν.

ΤΙ ΘΑ ΕΓΙΝΕΤΟ!

Ἄλλὰ ἀκόμη περισσότερο εὐχάριστον εἶναι, ὅτι ἡ ἀφύπνισις αὐτὴ εἶναι συνέπεια μιᾶς ἀληθινῆς πνευματικῆς ἐξορμήσεως ποῦ ἐπεβλήθη εὐθύς μὲ τὴν πρώτην ἐκδήλωσίν τῆς. Ἡ διαμαρτυρία κατὰ τοῦ παιδομαζώματος καὶ ἐκείνη ἡ θαυματουργὸς ἐκστρατεία διὰ τὸ «δέμα τοῦ ἐπαναπατριζομένου» εἶναι δύο μεγάλα πνευματικά νίκα. Ἐκερδήθησαν χωρὶς γραφειοκρατίας, χωρὶς μισθοῦς, χωρὶς μέσα ὑλικά, μὲ τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματος, μὲ ἐλαχίστους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἔβαλαν δὴλὴν τὴν ψυχὴν καὶ ὅλας τὴν τὰς δυ-

νάμεις εἰς τὸν πνευματικὸν αὐτὸν ἀγῶνα μὲ ἀποτελέσματα... ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα συνεχῶς βλέπομεν!

Καὶ σκέπτεται κανεὶς τί θὰ ἠμποροῦσε νά ἐξηγῆ γίνε, ἐὰν ὅλοι οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ ἰδιῶται, ἀλλὰ ἐπιτέλους καὶ οἱ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀμειδόμενοι ἀρμόδιοι, ἀπεφάσιζαν νά κινηθοῦν κάπως! Τόσα χρόνια τώρα, πῶς θὰ ἦτο ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν ὁ καθένας ἐπετέλει: ὄχι θαύματα οὔτε πράξεις ἡρωϊσμοῦ ἢ μεγαλοφυΐας, ἀλλὰ ἀπλῶς τὸ καθήκον του! Ἄλλὰ δυστυχῶς ἓνα κῆμα λιποταξίας ἀπὸ τῶν πνευματικῶν ἐπάλλξεων ἐκινδύνευσε νά ἐξουθετερώσῃ τὸ θαυμαστὸν ἔπος τοῦ Στρατοῦ μας!

Αὐτὴν τὴν λιποταξίαν πρέπει νά κτυπήσωμεν. Καὶ τὸ κτύπημά τῆς θὰ γίνῃ μὲ τὴν πνευματικὴν δημιουργίαν, εἰς τὴν ὁποῖαν θὰ ἀποδυθῶμεν ὅλοι: μὲ ὅλας μας τὰς δυνάμεις.

Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Ἀπὸ πολλὰς πηγὰς ἔχομεν δείγματα ποῦ μαρτυροῦν τοῦτο τὸ ἐξαιρετικῶς εὐχάριστον. Ὅτι ὁ νέος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς κ. Μιχαήλ, ἔχει τεθῆ ἐπὶ τὸ ὑψηλὸν καὶ αὐτόχρονον εὐσεβητικὸν ἔργον του πράγματι, ὡς χριστιανός, ὡς Ἕλλην ποιμενάρχης, καὶ δικαίῳ τὰς προσδοκίας, ποῦ ἐστηρίχθησαν εἰς τὴν ἐκλογὴν του. Κάθε ὑγιῆς πνευματικὴ προσπάθεια, προερχομένη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, γνωρίζει: ὅτι εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς θὰ εὖρη τὸν Παραστάτην καὶ ἐνισχυτὴν τὸν ὅποιον χρειάζεται ἡ προσπάθεια αὐτή, διὰ νά καρποφορήσῃ μέσα εἰς τὸν ἀπόδημον Ἑλληνισμόν τῆς Ἀμερικῆς. Δὲν χρειάζεται νά ἀναφέρωμεν τίποτε ἄλλο. Ἀρκεῖ ἡ ἐργασία τὴν ὁποῖαν ἔκαμε καὶ κάμνει μὲ τόσον ἀποτελεσματικὸν τρόπον διὰ τὴν ἀφύπνισιν τῆς ἀμερικανικῆς κοινῆς γνώμης ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ παιδομαζώματος.

Αἱ «Ἀκτίες» εἶχαν ἐπανειλημμένως

τήν ευχάριστον ευκαιρίαν νά ἐξάρουν τήν δράσιν τοῦ διαπρεποῦς ἱεράρχου ὡς Μητροπολίτου Κορινθίας καί ὡς χριστιανοῦ λογίου γενικώτερον, καί νά χαιρετίσουν τήν ἐν Ἀμερικῇ ἐγκατάστασιν του. Χαίρουν λοιπόν ὅπως ἰδιαίτερος διὰ τήν τῶσον εὐλογημένην ἀπαρχήν καί εὐχονται μακράν καί ἐξ Ἰσου εὐλογημένην συνεχεῖαν εἰς διαρκῶς αὐξάνουσαν καρποφορίαν.

ΜΙΑ ΕΥΚΑΙΡΙΑ

Τό βιβλίον τοῦ Joseph Holzner «Παύλος», ἓνα ἀγκῶδες πράγματι βιβλίον, ἀφιερωμένον εἰς τήν δράσιν τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἑθνῶν, εἶχε κυκλοφορήσει πρό δεκαεπτὰ περίπου μηνῶν εἰς ἑλληνικὴν μετάφρασιν, γραμμμένην ἀπὸ τὸν συνεργάτην τῶν «Ἀκτίνων» Ἀρχιμανδρίτην κ. Ἱερ. Κοτσώνη. Καί ὅμως, μολοντός εἶχεν ἐκδοθῆ εἰς χιλιάδας ἀντιτύπων, ἔγινε κυριολεκτικῶς ἀνάρπαστον καί ἐχρησιάσθη σχεδὸν ἀμέσως νά ἀρχίσῃ ἐτοιμαζομένη ἡ δευτέρα ἐκδοσίς του. Ἰδοὺ τώρα πού ἐκυκλοφόρησε καί ἡ νέα αὐτῆ ἐκδοσίς, μὲ νέαν ἐπεξεργασίαν καί ὡς πρὸς τήν γλωσσικὴν ἀπόδοσιν καί ὡς πρὸς μερικὰ γενικά στοιχεῖα. Θὰ ἠθέλαμεν νά συστήσωμεν θερμώτατα εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας νά τὸ μελετήσουν, θὰ ἐλέγχαμε νά μάθουν ἀπ' ἐξω, τὸ περιεχόμενον τοῦ πολυτίμου αὐτοῦ βιβλίου. Ὅπως ὀρθῶς εἶχε παρατηρηθῆ, ἐπιστήμη καί πίστις καί ἀπαράμιλλος γλαφυρότης ὕφους συνδυάζονται εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ καί ἔτσι ὁποῖος τὸ διαβάξῃ ζῆ πράγματι μαζί μὲ τὸν Παύλον!

ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΝ..

Ἡ θεμελίωσις τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ ἀποτελεῖ βεβαίως τὸ πεδῖον ἐπὶ τοῦ ὁποῖου κινεῖται ὅλη ἡ ἐργασία τῶν «Ἀκτίνων». Ἀλλὰ χρειάζεται μία συστηματικὴ ἐκθεσις τῶν ἀρχῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ βρασιθεῖ καί τῶν εἰδικωτέρων ἐκδηλώσεων τὰς ὁποίας θὰ ἔχη ὁ χριστιανικὸς πολιτισμὸς, ὥστε καί ἡ περαιτέρω ἐργασία νά ἔχη μίαν συστηματικὴν θεμελίωσιν καί ἡ συνεργασία νά ἔχη ἓνα πνευματικὸν καταστατικὸν χάρτην, καί ἡ ε-

ρευνα εὐχρηστον καί καθοδηγητικὸν βοήθημα καί ἔναυσμα διὰ περαιτέρω ἐπεξεργασίαν καί καρποφόρον συζήτησιν.

Ἦδη κυκλοφορεῖ ὡς ἐκδοσίς τῆς «Δαμασκοῦ» μία τοιαύτη ἐκθεσις, προερχομένη ἀπὸ τοὺς κόλπους τῶν «Ἀκτίνων». Ἡ ἐκθεσις αὐτῆ προορίζεται κυρίως νά ἀποτελέσῃ μῆνυμα τῆς ἑλληνικῆς χριστιανικῆς διανοήσεως πρὸς τὸν ξένον κόσμον καί ἓνα εἶδος συνεχείας, συμπληρώματος τῆς Διακηρύξεως τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἔχει ἐκδοθῆ ἀγγλιστί μὲ τὸν τίτλον: «Towards a Christian Civilization» (Πρὸς ἓνα Χριστιανικὸν Πολιτισμὸν). Καί πρὶν ἢ ἐκτυπωθῆ ἡ ἐργασία αὐτῆ εἶχεν ἀποσταλῆ ὡς πολυγραφημένον «σχέδιον» εἰς κορυφαίους ξένους ἐπιστήμονας καί εἰς πνευματικὰ κέντρα τῆς ἀλλοδαπῆς, μὲ τὴν παράκλησιν νά μᾶς στείλουν ὑποδείξεις, κριτικὰ σχόλια, παρατηρήσεις γενικῶς ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ σχεδίου τούτου. Εἰμεθα εὐτυχεῖς, βλέποντες τὴν συγκεμιδῆν ἐξόχως ἐνθαρρυντικῶν ἐκδηλώσεων ἐπὶ τοῦ «σχεδίου» αὐτοῦ. Μερικὰς ἄλλως τε ἀπὸ τὰς ἐκδηλώσεις αὐτὰς ἔχομεν ἤδη δημοσιεύσει εἰς τὰς «Ἀκτίνας».

Ἰδιαίτερος εἰμεθα εὐγνώμονες πρὸς τὴν γνωστὴν εἰς ὅλον τὸν κόσμον Newman Association, ἡ ὁποία μὲ ἓνα τρόπον πού μᾶς ἔχει συγκινήσει βαθύτατα, διέθεσεν δλόκληρον ἐπιτελεῖον ὄχι μόνον διὰ λεπτομερῆ σχολιασμὸν καί πολυτίμους ὑποδείξεις ἐπὶ τῆς οὐσίας ἀλλὰ καί διὰ τὴν γλωσσικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ ἀγγλικοῦ κειμένου.

ΤΟ "ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΦΩΣ..

Καί εἰς μίαν ἄλλην ἐκδοσιν ἐπιθυμοῦμεν νά ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχήν. Πρόκειται περὶ τοῦ τεύχους «Εἰς τὴν πνευματικὴν συμπάρτασιν τοῦ ἀγῶνος μας». Τὸ ἐκδίδει ὁ σύλλογος «Ἑλληνικὸν Φῶς» καί ἀποτελεῖ ἀπλόγητον μίαν προσπαθεῖας, ἡ ὁποία διεξήχθη ἀπὸ τὸν σύλλογον αὐτὸν διὰ νά ἔχη ὁ ἀγὼν τοῦ Σ-ρατοῦ μας μίαν πνευματικὴν συμπάρτασιν καί τόνωσιν. Ἀκόμη, διὰ νά διεξάγεται ὁ ἀγὼν αὐτὸς μὲ ἐνότητα πρὸς τὰς πνευματικὰς ἀξίας τοῦ

έθνους μας και προς τόν άγωνά δια τήν πνευματικήν αναγέννησιν όλου μας τοῦ λαοῦ και επομένως με πνευματικήν ενότη-τητα προς όλον μας τόν λαόν.

Τό τεῦχος εἶναι γεμάτο ἀπό στοιχεῖα, ἔγγραφα, στατιστικάς, με μίαν λέξιν δρα-σιν. Εἶναι γεμάτο και ἀπό πληροφορίας περί τοῦ πῶς ἐργάζεται ὁ σύλλογος τό «Ἑλληνικόν Φῶς», με ποῖα μέσα ἐπε-τεύχθη ἡ καρποφορία, τήν ὁποίαν βλέπει ὁ ἀνκνηώστης, με οἰκονομικόν ἀκόμη ἀ-πολογισμὸν, με ἔκθεσιν τῶν κατευθύνσεων τοῦ ἐν λόγῳ σωματεῖου.

Ἡ ὅλη ἔκθεσις ἐνδιαφέρει κάθε Ἑλλη-να, ὅχι μόνον διότι ἀφίνει τὰ πράγματα νά δείξουν τί δύναται νά κάμῃ μία ἀγνή, ἀνιδιοτελής πρωτοβουλία, ὅταν ἐργάζεται με σύστημα, με σύμνοιαν, με ἐμπνευσιν χριστιανικήν και με παλμόν ἔθνικόν, ἀλ-λά και δι' ἕνα ἄλλον λόγον. Διότι με τὰ πρακτιθέμενα στοιχεῖα θά ἡμπορῇ κανεῖς νά συναγάγῃ συμπεράσματα δια τήν πνευ-ματικήν ζωτικότητα τοῦ ἀγωνιζομένου Ἑθνους, δια τὸ πνευματικόν νόημα τοῦ ἀγῶνος μας.

“ ΠΑΙΔΟΠΟΛΙΣ ..

Ἐχω μπροστά μου τεύχη ἑνὸς νέου περιοδικοῦ «ἡ Παιδοπολις». Εἶναι ἔκδο-σις τοῦ Ἑράνου, «Πρόνοια βορειῶν ἐπαρ-χιῶν Ἑλλάδος». Τίποτε ἄλλο δὲν ἔχω νά εἰπῶ παρά, ὅτι ἀπό ἀπόψεως περιεχομένου και ἀπό ἀπόψεως ἐμφανίσεως ἐξωτερικῆς εἶναι ἕνα πρώτης τάξεως περιοδικόν, πού ἀποτελεῖ ἕνα ἀντάξιον συμπλήρωμα τοῦ ἔργου τῶν παιδοπόλεων. Πρέπει νά συγ-χαροῦμε ἐκείνους πού εἰργάσθησαν δια τήν ἔκδοσίν του και νά εὐχηθῶμε καλήν συ-νέχειαν.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΝ

Τὸ μηνιαῖον χριστιανικόν περιοδικόν «Φῶς» πού ἐκδίδεται εἰς τήν Κωνσταντι-νούπολιν, συνεπλήρωσε τριετίαν ἀπό τῆς ἐκδόσεώς του. Ἄλλὰ τὸ χρονικόν αὐτὸ διάστημα ἦτο και τριετία ἀγῶνων ἐναν-

τίον πολλῶν και ποικίλων δυσκολιῶν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον και ἔχει ἰδιαιτέραν σπου-δαίότητα τὸ ὅτι τρία χρόνια τώρα τό κα-λὸν αὐτὸ περιοδικόν ἐκδίδεται συνεχῶς και ἀποτελεῖ μίαν πηγὴν πνευματικῆς τρο-φοδοσίας ὅχι μόνον δια τὸ κλίμα τῆς Κων-σταντινουπόλεως, ἀλλὰ και γενικώτερον δια τὸν ὀρθόδοξον ἑλληνισμόν. Θερμαῖ εἶ-ναι αἱ εὐχαὶ ὅλων μας δια τήν περαιτέρω εὐλογημένην προκοπὴν μιᾶς τοιαύτης προσπάθειας.

ΤΟ ΣΚΑΝΔΑΛΟΝ

Αὐτὸ τὸ σκάνδαλον τῶν ἐφοδίων, τὰ ὁποῖα μᾶς στέλλει ἡ Ἄμερική και μένουσιν ἀχρησιμοποίητα εἰς τὸν Πειραιᾶ ἀποτελεῖ —λυποῦμαι πολὺ, ἀλλὰ εἶναι ὁμόνος ἀκρι-θῆς χαρακτηρισμὸς — ἀποτελεῖ, λοιπόν, μίαν ἐντροπήν. Καὶ τὸ ράπισμα, τὸ ὁποῖον μᾶς ἔδωσαν οἱ Ἄμερικανοὶ φίλοι μας με τὸν ἐλεγχόν των ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ, εἶναι ὀδυνηρότατον, ἐφ' ὅσον δὲν ἀποδείξωμεν πλήρως ὅτι ἦτο ἀδικαιολόγητον. Δὲν ἔχο-μεν, φυσικά, στοιχεῖα δια νά ἐλέγξωμεν ἡμεῖς τί συμβαίνει και δὲν γνωρίζομεν τί θ' ἀποδείξῃ ἀντικειμενική, ἐπισταμένη, δικαία ἀλλὰ και αὐστηρά και διονυχιστική ἔρευνα, ἂν γίνῃ. Ὅπωςδὴποτε ὅμως, ἂν ὅσα μᾶς καταμαρτυροῦν δὲν εἶναι ἑκατὸν τοῖς ἑκατὸν ἀνακριθῆ τότε... τότε δὲν ξέρει κανεῖς τί νά πῇ! Εἴτε περί ἀμε-λείας, ἐγκληματικῆς ἀμελείας, πρόκειται εἴτε περί ὀλοῦ ἀποσκοποῦντος εἰς κερδο-σκοπικοὺς συνδυασμοὺς εἴτε περί ἀκηδίας, ἢ γραφειοκρατικῆς στενοκεφαλίας, ὅπως και νά τὸ πάρωμε τὸ πρᾶγμα, εἶναι κυ-ριολεκτικῶς ἀπίστευτον. Ἀποτελεῖ στίγμα δι' ὅλους μας. Καὶ ἀκόμη — πῶς νά ἀπο-φύγω, ἀγαπητέ μου ἀνκνηῶστα, τήν ἐπω-δόν; — εἶναι μία πρόσκλησις πρὸς ὅλους μας νά ἀποδυσθῶμεν εἰς μίαν πνευματικήν δημιουργίαν. Νά δώσωμεν εἰς τήν χώραν μας τὰ πνευματικά ἐκεῖνα κεφάλαια, χω-ρίς τὰ ὁποῖα, θά περνοῦν τὰ τρῶφιμα ὠκεα-νοῦς με ἀποκλειστικόν προορισμὸν νά τρέ-φουν τοὺς καρχαρίας, δια νά μᾶς κατα-σπαράξουν.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟΣ ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΟΣ

— Τόν περασμένο μήνα στην αίθουσα τελειώντων του Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἔγινε τὸ ἐναρκτηριο μάθημα τοῦ καθηγητοῦ τῆς φυσιολογίας κ. Χρ. Μαλλιάκου. Θέμα «Ἠλεκτροφυσιολογικαὶ ἔρευνα ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῶν αἰσθητηρίων». Καὶ σὲ ἐπίσημο αὐτὸ μάθημα, εἰς τὴν ἀλλων παραύσεων τοῦ κ. καθηγητοῦ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Ἀκριβῆς παράθεσις τῶν πειραματικῶν δεδομένων, ἐνημέρωσις ἐπάνω σὲ τὴν πρόοδο τῆν σύγχρονη, ἀντικειμενικὴ ἔκθεσις καὶ κριτικὴ τῶν διαφόρων, εἰς κάθε περίπτωσιν, θεωριῶν.

Καὶ αὐτὰ μὲν οὐ, ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι ἀρκετὰ, γιὰ νὰ φύγη ἀπ' τῆ μένῃ ὁ ὀλιγομόρ, οἱ μηχανιστὸς κῆς ἀντιλήψεις ἐπάνω στὰ θέματα τῆς φυσιολογίας. Δὲν μπορούμεν παρὰ νὰ σημειώσωμεν καὶ τῆς βελτικῆ πλέον συμβολῆ τοῦ κ. καθηγητοῦ, σὲ τῶσις ἄλλες προηγουμένως εὐκαιρίας γιὰ τὴν ἐξέλιξι φη τῶν ἀντιλήψεων αὐτῶν. Κι' αὐτὸ εἶναι αἰτία ἰδιαιτεράς ἰκανοποιήσεως. Γιατί ὅπως καὶ νὰ τὸ πρῆ κανεῖς, σὲ τὴν ἐποχῆν πρὸ ὅπως γράζει κ. S. Cartel «γρέπει νὰ ἐγκαταλείψωμεν τελειωτικὰ τὸ ὄνειρο» ἡμῶν τῶν μηχανιστικῶν τοῦ 19ου αἰῶνος... τῆς παιδιδαστικῆς φυσικοχημικῆς θεωρίας γιὰ τὸν ἀνθρώπου, ἦταν μιὰ παραφροσύνη νὰ ἐξακοινοῦν ὁ ὀλιγομόρ νὰ διαποτίξῃ μὲν: χθὲς ἀκόμη, τῆς ἔδρα τῆς φυσιολογίας.

Δὲν εἶναι τῆς στιγμῆς νὰ ἐπιτάσωμεν τί συνέπειαι εἶχε γιὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς χώρας μας, μετὰ τὴν τὸν ἄλλον καὶ ὁ ἐναρκτηριος πού ἐξεφωνήθη πρὸ 30 περίπου ἔτων ἀπὸ τὴν ἴδια ἔδρα, καὶ ὅτι, κατόπιν τῶν ἠκολούθησις!

ΑΠ' Ο.ΤΙ ΓΙΝΕΤΑΙ

1. Στὸ βραδὸν πέρας ὀλοκληρήθη τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ τῆς 28ης - 29ης Δεκεμβρίου, γιὰ τὸ παιδομαζωμὰ, συμμετέχεσι ὀλοφύρα ὀ σπουδαστικὸς μας κόσμος.

Στῆν σημαντικὴν ἐκδήλωσιν πού ἔγινε σὲ τὴν αἴθουσαν τελειώντων τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἀκούσθηκα ἡ φωνὴ τοῦ Πανεπιστημίου, τὸ ὀ Πολιτεχνεῖου, τῆς Ἀναστάτης Ἐμπορικῆς, τῆς Γεωπονικῆς, τῆς Πεντείου. Μία φωνὴ πού ὀσφρήνευσε τὰ αἰσθήματα τῆς ἀγανακτώσεως γιὰ τὸ ἔ κλημάκα τοῦ πόνου γιὰ τὴν διεθνήν ἔδρα α. π. ὀ κατατροπῆ καὶ Ἐλλῆνας φοιτητῆ. Ταυτοχρόνως ὀ δὲμω: καὶ τὴν ἀπόφασιν ν' ἀγωνισθοῦμε ὀλομ' ὀδύλας μας τῆς δυνάμεις γιὰ τὴν ἐπιστροφῆ τῶν μικρῶν ἀδελφῶν. Οἱ διαθέσεις ὀλων μας μπορού-

σαν νὰ συνοψισθοῦν σὲ φράσιν τοῦ Μικχαριτοῦ: «Δὲν ἔξ ἡμεῶσι καὶ δὲν ἔξ ἀπὸς μας κανένα ἡσυχ, ἔως ὅτι οὐ ἐπιστρέψῃ καὶ τὸ τελευταῖο Ἐλληνόπουλο».

— Καὶ μιὰ συγκινητικὴ ἐκδήλωσις ἀπὸ τὸ ἔξωτερικὸ. Ἀπὸ τὸ γράμμα ἔ ὀς Ἐλλῆνας σπουδαστοῦ τοῦ Πολιτεχνεῖου τῆς Ζυριχῆς μαθαίνωμε ὅτι αὐτὸς μαζί με τῶσις ἄλλους Ἐλλῆνας συναδέλφους τοῦ ἐπιπροσφορήθησαν ἀπὸ ἓνα τηλεγράφημα ἐξ Ἀθηνῶν ὅτι: ἡ 29η Δεκεμβρίου ἦταν ἡμέρα πένθους γιὰ τὸ παιδομαζωμὰ. Γι' αὐτὸ τὴν παραμονὴ τῆς πρωτοχρονιάς ἀνήθησαν νὰ συμμετάσχουν σὲ τὴν ἐορτῆν ἔκείνης τῆς βραδυῆς, ὀλομὸντας ὅτι ἔχουν πένθος. Πρῶγμα πού ἔκανε ὀση ἐντύπωσι: «... Ἀποστρηχίκαμε γιὰ νὰ ἐορτάσωμε ὀ σενὸ κύκλο ἔλλητικὸ Ἐκόφισμα τῆς πῆτα καὶ τὸ γλωσσὶ ἔπεσε σὲ κ' ἐμάτι: τῆς Πατρὸς...» τελειώσαι τὸ γράμμα αὐτὸ. Ἡ Ἐλλῆς, ἀλλῆθι: α, ζῆ καὶ θὰ ζῆ πάντοτε τὸ ἴδιο καὶ μέσα σὲ τὸν ἔσνητημένους Ἐλλῆνας.

2. Σὲ μιὰ σειρά Χριστουγεννιδτικῶν ἐφορηῶσεων ὀμάδες φοιτητῶν καὶ ὀμάδες φοιτητριῶν τῆς Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως, ἐργαζόμενοι τῆς Χριστοῦ Ἐνώσεως Ἐργαζομένη: Νεολαίας καθὸς καὶ ὀμάδες μαθητῶν καὶ ὀμάδες μαθητριῶν τῶν Χριστιανικῶν Μαθητικῶν Ὀμάδων, ἐπισκέφθησαν τὰ στρατιωτικὰ νοσοκομεία. Τραγοῦ δια, ἀπαγγελίας, χριστιανικὸ ἔντυπο, μὰ προπάντων ἐπαχὴ μὲ τὸν κάθε ἓνα ἀπὸ τὸς ἠρωτοῦς: ἀδελφοῦ, ἔξωσαν τὴν εὐκαιρίαν μιᾶς ἀκόμη ψυχικῆς ἐπικοινωνίας μαζί τους. Τὸ χριστουγεννιδτικὸν μήνυμα τῆς Εἰρήνης ἦταν ὀσο εὐπρόσδεκτο ἀπ' τὸς χτυπημένους σὲ τὸν πόλεμο δημιουργοῦς τῆς σημερινῆς εἰρήνης τῆς πατρίδος μας. Ἐν παρενθῆσι ἔς ποῦμα ὅτι οἱ μαθηταὶ τῶν Χριστιανικῶν Μαθητικῶν Ὀμάδων ἔκωναν καὶ ἔκαθαριστικῆς ἐπιτηρήσεσις ἀκαλλῆστοντας τοῦς τραυμάτιας μας ἀπὸ τὰ διαφροῦ ἐντύπα» (τὰν ἔδρισκαν δίπλα τοῦς τέτοιαι) Τὸ καθαρὸ καὶ χαρποῦδὸ χριστιανικὸ ἔντυπο ἔχρησμευσε γι' ἀντάλλαγμα.

3. Κατὰ τὸ διδάσθημα τῶν διακοπῶν τῶν Χριστογεννιδτικῶν οἱ σὲ τῆταὶ πού παρεκλήθησαν τὰ Χριστιανικὰ Μαθητικά εἶχαν τὴν εὐκαιρίαν μιᾶς ἐορταστικῆς συγκεινήσεως. Χριστουγεννιδτικὰ τραοῦδια καὶ ποιήματα ἐπὸ ὀλομῶσαν τῶσις σκηναῖς ἀπὸ τὸ ἔραμ: τῆς ἐλληνικῆς ὀπαθροῦ καὶ τῶν ἔθανοπατριῶν. Στὸ τέλος ἀπὸ τὴν ὀλομῶλητῆ ἐτόνισθη ἡ ψυχικὴ ἀντοχή καὶ ὀ ψυχικὸς πλοῦτος τοῦ κατατρεγμένου λαοῦ μας ἄλλῆ καὶ ἡ ἀνάγκη νὰ μπορούμε ἔμετες οἱ φοιτητα ἄ-

ριο να αξιοποιησώμε αυτόν τόν θησαυρό.

4. Μ. & Άλλη παράλληλη εύκαιρία έδωσε για τις φοιτητικές τών Χριστιανικών Μελημάτων τό Β' τμήμα τής Χ.Φ.Ε. Σέ τέσσερις σκηές παρουσίαν τήν ζωή και τήν όρασι τής «Ελληνικός οδός» τά στάδια τού έλληνοχριστιανικού πολιτισμού. Αρχαία Έκκλησία (μάρτυρες), Βυζάντιο (Δικκόνισσες), Τουρκοκρατία (σώζεις τής πίστεως και έλευθρας), Σύγχρονη έποχή (άδελφές οιοκόμοι, σύγχρονες χριστιανές), Σκηές πού ζωντανέψαν τήν έπίστασι το Χριστιανισμού άνα τούς αιώνας και ιδιαίτερε τήν συμβολή του για τήν άνύψωσι τού περιφρονημένου έκείνου «ερε» πού λεγόταν γυναίκα.

ΑΠΟ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

ΜΙΑ ΑΝΟΙΚΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Ο ψυχίατρος Dr N. E. Powles τού Montreal έφημοσίωσε μ. & άνοικτή έπιστολή πρόσ τους νέ υς φοιτητές αυτού τού έτους. «Σας παρακαλώ, γραφει μεταξύ τών άλλων, να σκεφθήτε ένα πράγμα, και αυτό πολύ καλά, ότι άπο σήμερα έχετε καθήκον & προσημοσθήτε για τήν ζωή.

Η ζωή δεν ος περιμένει τέσσερα ή και περισσότερα χρόνια κατά τά όπια θά αύρνεται σέ πλάτος και βάθος τόν «φιλιτινέο πόργο» τών αποθησαυριζμένων γνώσεων. Οι χυσεινοί ος άντραιοι θά έχου άνδρι γερά στα χέρια τους τεν κόσμο άνω έσεις θά σπουδάζετε. Και θά αποδύθητε γυμνοί και άδύνατοι στήν ζωή τής όρασεως και τής εργασίας.

Ζωή, και μάλιστα αιώνια ζωή, αρχίζει σήμερα. Εάν ος δούθηκε τό πρόνομο μ. & πανεπιστημιακής μορφώσεως, να γν.ορ.ζετε ότι δεν θι κ.η.θ.ητε σέ άπολογία μόνο για τά έπιτεύγματα ος σιό πείον τής κηθώσεως ελά & και σιό τί άκάματε για τήν μαθησι τής ζωής.

Προσημοσθήτε... Είναι μεγάλη τιμή ν' άνακαλύψετε τεν έαυτο ος ο' αυτά τά χρόνια... Κι' εδ.ή, επι.ρέψατε μου να άπ.δύσω ένα προσω.π.κό όδρο τιμής :

Δάν γ.ωρ.ίζω κανένα άλλο πού να συνδυάζη τόσο τελεια τά χριστιανικά ιδεώδη και τήν έμπρακτική τους έφαρμογή σιό ή Χριστιανική Φοιτητική Κίνησης. Η έπισοός ος ο' αυτήν θά ος βοηθήση να σχηματίσετε άλλα κα: να τρέψετε διαρκώς ένα ζωντανό χριστιανικό φρόνημα. Να κερδίσετε φίλους άληθινούς. Να άποκρυσταλλώσετε σκοπούς. Να βρήτε νέες λύσεις και να γευθήτε παλές. Να βρήτε τόν έαυτο ος μέσα στήν άναταραχμένη σημερινή κινωσία.

Ατά είναι λόγια άπό τήν πείρα τών προγ.υσωτέρων».

ΧΙΛΗ

Μιά άπό τις κυριώτερες πηγές άνεφοδισμού τών χριστιανών φοιτητών τής Χιλής είναι οι θρη.νές κατακνηνώσεις πού όργανώναι ή έκει Χριστιανική Φοιτητική Κίνησης. Είναι εύκαιρίες

πολύτιμες πνευματικού καταρτισμού και ένό.τητος.

Η μελέτη τής Αγ. Γραφής έχει κεντρική θέσι στήν κατακνηνωτική ζωή. Επίσης θέματα όπως «ή εύδότη τού χριστιανού φοιτητού», «ο χριστιανός και ή πολιτική», «βασεις για τήν άνασυ.κρότησι» κ. & γίνονται άντικείμενο σοβαρής μελέτης.

Έτσι δημιουργούνται φοιτητά με βαθιέ συν.αίθησι τών όποκρωσών τους και αγωνίζονται για τήν έκπληρωσι τής ύψηλης άποστολής τους μέσα στήν κινωσι και σ.ό Πανεπιστήμιο, πού παρουσιάζουσι, και στήν Χιλή, τήν ίδια, όπως και στις άλλες χώρες, δίψα για μιά πνευματική ένότητα.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Όταν μετά τό τέλος τού πολέμου άρχισαν να λειτουργούν τά Πανεπιστήμια και οι Άνώτατες Σχολές, ή Studenten Gemeinde (φριτητική κινωτις) άρχισε τήν εργασία της πάλι. Έτε ένα ήρχοντο ο πνευματική ήγέτις, είτε όχι, οι σπουδαστά άρχισαν τήν εργασία τους δίως και πριν σιούς χρό.οος τής καταδωξσεως άπ' τούς Ναζι: Μάλιστα τής Γραφής, ώρες άύτοσυκνη.τρωσε.ς, θέσις λειτουργίας πανεπιστημιακές, διαλέξεις με θέματα άπό τό «πιστεύω» τής Έκκλησίας, συναντήσεις καθ' όμάδας με θέματα ειδικού άνδιαφέροντος γι' αυτούς, σχετικά με τήν έπιστήμη τους ή τήν καθημερινή πείρα τής ζωής, κατασκ.ώσεις κατά τις διακοπές κλπ. κλπ.

Άκούοντας κανείς αυτές τις ειδήσεις (και τό.οες άλλες σχετικές άπ' αυτή τήν χώρα) δεν μπορεί π. & ν. ρωτήση: τι έρνε ο ναζισμοός;

Ο Χριστιανισμός όμως περνώντας μέσα άπ' τά άνήκουσα μαρτυρία τών χιλιερικών στρατοπέδων, άφου έδωσε μιά οσιρά άπό μάρτυρες και ήρωας δίνει και πάλι τό «παρών», αιώνιος, άθάνατος, για τά όδηγησή τό θέμα τής εθίας—έαν όλόκληρο λαό—στήν σωτηρία.

Πότα άράγ και οι διάφοροι άλλοι «ισμοί» θά άκούσου τεν φ.η.ή τήν Ιστορία;

Και σιό άλλο. Οι σπουδαστά τών Βελτικών χωρών πού βρίσκονται στήν Γερμανία ζουν υπό εξαιρετικά δυσ ενεις συνθήκας. Η εξάρσεις εργασίας είναι άδύνατος γιατί καθς ένας έκει είναι άντικείμενο δυσφορίας. Έτσι ή μόνη έλπίς μένει ή παλινσίστασις (πράγμα άδύνατο και άσέσι). Νά όμως πού άνάμεσα σιούς φοιτητές αυτούς έχει άναπτυχθή μιά ζωντανή χριστιανική κίνησης με κέντρο σιό Imbshausen όπου Έσθονοί, Λεττονοί, Λιθουανοί άτελεφωμένοι, όργανώνου όμιλίες με γυνοικό άνδιαφέροντος θέματα, άλλες συγκεντρώσεις και μελετών καθ' όμάδας τήν Γραφή και άλλα κεντρικά χριστιανικά βιβλία. Δεν έρχεται σιό νο ος ο Παύλος; «... Έν παντί θλιβόμενοι άλλ' ου στεν.χωρούμεσι... Δικκόμενοι άλλ' ουκ εγκαταλειπόμενοι, καταβαλλόμενοι άλλ' ουκ άπολλυόμενοι... Ειδοτές ότι ο έγ.ε.ρας τόν Κύριον Ίησοβν και όμας διά Ίησοβ έγερσε».

Ο ΕΝΤΕΤΑΑΜΕΝΟΣ

Ο Κόσμος των Γραμμάτων

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Η στροφή των νέων προς την πίστι και τα ανώτερα ιδανικά είναι πια καταφανής. Σε όλα τα μέρη του κόσμου οι νέοι προσάλλεπον προς τον Χριστό ως προς τον μοναδικό οδηγό στην όλη ζωή τους. Μια τέτοια εκδήλωση έρχεται από ένα συνάδριο νέων, που έγινε στην Αμερική και όπου πειραυρέθηκαν αντιπρόσωποι από 26 πολιτείες. Σ' αυτό κατατιρώθηκαν σχέδια για τις κατευθύνσεις που πρέπει να λάβουν οι νέοι αν σχέσει με την Ιερουσαλιμική θράκι στην πατρίδα τους και στο εξωτερικό. Και καθώς έπιγραμματακι είπαν, «το να ευαγγελίζεσαι σημαίνει να παρουσιάσεις τον Ίησο Χριστό με την δύναμη του Αγίου Πνεύματος. Να στην έξες την έλπίδα σου σ' Αυτόν, να τον δεχθής ως Σωτήρα και να τον υπηρετήσης ως Βασιλέα».

*

Η πηγή της ειρήνης, της ασφαλείας και της αληθινής πρόδου βρίσκονται στην καρδιά του ανθρώπου και μπορούν να της δοθούν μόνο με την έπαφή της με την πηγή της αιώνιας Αλήθειας, τη Βίβλο. Αδύη ή σκέψης αποτελεί τη θέσι του βιβλίου του Howard T. Kuist. «Αδύα τά λόγια που άγγίζουσ την καρδιά» (These Words upon Thy Heart), όπου ο σ. άναντίσσει την άξια που έχει η Άγια Γραφή για κάθε άνθρωπο, τό πώς πρέπει να διαδύζεται και τό πώς μπορεί να δηγγήση τον πιστό σ' χριστιανική έργασία και αληθινή έλευθερία.

*

Ένα φαινόμενο ύγειας άρχίζει να παρουσιάζεται παντού: Η αντίδρασις κατά του κακοθ κινηματογράφου δυναμώνει όλο και περισσότερο. Στην Αμερική π.χ. όκω έκκατομύρια πιστοί έπί δύο ήμέρες δεν πήγαν σέ τρεις άπ' τους μεγαλύτερους κινηματογράφους που πρόσβαλλαν άνήθικες ταινίες, ενώ ταυτοχρόνως ώργάνωσαν και μεγάλες διαδηλώσεις έναντιόν των παραγωγών τέτοιων ταινιών. Ο άρχιεπίσκοπος Φιλαδέλφειας είλοποίησε τον διευθυντή ενός μεγάλου κινηματογράφου ότι αν εντός 48 ώρων δεν άποσύρη μία ταινία που είχε κριθί ως άνήθικη, ένα έκκατομύριο πιστοί έπί ένα έτος δεν θά πηγαινω στον κινηματογράφο του. Δεν είχαν περάσει ακόμα δύο ώρες άπ' τή στιγμή που ο διευθυντής αυτός είχε λάβει τήν είλοποίησι, και άνακόινωσε ότι ή ταινία αδύη δεν έπρόκειτο πια να έναπακιθθί. Ήταν ένα καλό μάθημα για τους παραγωγούς ταινιών και για τους διευθυντάς κινηματογραφικών έπιχειρήσεων που είναι

καιρός πια να αναλάβουν άκέραιες τις κοινωνικές τους εύθνες απέναντι του λαού και να τους προσφέρουν ψυχαγωγία και όχι μολυσμένη άτιμόσφαιρα.

Τό ευχάριστο όμως είναι ότι ή σωστή αδύη αντίδρασις δεν σταματά στο κτόπημα μόνο του κακοθ. Προσπαθεί και θετικά να δώση κάτι καλό και στον τομέα αυτόν της ψυχαγωγίας. Έτσι διαδύζομε για μία πρόσφατη εκδήλωση που έρχεται όχι άπ' τ'ους θεατάς άλλ' από παραγωγό ταινιών. Ο μεγαλύτερος, δηλαδή, Άγγλος παραγωγός ταινιών, ο J. Arthur Rank, είδόνιζε ταλαιψαλα, σχετικά με τήν άποστολή της κινηματογραφικής παραγωγής, ότι πρέπει να συνταλέση στο ά γίνη ο κόσμος καλύτερος. «Είμαστε ύποχρωμένοι να δώσω με κάτι στον κόσμο, κι' όχι ν' αποβλέπωμε να κερδίσω με μόο: Οι ταινίες μας πρέπει να έχουν σκοπό να άνυψώσουν και να έκπολιτίσουν. Είμαι ύποχρωμένος να μη δώσω στον κόσμο κούρια, άχρησία και διαταραμένη ψυχαγωγία. Θέλω να δώσω κάτι που ν' άξίζει». Και όσο γνωρίζουν την ιστορία του J. A. Rank, ξέρουν τί τεράστιες έπιτυχίες είχε άπ' δσον έργάσθηκε με γνώμονα τις πάρα πάνω άρχές του.

*

Έν τφ μεταξύ καινούργια φίλμ, με σωστό περιεχόμενο, έμφαίζονται κάθε τόσο, για να δείξουν με τή έπιτυχία τους τί δίψα του κοιού, για τό καλό φίλμ.

Άπό τά σχετικώς νεώτερα φίλμ του είδους αυτού, βασισμένο σ' ένα σχετικά βιβίο του γνωστού συγγραφέου, του Franz Werfel, είναι και τό Chant de Bernadette.

Ο Werfel, φιλόδοξος τή δίωξι των Ναζί, έγκαταστάθηκε για ένα διάστημα στή Lourdes. Τοβ έκκαμ τούση έτότωσι τό θρησκευτικό προσκύνημα, ώστε άποφάσις να γράφη για τό ζήτημα αυτό. Το Chant de Bernadette ξεπερνά όλα τά φίλμ που πραγματοποιήθηκαν προηγουμένως πάνω στο ίδιο θέμα.

Και να σκεφθί κανείς τώρα τήν πρόδο που μεσολάθηκε έπ' τήν έπιγή του Zola μέχρι του Werfel! Ο Zola πήγε στή Lourdes προκαταλημμένος, για να γράφη πράγματα που έκ των προτέρων τά είχε σολάσει.

Ο Werfel, που κι' αυτός, όπως και ο Zola, δεν ήταν πιστός, με τήν καλή του θέλησι και τήν άγνή του δίωξι έκκαμ ώστε τό φίλμ που βγήκε από τό έργο του, να δημιουργή πιστούς.

Άλλα σχετικώς πρόσφατα φίλμ με καλό πε-

ριεγόμενα, είναι καί τὰ «Monsieur Vincent», γύρω ἀπὸ τῆ ζωῆ καὶ τῆ δράσι ἑνὸς κοινωνικοῦ ἐργάτου τοῦ 17 αἰῶνος, «Τὰ κλειδιά τῆς βασιλείας» τοῦ Cronin καὶ «Οἱ καμπάνες τῆς Παναγίας».

*

Με χαρὰ ἀκοῦσαμε γιὰ μιὰ νέα πολιτιστικὴ προσπάθεια Ἑλλήνων τῆς Ἀμερικής, γύρω ἀπὸ τὴν «Ἑλληνικὴ Ἔστια». Ὁργάνσεις διαλέξεων, λειτουργία ἀναγνωστηρίου, ἐκδόσεις περιοδικῶ ἀντικατὰ τὸ πρόγραμμά της. Τὸ πρῶτο μάλιστα φύλλο τοῦ περιοδικῶ, ποῦ ἔχουμε ὀπ' ὄψιν μας εἶναι πολὺ ομοῦ καὶ καλλιτεχνικὸ στὴν ἐμφάνισί του.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἐλήφθησαν εἰς τὰ γραφεῖά μας τὰ κάτωθι βιβλία:

Μητροπολίτου Χίου, Παντελεήμονος: Ἐνθ' ὡκυλὰ ἡ Ζωή. Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου Ν. Ἀλικιότητῆ καὶ Γιδῶν.

Μητροπολίτου ἐνόπλων Ἑλλήνων, Συνάμεων Παντελεήμονος: Ἀκτίνας καὶ Σύννεφα. Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου Ν. Ἀλικιότητῆ καὶ Γιδῶν. Ἀθῆναι 1949.

Ἡρώων Γῆ: ἀκαμνήσεις ἀπὸ τὸ ἀίδεικόν ἐπος: Ἐκδόσεις Ἀλεξφόττης Θεολόγων ἡ Ζωή.

Γεωργ. Δ. Καχρυμάνη: Σοφία Σολομώντος. Ἐκδόσεις «Εὐραίας».

Κλαυδίου Μαρτίνα: Ψυχῆς στὸ Δρόμο.

Θ. Πατσάλη: Ἡ Καμπάνα τῆς Ἀγιά-Τριάδος.

Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη: Δημοσιεύματα τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν

Δημητρίου Σφαέλλου: Αἱ ἑλληνοαμερικανικαὶ συμφωνίαι. Ἐκδόσεις, ἀνακινωθῆ-τα, δικαιοσύνης, καίμενα.

Φιλίππου Δραγούμη: Τὰ Ἑλληνικὰ Δίκαια ἐπὶ Διόσκηφ τῆς Εἰρήνης.

Κ. Ἀμάντου: Ἱστορικαὶ σχέσεις Ἑλλήνων, Σέρβων καὶ Βουλγάρων. Ἀθῆναι.

Τιμοθέου Παπου: σάκη Ἀρχιεπισκόπου: Ὁ Χριστὸς καὶ τὰ Νεῖα Χ. νιά 1950.

Γιάννη Σκαρίμπα: Ἐκτοβλήθες. Ποιήματα.

Γιάννου Γ. Παπαγεωργίου: Μπόλι Ζωῆς.

Βασίλ. Φράγκου: Εἰσαγωγή στὸν Περσοναλισμό.

Γεωργ. Α. Ρούσκα: Τὸ συμμοριόπληκτο. Παιδικὸ δραματάκι. Ἐκδοτικὸς Οἶκος «Ἐρμῆς».

Δημήτρη Οἰκονομίδη: Ὁ Δρόμος μὲ τὴς τετραγώνους πέρες.

Ἐλευθερίου Εἰμαρμένου: Φρικτὲς συγκρούσεις

Γεωργίου Ι. Σαλδάνου-Βάσιος Γ. Σαλδάνου: Ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία, ἡ ἰδρυτὴς αὐτῆς κόμης Γαλφοῦ, οἱ καθηγηταὶ καὶ σπουδασταὶ αὐτῆς

Χρ. Βασιλακάκη: Ὁ Νικόλαος, Σὶν παραμῦθι.

Σπύρου Ι. Ἀλεξιάδου: Ἡ αὐτοχία εἰς τὴν μητέρα γῆν καὶ εἰς τὸ καθῆκον.

Νικόλαου Β. Τωμαδάκη: Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν ποίησις καὶ ἡ συμφωνία αὐτῆς πρὸς τὸ δόγμα καὶ τὰ καίμενα τῶν Γραφῶν.

Κόρκα Ι. Δημαράτου: Τὰ ἱστορικὰ πιπρωμένα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθὸς καὶ αἱ θεμελιώδεις κοινωνικαὶ ἀρχαί.

Σπυρ. Ν. Λαγοπάτη: Ἡ ἐπι τοῦ δρους ὁμιλία «Ἐρμηνευτικὴ μελέτη, ἔκδοτικὸς Οἶκος «Ἀστὴρ» Ἀλ. καὶ Ε. Παπαδημητρίου.

Θεοδ. Π. Ρηγιοπούλου: Ἄρατε πόλε... τὸ ἐπος τοῦ Σαρδάντα καὶ ὁ ἥρωας τοῦ Γαργίου Β'.

Κωνσταντίνου Γ. Νικητέα: Εἰς τὸ θέμα: τῆς ἀγωγῆς καὶ προστασίας τῶν ἀνηλίκων. Ἀπόψεις-θέσεις.

Γ. Ν. Φωτάκη, Ἴκτροβ: Ἡ φωνὴ τῆς πατρίδος. Πῶς θὰ προσθεωσωμεν. Τὰ ληπτεὰ μέτρα. Ρ.ζικαὶ μεταρρυθμίσεις

Εὐγενίου Βουλγαρέως: Ἡ Φιλία, ἐπιμειλῆ Ἀποστόλου Γ. Παπαδοπούλου, Θεολόγου-Καθηγητοῦ.

Σπύρου Διον. Κουρούπου: Ὁ ἀ-θροπος. Ἀθῆναι 1949.

Ἀλμανάκ Σαλιθέρου 1950. Ἐγκυκλοπαιδικὸν ἡμερολόγιον. Οἶκος Μ. Σαλιθέρου. Ἀθῆναι.

Ἀγῆσ. Τσελάλη: Οἱ Νεραϊδογέννητοι. Διηγήματα.

Τάκη Δημοπούλου: Μυστικὸ φῶς. Μυθιστορήματα. Ἀθῆναι.

J. N. Vooghoeve: Ἡ θεοσκευσία τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Μετάφρ. ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ. Ἐκδότης: Βερβολομπίος Πικτιωνικῆς Ἀθῆναι.

Παναγ. Στάμου: Ὁ Μητροπολίτης Κκασα-θρείας καὶ πρῶην Μελνίκου Εἰρηναῖος (1864-1945). Θεσσαλονίκη 1949.

Βιβλιοκρισίαι καὶ ἀλληλογραφία εἰς τὸ ἐπόμενον.

Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» — Ἐκδ. Χριστ. Ἐνώσ. «Ἀκτίνας». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρότσι 14, Ἀθῆναι (1) Τηλ. 85-023 — Θεσσαλονίκης: Ἀγ. Σοφίας 88. — Πειραιῶς: Τομαδοῦ καὶ Κολοκατρώνη 67. — Γνωσθῆνος: Δ. Γ. Σταμάτης, κατοικία: Ποικίλης 5 Ἀθῆναι. — Ἐπιτομὴ συνδρομῆς δρ. 18.000, ἐπιτομῆς δολλ. 3 ἡ Δ. Ἀγγλίας 1 /-. — Πρῶτος τυπογραφιστοῦ: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομηχάλη 176. — Χαιρῶντα, δημοσιεύματα ἡ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.